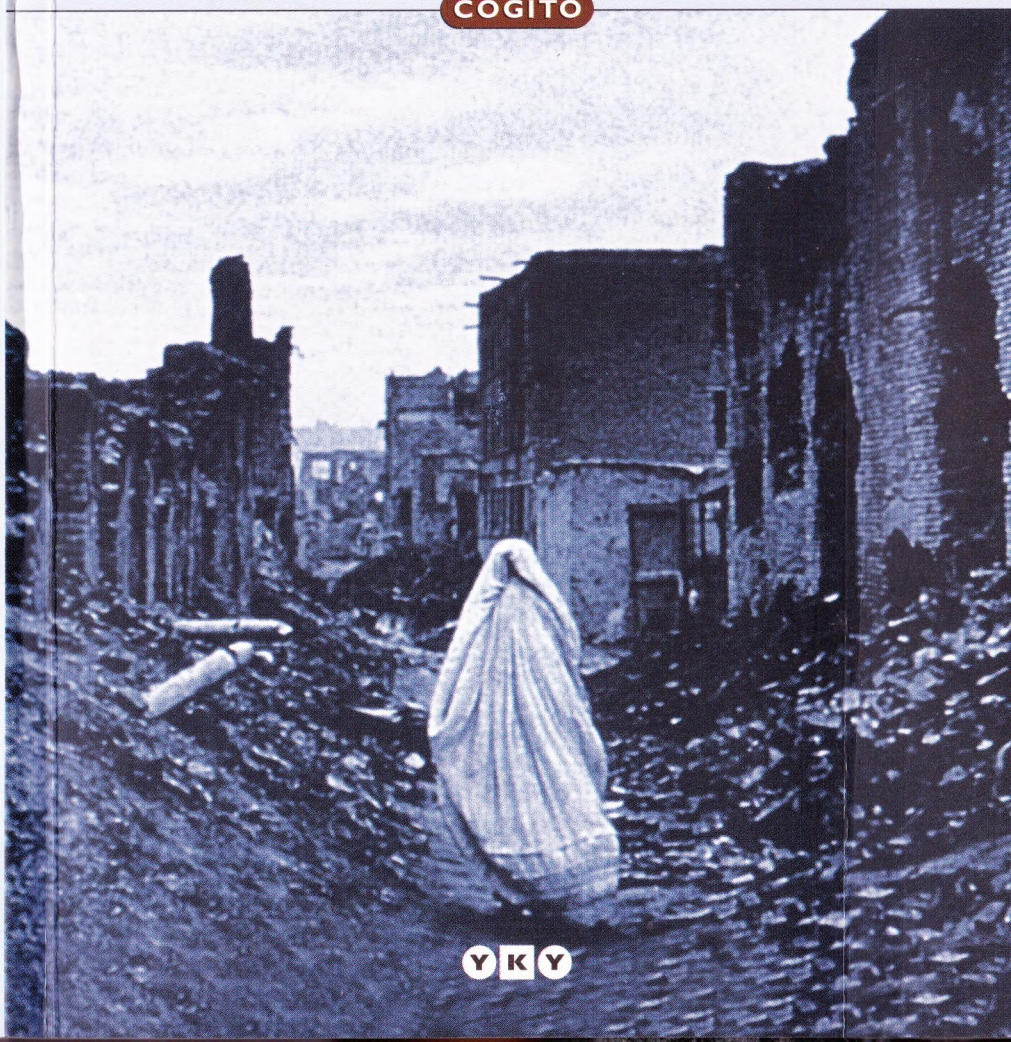
BERTRAND RUSSELL

İNSANLIĞIN YARINI

Çeviren: Akşit Göktürk

COGİTO

YKY

BERTRAND RUSSELL • İNSANLIĞIN YARINI

YKY

Bertrand Russell, (1872-1970) İngiliz mantıkçı ve düşünür. Matematiksel mantık ve felsefe çalışmalarının yanı sıra toplumsal ve siyasal kampanyalara öncülük etti, barışı ve nükleer silahsızlanmayı savundu. 1950'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Hem düşünür hem de bir eylem adamı olarak 20. yy'a damgasını vurmuştur.
Başlıca Yapıtları: *The Principles of Mathematics* (1903, Matematiğin İlkeleri), *The Analysis of Mind* (1921, Zihnin Analizi), *Principia Mathematica* (1910, 1912, 1913, 3 cilt; Matematiğin İlkeleri) *The ABC of Atoms* (1923, Atomların Alfabesi) *The Problems of Philosophy* (1911; Felsefe Meseleleri), *Marriage and Morals* (1929; Evlilik ve Ahlak), *In Praise of Idleness and other Essays* (1935; Denemeler), *History of Western Philosophy* (1945; Batı Felsefesi Tarihi), *Autobiography* (3 cilt 1968, 69)

Akşit Göktürk, (27 Aralık 1934, Van–26 Şubat 1988, İstanbul), edebiyat eleştirmeni, yazar ve dilbilimci.
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1960). 1961'de aynı fakülteye asistan olarak girdi. 1965'te doktorasını verdi; 1972'de doçent, 1978'de profesör oldu. İngiltere'de Nottingham Üniversitesi'nde (1964-65) ve Almanya'da Konstanz Üniversitesi'nde (1970, 1974-76) araştırmacı olarak çalıştı. Uppsala (İsveç) ve Batı Berlin üniversitelerinde çeviri kuramları ve yöntemleri konulu seminerler yönetti. *Robinson Crusoe*'nun Türkçedeki ilk tam çevirisiyle 1969 TDK Çeviri Ödülü'nü kazandı. 1975-83 arasında TDK Yönetim Kurulu üyeliğinde bulundu. 1958'den sonra *Varlık, Yeni Dergi, Türk Dili, Yeni Ufuklar, Çağdaş Eleştiri* gibi dergilerde inceleme yazıları ve çeviriler yayımlayan Göktürk, eleştirilerinde dil çözümlemelerine ve üslup sorunlarına ağırlık verdi.
D.H. Lawrence, T.S. Eliot, E. Kästner, F. Dürrenmatt gibi yazarlardan yaptığı çevirilerle tanınan Göktürk'ün başlıca yapıtları *Edebiyatta Ada* (1973), *Okuma Uğraşı* (1979) ve *Çeviri: Dillerin Dili*'dir (1986).

BERTRAND RUSSELL

İNSANLIĞIN YARINI

ÇEVİREN:
AKŞİT GÖKTÜRK

YKY

Cogito - 71
ISBN 975-363-789-6

İnsanlığın Yarını / Bertrand Russell
Özgün adı: Has Man a Future?
Çeviren: Akşit Göktürk

1. baskı: Bilgi Yayınevi, Ekim 1972
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mayıs 1998

Kapak Tasarımı
Faruk Ulay-Kaan Savul

Baskı: Şefik Matbaası

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1998
© The Bertrand Russell Peace Foundation Ltd., 1998
Türkçe çevirinin tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 293 08 24 Faks: (0 212) 293 07 23

İÇİNDEKİLER

1. Önsöz mü Sonsöz mü? • 9
2. Atom Bombası • 16
3. Hidrojen Bombası • 26
4. Özgürlük mü Ölüm mü? • 35
5. Hidrojen Bombası Karşısında Bilginler • 43
6. İnsanın Varlığını Sürdürebilmesi İçin Gerekli Koşullar • 60
7. Bir Dünya Hükümeti Neden İstenmez? • 67
8. Sağlam Bir Barışa Doğru İlk Adımlar • 75
9. Silahsızlanma • 82
10. Bölgesel Sorunlar • 94
11. Dirlikli Bir Dünya • 101
Konuyla İlgili Kitaplar • 107

"Accurs be he that first invented war"
MARLOWE

1. Önsöz mü Sonsöz mü?*

"İnsanoğlu, ya da biraz böbürlenerek kendi kendine verdiği adla, *homo sapiens*, 'Yer' gezegenindeki canlı türlerinin hem en ilginci hem de en sinire dokunanıdır."

Bu söz, felsefeyle ilgili bir Merih'li biyoloji bilgininin yerküremizin bitki-hayvan örtüsü üzerine bildirisinin son bölümünün ilk tümcesi olabilirdi. Bizler, topumuz birden, gerek duygusal gerekse içgüdüsel etkilerle, içinde bulunduğumuz durumun iyice derinlerine saplanmış olduğumuzdan, başka bir dünyadan gelecek bir yabancının bakışındaki yantutmazlığa, genişliğe kolay kolay ulaşamayız. Ama, arasıra bizim düşsel Merih'li türünden düşüncelere girişmek, bu düşünceler ışığında soydaşlarımızın geçmişini, geleceğini (varsa), ayrıca, insanın yeryüzündeki yaşam için şimdiye dek yaptığı, yapmakta olduğu, belki de gelecekte başka bir yerdeki yaşam için yapabileceği iyi ya da kötü şeylerin değerini belirlememiz konusunda yararlı olur. Bu nitelikte bir incelemede, geçici tutkular, bir uçaktan bakılınca dümdüz görülen küçük tepeler gibi, önemlerini yitirirler, öte yandan, hiçbir zaman önemden düşmeyecek şeyler de sınırlı bir görüştekinden çok daha seçik olarak öne çıkarlar.

Ta başlangıçta insanın genel varoluş kavgasındaki durumu hiç de parlak görünmüyordu. Seyrek rastlanan türlerden biriydi daha, yırtıcı hayvanlardan kaçmak için ağaçlara tırmanmakta maymundan daha az çevik, kürkü olmadığından soğuğa karşı doğal bir korunmadan hemen hemen yoksun, uzun süreli çocukluk döneminden, öbür canlılarla yaşayarak besisini elde

* *Human Society in Ethics and Politics*'de aynı başlıkla işlediğim bir konunun genişletilmesidir bu bölüm.

etmekte çektiği güçlükten dolayı eli kolu bağlı bir yaratıktı. Tek üstün yanı kafasıydı. Bu biricik üstünlük gitgide daha çok önem kazanarak insanı ürkek bir kaçkın durumundan Yeryüzünün Efendisi durumuna yükseltti. Bu sürecin tarihten önceki çağlarda aşılan ilk basamaklarının niteliğini varsayımlarla kestirebiliriz. Ateşten yararlanmayı öğrendi sözgelişi. Ama ateşin de, günümüzde atom enerjisinin ortaya çıkışıyla beliren sakıncalar yanında hiç kalmakla birlikte, birtakım sakıncaları vardı. Ateş, yalnız yiyeceklerini daha iyi bir duruma getirmekle kalmadı, mağarasının ağzında sürekli yanarak, uyuduğu zamanlarda güvenliğini de sağladı. Mızraklar, yaylar, oklar yapmayı öğrendi insan. Kazdığı tuzaklara düşen öfkeden kudurmuş mamutlar umutsuzca çabaladılar. Hayvanları evcilleştirdi, tarihin tanı ağarırken de tarımın yararlarını bulguladı.

Ama kazançlarından biri bütün öbürlerini gölgede bırakacak önemdeydi: Dil. Konuşma dilinin düpedüz hayvan bağırtılarından yavaş yavaş gelişmiş olduğu ileri sürülebilir. Başlangıçta konuşmayı yansıtır nitelikte olmayan yazı dili ise, gitgide daha çok kalıplaşan bilgi verici resimlerden ortaya çıkmıştır. Dilin büyük değeri, yaşantının aktarılması olanağını sağlamasıdır. Bir kuşağın öğrendiği şeylerin topu birden, sonraki kuşağa kalabilecekti artık. Öğrenim, kesinlikle, kişisel yaşantının yerine geçiyordu. Yazı, bir bilgi yığınının yaratılması olanağını hazırlamakla, belleği birtakım belgelerle donatmakla, konuşmadan daha etkili bile oldu. Bireylerin buluşlarını belgelerle koruma kolaylığı, insanın ilerlemesini hazırlamakta her şeyden daha büyük bir yer tutmuştur. Bir zamanlar, insan kafasının yeterliğinde doğal gelişmeler, ayrıca, kalıtımla geçmiş yeterliklerde de ilerlemeler görülmüştü. Ama aşağı-yukarı beş yüz bin yıl önceydi bu. O zamandan beri doğal düşünce yetisinde pek az bir gelişme olmuş –bir gelişmeden söz edilebilirse eğer–, insanın ilerlemesi, gelenekle, eğitimle kuşaktan kuşağa geçen sonradan kazanılmış ustalıklara dayanmıştır. Temeller, belki de bilinçli bir amaç olmadan, tarihten önceki çağlarda atılmıştı, ama bu temellerin bir kez atılmış olması gerek bilgide gerek ustalıkta gitgide hızlanacak sürekli bir gelişmeyi hazırlamıştı. Son beş yüzyıldaki gelişme, tarihin belgelerle tanıdığımız önceki bütün

çağlardakinden daha büyük olmuştur. Çağımızın büyük güçlüklerinden biri, düşünce alışkanlıklarının tekniklerdeki hızlı değişimlere ayak uyduramaması dolayısıyla, ustalığın gitgide artmasına karşılık bilgeliğin gerilemesidir.

Binlerce yıllık sonu belirsiz ölüm-kalım savaşından insan, gösterdiği çabalardan yoğrulmuş yararlı ustalıklar, içgüdüler, alışkanlıklarla çıktı. Ama, kıtlıklar, sel baskınları, yanardağ patlamaları gibi dıştan gelecek tehlikelerle savaşmak zorundaydı daha. O ilk günlerde bir kıtlık karşısında nelerin yapılabileceği Tevrat'ın 'Oluş' kitabında anlatılmaktadır. Sel baskınlarına ise iki yöntemle karşı konuyordu: Çinliler tarihlerinin başlangıcında Sarı Irmak'ın yakaları boyunca setler kurmuşlardı, Batı Asya da Nuh'un öyküsünde görüldüğü gibi, en iyi korunma yolunun erdemli yaşamak olduğunu düşünmüştü. Yanardağ patlamaları karşısında da etkili olacağına inanılan bu ilke, edebî anlatımını *Sodom ile Gomorra*'nın yıkımı öyküsünde bulmuştur. Çinlilerle Batı Asyalıların bu iki ayrı kuramı, birbirleriyle çekişe çekişe günümüze dek süregelmiş, ama Çinli görüş gitgide artan bir geçerlik kazanmıştır. Bununla birlikte, son yeni gelişmeler, erdemli yaşamanın da (gelenekçi anlamda değilse bile) korunmamız için en az setler ölçüsünde önemli olduğunu göstermiştir.

İnsan, dış çevresinin tehlikelerinden sıyrılarak ortaya çıkarken, önceki çağlar boyunca varlığını sürdürmesine yaramış içgüdüsel, duygusal temeli de yeni dünyasına birlikte getirdi. Kendini ne pahasına olursa olsun kurtarmak için, zaman zaman büyük ölçüde sertliğe, tutkulu bir direnmeye başvurmak zorunda kalmıştı. Uyanık bir sakmırlık, tetikte bir kuşku, çıkmaz durumlardaki tehlikeler karşısında gözüpeklik, gereksindiği şeyler olmuştu hep. Eski güçlükler altedildikten sonra, bu alışkanlıklar tutkular aygıtını nerde kullanacaktı insan? Buna da bir çözüm yolu bulundu ama ne yazık ki pek de mutlu sayılamayacak bir yoldu bu. Şimdiye dek hep aslanlarla kaplanlara yöneltegeldiği düşmanlığı, kuşkuyu insan soydaşlarına yöneltti –hepsine değil tabii, varlığını sürdürmesine yaramış ustalıkların çoğu toplumsal bir elbirliğini gerektirdiği için, elbirliği düzeninin dışındakilere yüklendi vargücüyle. Böylece, ilkel birbi-

rine tutkunluğun, örgütlü savaşın yardımıyla, yüzyıllar boyunca toplumsal elbirliği gereksinmesini, geçmiş kavgaların kendi içinde yaratmış olduğu içgüdüsel azgınlıkla kuşkuyu birleştirdi. Tarihimizin ta başlangıcından bugüne değin, kafanın yarattığı ustalıklar çevreyi sürekli olarak değiştirmiş, içgüdü ile duygu ise, çoğunlukla daha yırtıcı, daha ilkel bir dünyaya uygun düşecek nitelikteki yoğuruluşlarıyla, oldukları gibi süregelmişlerdir.

Korku ile kuşkunun insandışı dünyadan karşı insan kümelerine çevrilmesiyle, sürü yaşayışının yeni bir örneği doğdu. İnsanın toplum yaşayışına yatkınlığı, görünüşe göre hiçbir zaman toplum törelerine aykırı bir davranışa kalkışmayan arılarınki ya da karıncalarınki ölçüsünde değildir. İnsanların krallarını öldürmeleri az görülmüş bir iş değildir, oysa arılar arı beyini hiç de öldürmezler.* Yabancı bir yuvaya giren dışarılı bir karınca hemen ölüm yargısına çarptırılır, ama bu duruma karşı duran bir 'barışseverlik' gösterisi hiç görülmez. Karşıt azınlıklar diye bir şey yoktur, toplumsal dayanışma hiçbir ayrı gayrı gözetmeden her bireyin davranışını belirler. İnsanlarda ise durum başkadır. İlkel insan belki de aileden daha geniş bir toplumsal küme tanımıyordu.

Düşman kimselerden gelebilecek tehlikeler karşısında –böyle saymak zorundayız bunu– aile genişledi, ortak atadan gelenlerden, ya da böyle bilinenlerden kurulu boylar çıktı ortaya. Savaş, ilkin boyların, sonra ulusların imparatorlukların birleşmesine, güç bağlaşmalarına yol açtı. Gerekli toplumsal dayanışma çoğunlukla çöküntüye uğradı, ama böyle olunca iş yenilgiyle sonuçlandı hep. Sonunda, biraz ulusal seçmeyle, biraz da kendi çıkarlarını gözeterek insanlar, geniş kümeler arası işbirlikleri kurmaya, atalarınınkini bile gölgede bırakacak bir sürüce yaşayış gütmeye gitgide daha çok artan bir yeterlik kazandılar.

İçinde yaşadığımız dünya aşağı yukarı altı bin yıllık örgütlü savaşın sonucudur. Bir kural olarak, yenilgiye uğrayan topluluklar ortadan silinmişler ya da sayıca geniş ölçüde azalmış-

* Petek yasalarının gerektirdiği durumlar dışında, arı beyinin öldürüldüğüne hiç rastlanmaz.

lardır. Savaşlarda başarı değişik etkenlere dayanmıştır; bunlardan en önemlileri daha büyük bir nüfus, daha üstün teknik ustalık, daha eksiksiz bir toplumsal dayanışma, bir de alınteridir. Bütünüyle biyolojik bir açıdan, belli bir bölgede yaşayabilen insanların sayısını arttıracak her olayı bir gelişme sayabiliriz. Bu oldukça dar görüş açısından birçok savaşlar yararlı sayılabilir. Romalılar Batı Roma İmparatorluğunun çoğu bölgelerindeki nüfusu büyük ölçüde arttırmışlardır. Columbus ile izleyicileri Batı yarımküresini, Columbus'tan önce orada yaşayan Kızılderililerden kat kat daha çok sayıda insana yurt ettiler. Çin'de, Hint'te, ancak çağlar boyu savaştan sonra kurulabilen merkez hükümetler nüfusta büyük bir artma sağlayabildiler. Ama savaşlar hep böyle sonuçlanmadı tabii. Moğollar İran'ı hiç onarılamayacak ölçüde zarara uğrattılar, Halifelik saltanatı döneminde Türkler de öyle. Kuzey Afrika'da şimdi iyice ıssızlaşmış bölgelerdeki yıkıntılar Roma'nın çöküşüyle verilen zararların apaçık tanıklarıdır. Taiping Ayaklanmasının Birinci Dünya Savaşı'ndan daha çok sayıda ölüme yol açtığı söyleniyor. Bu durumların hepsinde, daha az uygar olan yan, utku kazanmıştır. Gene de, bu karşıt örnekler varken bile, geçmişteki savaşların, gezegenimizdeki insan nüfusunun azalmasına değil çoğalmasına yaramış olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, biyolojininkinden ayrı bir görüş de vardır. Yalnız sayıyı gözönünde tutarsak, karıncaların insanlardan yüzlerce kat daha başarılı sayılmaları gerekli. Avustralya'da tek insanın bile yaşamadığı ama sayısız ak-karıncanın kaynaştığı uçsuz bucaksız bölgeler gördüm. Bu böyle diye, tutup da ak-karıncaların kendimizden daha üstün olduğunu söyleyemeyiz. İnsanın, kendisini büyük memelilerin en kalabalığı yapan değerlerinden başka değerleri de vardır. Bütünüyle kendine özgü olan bu değerlerin topu birden *kültürel* diye tanımlanabilir. Bunlar toplumlardan daha çok bireylerin özellikleridir, toplumsal dayanışmadan, savaşlarda utkuya erişme yeterliğinden bambaşka sorunlarla ilgilidirler.

İnsanlığın, birbiriyle yarışan, çoğunlukla da birbirine düşman uluslara bölünmesinin, kimin onurlandırılacağı konusundaki ulusal yargılara korkunç ölçüde çarpıtıcı bir etkisi olmuş-

tur. Biz Britanya'da en gözde anıtlarımızı, yabancıları öldürmekteki ustalıklarından dolayı onurlandırdığımız Nelson'a, Wellington'a dikmişizdir. İşin garibi, yabancılar, bu türden bir yararlık göstermiş olan bu Britonlara bizim duyduğumuz hayranlığı duymazlar. Okumuş bir yabancıya Britanya'nın başlıca utkularının neler olduğunu sorarsanız, Nelson'la Wellington'dan değil, büyük bir olasılıkla Shakespeare'den, Newton'dan, Darwin'den söz edecektir. Yabancıların öldürülmesi, kimi durumlarda bütün insan soyunun yararı bakımından gerekli olmuştur belki, ama haklı gösterilmeye çalışılınca, polis etkinliğinden başka bir şey olmadığı, çoğunlukla, ancak ulusal üstünlük kuruntularını, zorbalık eğilimlerini yansıttığı ortaya çıkmıştır. İnsan soyunun saygıdeğerliği, insan soydaşlarını öldürmekteki ustalığından gelmez. Mısır'ın eski Ölüler Kitabı'ndaki gibi, insanların sonuncusu Yeraltı Dünyasının Yargıcı karşısına çıksa, soydaşlarının ortadan kaldırılmasının çok acı bir iş olacağını söyleyerek bağış dilese, hangi kanıtlarla doğrulayacak bu söylediğini? Gönül isterdi ki, insan yaşamının genellikle mutlu olduğunu söyleyebilsin. Ama insan soyunun çoğunluğu, tarımın, toplumsal eşitsizliğin, örgütlü savaşın bulgulanışından beri, çetin, terletici, zaman zaman da yürekler acısı yıkımlarla dolu bir yaşam sürmüştür, denebilir. Gelecekte bunların hiçbiri görülmeyebilir belki de, birazcık bilgelik şimdiki insan yaşamının bütününü sevinçle doldurabilir; evet ama bu birazcık bilgeliğin bir gün gösterilebileceğini kim söyleyebilir? Bu arada bizim sonuncu insan, Osiris'in yargısına, hiç de genel bir mutluluk tarihine benzemeyen bambaşka bir şey sunacaktır.

Osiris'e, insan soyunu ortadan kaldırmaması için yalvarmaya ben gitmiş olsam, şöyle derdim: "Ey adaletli acımak bilmez yargıç, soydaşlarımın yeryüzünden silinmesi pek yerindedir, özellikle günümüz için yerindeliği su götürmez bu yargının. Ama, biz hepimiz suçlu değiliz, aramızdan ancak birkaçı olayların akışıyla içine sürüklendiğimiz bu durumdan gayrı bir durumun özlemini duymayacak körlüktedir. İlkçağ bilgisizliğinin bataklığından, çağlar boyu süregelen bir varoluş savaşından daha yeni çıktığımızı unutmayın. Bildiklerimizin çoğunu son on iki kuşak zamanında bulguladık. Doğa üstünde kurdu-

ğumuz yeni egemenlikten gözleri dönen birçoklarımız, başka insanlara da egemen olmak gibi yanlış bir tutkuya saplandılar. Bu durum, bizi azçok kurtulmuş olduğumuz bataklığa yeniden dönmeye ayartan bir *ignis faatus*'tur. Ama bu gözüdönmüş çılgınlık, bütün gücümüzü tüketmiş değil. İçinde yaşadığımız dünya konusunda, nebulalarla atomlar, en büyük ile en küçük konusunda şimdi bildiklerimiz, bizim günümüzden öncekilerin düşüncesine sığmayacak genişliktedir. Burada, kendisini iyi yolda kullanmaya yeterli bilgelikten yoksun ellerdeki bilginin hiçbir işe yaramayacağını ileri sürebilirsiniz. Şimdi dağınık da olsa, olaylara yön verecek güçten yoksun da olsa, bu gerekli bilgelik yok değil. Bilgelerle peygamberler kavga etmenin çılgınlık olduğunu öğütlediler hep, onların sözlerine kulak versek yepyeni bir mutluluğa varacağız.

"Büyük adamlar bize yalnız kaçınılması gereken şeyleri göstermekle kalmadılar. Işıl ışıl güzellikle bir dünya yaratmanın insan gücü ötesinde bir şey olmadığını da gösterdiler. İçlerindeki düşü, soylu bir parıltı saçan yapılarla gözümüzün önüne seren ozanlara, bestecilere, ressamlara bakın bir yol. Bütün bu düşler ülkesi bizim olabilir. İnsanlar arası ilişkiler de sevi şiirlerinin güzelliğine erişebilir. Kadın ile erkek sevişmesinde birçok kimselerce arasıra tadılır bu olanak. Böyle dar sınırlar içinde kalmasına da hiçbir neden yoktur: Koral senfonideki gibi bütün evreni kucaklayabilir. Bu, insan gücü dışında bir şey değildir, birazcık zamanla, gelecek çağlarda gerçekleşecektir belki de. Bütün bunlardan dolayı, Büyük Osiris, bizlere belli bir süre daha tanımanı, eski çılgınlığımızdan silkinerek bir ışık, sevgi, güzellik dünyasına varmamız için bir şans daha bağışlamanı dileriz senden."

Olur da bir etkisi görülür bu yalvarımızın belki. Benim bildiğim, eninde sonunda bizim soyumuz, yalnız insanoğlu için varolan böyle olanaklardan dolayı sürekliliğe hak kazanır ancak.

2. *Atom Bombası*

İnsan soyunun içinde yaşamakta olduğu, belki de pek yakında içinde öleceği atom çağı, çoğunluklar için 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya bir Atom bombasının atılmasıyle başladı. Ama, çekirdek fiziği bilginleri ile birtakım Amerikan yetkilileri böyle bir silahın gerçekleşebileceğini bir süredir biliyorlardı. Yapılması için de İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından hemen sonra Birleşik Devletler'de, Kanada'da, Britanya'da çalışmalara başlanmıştı. Atomların çekirdeğinde belki de patlayıcı nitelikteki güçlerin varlığı Rutherford'un atomların yapısını bulgulamasından beri bilinmekteydi. Bir atom, "çekirdek" diye adlandırılan bir özle, bu öz çevresinde dolaşan elektronlardan kuruludur. En yalın en hafif atom olan hidrojen atomunun yalnız bir elektronu vardır. Daha ağır atomlara geçildikçe elektron sayısı da artar. Çekirdekte büyük ölçüde enerjinin saklı olduğu biliniyordu, ama, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden az önceye değin bu enerjiyi geniş bir etkiyle açığa çıkarmanın yolu bilinmiyordu. Bununla birlikte, Einstein'ın, açığa çıkan enerji, yiten kütle ile ışık hızı karesinin çarpımına eşittir diyen kuramı uyarınca belli koşullar altında kütlenin enerjiye dönüştürülebileceği gerçeği, devrimci bir buluştu. Bunun en yalın örneği hidrojen ile helyum bağıntısında görülür. Bir helyum atomu dört hidrojen atomundan kuruludur, böylece insan helyum atomunun kütle bakımından hidrojen atomunun dört katı olacağını sanır. Oysa durum bu değildir. Helyum atomunun kütlesine 4 dersek, dört hidrojen atomu bir helyum atomu yapmak üzere birleşirlerse aradaki fazlalık kütle olmaktan çıkarak ener-

jiye dönüşür. Güneşin sıcak oluşu da bundandır, bir helyum fabrikasıdır güneş. Hafif elementlerin kendilerinden daha ağır elementler kurmak üzere birleşmelerinde hep aynı olay görülür. Hidrojen bombasında kullanılan, bileşim adındaki bu süreçtir işte.

Ama Atom bombası, radyo-etkinliğe dayanan başka bir süreç kullanmıştır. 'Bölünme' diye adlandırılan bu süreçte ağır bir atom kendisinden daha hafif iki atoma bölünür. Genellikle, radyo-etkin tözlerde bu bölünme, doğada bulunan tözlerde görülmeyen, değişmez bir hızla olur. Ama uranyumun 'U 235' diye anılan bir türü, katkısız olduğu zaman, ateş gibi yayılmakla birlikte ateşten çok daha hızlı olan bir zincirleme tepki yaratır. İşte bu tözdür Atom bombasının yapımında kullanılan. Bunlardan birincisi 'U 235'i, içinde ancak küçük bir oranda bulunduğu bayağı uranyumdan ayırmaktı. Alçak Fuchs'un bu işlemin gelişmesine hayli yararı dokunmuştur, işin garibi, yaptığı alçaklık daha önce ortaya çıkarılmış olsaydı, Atom bombası, Japonlara karşı kullanılmaya yetişmeyecekti.

Böyle bir bombanın olabilirliği gerçeği, İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından hemen önce, zincirleme tepkinin bulgulanmasıyla, çekirdek fizikçilerince görülmekteydi. İşin gizli tutulması için türlü yollara başvurulduysa da, böyle bir bombanın yapımı yolundaki çalışmaları birçok kimseler biliyorlardı.

Atom bilginlerinin politik dayanağı, Nazileri yenilgiye uğratmak amacıydı. Bir Nazi utkusunun korkunç bir yıkım olacağına inanılıyordu, yerinde bir kuşkuydu bu. Üstelik, Batılı ülkelerde, Alman bilginlerinin bir Atom bombası yapma yolundaki çalışmalarda hayli ileri oldukları, bu amaca Batı'dan önce yetişirlerse, Almanya'nın belki de savaşı kazanacağı sanılıyordu. Savaşın sona ermesiyle, Almanların bu yolda başarıdan çok uzak bulundukları ortaya çıkınca, hem Amerikan hem de İngiliz bilginleri şaşakaldılar. Herkesin bildiği gibi, Almanlar, herhangi bir atom silahının yapılışından önce yenilgiye uğramışlardı. Ama, işin kaçınılmazlığını, şakaya gelmezliğini düşünerek, bombanın yapımında çalışan Batılı bilginlerin de suçlandırılabileceğini sanmıyorum. Einstein bile desteklemişti bu çalışmaları. Gene de, Almanya ile savaşın sona ermesinden sonra,

bir atom bombasının gerçekleşmesi için ortak çalışmalara katılmış bilginlerden çoğu, bombanın nasıl olsa yenilginin eşiğinde bulunan Japonlara karşı kullanılmaması gerektiğini, gerçekte Japonların Hitler gibi büyük bir sakınca da olamayacaklarını ileri sürdüler. Birçokları tez elden Amerikan hükümetine başvurarak, bombanın bir savaş silahı olarak kullanılmaktansa, kamuya yapılacak bir duyurudan sonra bir çölde patlatılmasını, gelecekte de atom enerjisinin uluslararası bir yetki örgütünün denetine verilmesini savundular. En ileri gelen çekirdek fizikçilerinden yedisi "Franck Bildirisi" diye anılan bildiriyi düzenleyerek 1945 haziranında Savaş Bakanlığına sundular. Bu, çok saygıdeğer, çok ileri görüşlü bir belgeydi, politika adamlarınca benimsenseydi, sonradan doğacak korkularımızın hiçbirine yer kalmayacaktı. Bildiri "Atom gücünü geliştirmekte ulaşmış olduğumuz başarı, geçmişin bütün buluşlarından kat kat daha büyük sakıncalarla doludur" diyordu. Ayrıca, hiçbir şeyin uzun süre gizli kalamayacağını, birkaç yıl içinde Rusya'nın da bir Atom bombasını nasıl olsa yapabileceğini belirtiyordu. Gerçekten de Rusya Hiroşima'dan aşağı yukarı tam dört yıl sonra yaptı bombayı. Bir silahlar yarışı sakıncası bildiride, sonraki yılların tüyler ürpertircesine doğruladığı şu sözlerle deyimleniyordu. "Yeterli bir uluslararası anlaşmaya varılmazsa, atom silahlarımızın gösterisini yaptığımız ilk sabahla birlikte başlayacak atom silahları yarışının şakaya gelir yanı yoktur. Yarış başladıktan sonra, öbür ulusların bizim şimdiki durumumuza ulaşmaları çok çok üç dört yıl çeker." Uluslararası denet konusunda yöntemler önerdikten sonra şöyle sonuçlanıyordu bildiri: "Bu her şeyi silip süpürecek güçteki yıkım aracını insanlığa karşı ilk kullanan Birleşik Devletler olursa, Amerika bütün dünya insanlarının desteğini yitirecek, silahlanma yarışını hızlandıracak, ilerde böyle silahlarla ilgili bir uluslararası anlaşma olanağını da baltalayacaktır." Bu, birkaç kişiye özgü kalmış bir görüş değildi. Bombayı yaratmak için çalışmış kimselerin çoğunluğu böyle düşünüyordu. Niels Bohr –o zamanın Einstein'dan sonra en ileri gelen fizikçisi– aynı şeyleri söyleyerek, hem Churchill'e hem de Roosevelt'e başvurdu, ama umursayan olmadı. Roosevelt öldüğünde, Bohr'un başvurusu, zarfı bile

açılmamış olarak, masasında duruyordu. Bilginler, dünya işlerinden anlamaz, gerçekle ilişkileri kopmuş, politika alanında gerçekçi yargılar yürütmeye yetersiz kişiler sayılarak bir yana itildiler. Oysa sonraki gelişmeler, söylediklerinin hepsinin doğru çıktığını, yapılması gerekeni görmekte, onların, politikacılarla generallerden daha üstün olduklarını gösterdi.

Öfkelenen atom bilginleri, o zamandan beri atom silahları ile atom savaşı konusunda mantığa yaraşır görüşü savunagelen aylık bir dergiyi, *The Bulletin of the Atomic Scientists*'i yayımlamaya başladılar.

Aşağı yukarı daha o zaman görmemiş olduğum Franck Bildirisi'ninkine benzer bir görüşü 28 Kasım 1945'te Lordlar Kamarasında yaptığım bir konuşmada açıkladım. Lordlar Kamarasının tutanaklarında* kalan bu konuşmanın bütününü buraya alıyorum:

"Sayın Lordlar, sizlere seslenmek için karşınıza çıkarken büyük bir çekingenlik duyuyorum, bundan önce saygıdeğer Lordlar Kamarasında ancak bir kez söz almıştım, üstelik, dünkü tartışmalarla bugünküleri dinledikten sonra, öbür sözcülerin politik bilgilerinin benimkinden on kat, görgülerinin ise benim payıma düşenden yirmi kat daha üstün olduğunu sezmekte, benim tek söz etmemin bile yersiz kaçacağı sanısına kapılmaktayım. Ama öte yandan, görüşlerimi üzerinde toplamak istediğim konu –atom bombası, bombanın politikayla ilgisi– öyle önemli, kafamı öylesine kurcalayan bir konu ki, bunun insanlığın geleceği için ne demek olduğunu birkaç sözle anlatmaya hemen hemen zorunlu duyuyorum kendimi.

Sözlerime herkesçe bilindiğini sandığım birkaç noktayla başlamak isterim. Birincisi, Atom bombasının daha çocukluk döneminde olduğu, kısa zamanda çok daha yıkıcı, yapımı çok daha ucuz bir duruma geleceğidir. Bu iki noktanın kesinliği su götürmez bizce. Profesör Oliphant'ın ileri sürdüğü başka bir nokta ise herhangi bir yere, kolaylıkla, geniş bir yöreye yayılan bütün bir canlı nesneleri, yalnız insanları değil bütün böcekleri, yaşayan her şeyi kökünden kazayacak radyo-etkin maddelerin

* *Hansard*, Official Report, House of Lords, Ct 138, No. 30, Çarşamba, 28 Kasım 1945.

saçılabileceğidir. Daha başka bir nokta da, daha uzak bir geleceği ilgilendirir belki. Siz sayın Lordların da bildikleri gibi, kuramsal bakımdan, atom enerjisi elde etmenin iki yolu vardır. Şimdi kullanılmakta olan birinci yol ağır bir çekirdeği orta ağırlıktaki çekirdeklere bölmektir. Şimdilik gerçekleşmemiş ama zamanla gerçekleşecek öbür yol ise daha ağır atomlar, helyum atomları ya da belki ilk deneylerde nitrojen atomları yapmak üzere hidrojen atomlarının birleştirilmesidir. Gerçekleştirilebilirse, bu bireşim sırasında açığa çıkacak enerji uranyum atomlarının parçalanmasıyla açığa çıkandan kat kat daha fazla olacaktır. Şimdiye dek bu süreç hiç görülmemiştir, yalnız güneşte, öbür yıldızların içerlerinde varolduğu sanılıyor. Doğada, ancak güneşin içindeki ısı derecesiyle karşılaştırılabilecek yüksek ısılar altında görülebilir. Şimdiki Atom bombası, patlama sırasında güneşin içindeki ısı derecelerine ulaştığı sanılan ısılar çıkarıyor. Bundan dolayı, hidrojenden daha ağır elementlerin birleştirilmesiyle elde edilebilecek çok daha korkunç patlamanın fitillenmesinde şimdiki Atom bombasına benzer bir düzenden yararlanılabilir.

Uygarlığımız ayakta kalabilirse, kendi kendini yıkıntıya sürüklemezse bütün bunlar er geç gerçekleşecek. Bu konuya düpedüz önümüzdeki birkaç yıl açısından bakmak değil istediğimiz; insanlığın geleceği açısından bakmak istiyoruz. İlgilendiğimiz soru yalındır: Bilimsel bir toplum, varlığını sürdürebilir mi, yoksa böyle bir toplum eninde sonunda kendisini yıkıntıya sürüklemek zorunda mıdır? Yalın ama çok önemli bir sorudu bu. Atom enerjisinin kullanılmasından doğacak kötülük olanaklarındaki şakaya gelmezliğin abartılabileceğini sanmıyorum. Sokakta yürürken St. Pauls Katedralini British Museum'u, Parlamento yapılarını, uygarlığımızın buna benzer başka anıtlarını gördüğüm zaman, bu yapıları çevrelerinde ölü gövdeler serpili birer moloz yığını olarak canlandıran bir karabasan düşü beliriyor kafamda. İnsanlar, savaşı ortadan kaldırmanın bir yolunu bulmakta uzlaşmazlarsa, yalnız kendi ülkemizde kendi kentlerimizde değil, bir uçtan bir uca bütün uygar dünyada karşılaşacağımız gerçek olasılık budur. Savaşları azaltmak yeter çözüm değildir; büyük, önemli savaş, ortadan kaldırılmalıdır,

yoksa er geç başımıza böyle şeyler gelecektir.

Savaşı ortadan kaldırmak elbette çok güç bir sorundur. Bu sorunun üstesinden gelmeye çalışanlara suç bulmak niyetinde değilim; onların yerinde ben olsam daha fazlası gelmezdi elimden, biliyorum. Ancak, insanın ne yapıp yapıp bu sorunu çözmek zorunda olduğunu düşünüyorum, yoksa insan soyu yeryüzünden silinecek, belki gezegenimiz daha mutlu olacak insansız, ama gene de bu görüşü paylaşmamız beklenemez. Bu sorunu çözümlemenin bir yolunu bulmak zorundayız. Herkesin bildiği gibi, çözümlemede karşılaşılacak ilk güçlük de Rusya'yla işbirliği yapmanın bir yolunu bulmaktır. Başbakanın Washington'da elde ettiği sonuç, belki o zaman varılabilecek en büyük sonuçtu bence. O zaman daha fazlasının yapılabileceğini sanmıyorum. Bombanın yapımı için gerekli bütün işlemlerin hiçbir koşul ileri sürülmeksizin, en ince ayrıntılarına varıncaya değin Rusya'ya hemen açıklanmasını isteyenlerden biri değilim. Bence böyle bir açıklama birtakım koşullara bağlanmalı, ama bu koşullar da yalnız uluslararası işbirliğini kolaylaştıracak türden olmalı; herhangi bir ulusal çıkarla ilgisi bulunmamalı koşulların. Gerek biz gerekse Amerika böyle bir şeyde kendi çıkarımızı gözetmemeliyiz. Bu giz Ruslara açıklanacaksa, onların işbirliğine katılmaları gerekçesiyle açıklanmalı.

Bu gerekçeyle, onlara her şeyi en kısa zamanda açıklamak doğru olur bence, tabii bu işin ancak kısa bir süre daha gizli kalabileceği gerçeği de yapılacak açıklamada önemli bir etken olacaktır. Birkaç yıl içinde Ruslar da bugün Amerika'da yapılanları hiçbir yönden aratmayacak bombalar yapacaklar nasıl olsa; dolayısıyla, şimdi elimizde olan elverişli durum –söz edilebilirse böyle bir durumdan– çok kısa bir süre sorunudur ancak. Bir zamanlar bu iş için çalışmış bilim adamları, siz sayın Lordların da bildikleri gibi, işlemlerin bir an önce açıklanmasını gönülden diliyorlar. Yukarıda andığım nedenlerden dolayı, bu noktada onlara tam katılmıyorum. Bence bu durum, bizlerle Rusya arasında daha içten, daha eksiksiz bir işbirliğine varma aracı olarak kullanılabilir. Dışişleri Bakanını yaptığı konuşmalarda bütün gönlümle destekliyorum. Rusya'nın işbirliğini elde etmenin yalnız istemekle gerçekleşebilecek bir şey olduğuna

inanmıyorum. Bence canalıcı önemde gördüğümüz noktalar üzerinde direnmek gereklidir. Onlara gidip işbirliğine girmeleri için yalvarmaktan daha çok belli bir direnmeyle kazanırsınız gerçek işbirliğini belki. Dışişleri Bakanının bu konularda benimsemiş olduğu tutuma bütünüyle katılıyorum.

Bana kalırsa, Rus Hükümeti'ne, bu yeni savaş aracının kullanılmasının hem kendileri hem de geri kalan herkes için ölüm demek olduğunun anlatılabileceğini ummalıyız – bunun kuruntu bir umut olduğunu da sanmıyorum. Onlara, bunun ülkeleri bölücü değil evrensel insan yararını gözeten bir şey olduğunun anlatılabileciğini ummalıyız. Durum, inandırıcı bir yolla gözleri önüne serilirse hiç de anlamayacaklarını sanmıyorum. Anlaşılması pek güç bir şey değildir bu, kafaca bunu anlayacak yetide olduklarını düşünmekten de kendimi alamıyorum. Üstelik politikayla, yarışmayla hiçbir ilgisi yoktur bu işin. Herkesin ikide bir söylediği gibi, kuşku dolu bir hava var ortada. Bu kuşku duygusu ancak köklü, bütün bir içtenlikle, 'Bunlar bizim canalıcı önemde gördüğümüz noktalar, ama başka konularda sizin de aynı önemde gördüğünüz noktaları işitmek isteriz. Her ikimizin de önemli gördüğü bir nokta ortaya çıkarsa, bir uzlaşma yolu bulmaya çalışmak, iki yan için de kötüye varacak birbirini yoketme çabasından yeğdir,' denerek altedilebilir. Tam bir içtenlikle, politika yapılmadan gözönüne serilecek bu durumu Rusların da bizler gibi görebileceğini düşünmekten kendimi alamıyorum – hiç olmazsa böyle olacağını umuyorum.

Bence bilim adamlarından da yararlanılabilir bu sorunda. Onlar kendileri de ne yaptıklarını görmekten doğan bir suçluluk duygusuyla büyük bir tedirginlik içindedirler. Bu işi zorunluluk dolayısıyla yapmış olduklarını biliyorlar ama gene de sevmiyorlar. İnsanlığa gözdağı veren bu durumun korkunçluğunu gidermekte kendilerine birtakım görevler düşebilirse mutluluk duyacaklardır. Bence onlar belki de Rusya'yı işbirliğine inandırmakta, oyunun daha çok içinde bulunanlarımızdan daha etkili olabilirler; hiç değilse Rus bilginleriyle konuşur danışır, belki de o yoldan gerçek bir işbirliğine ilk adımı atarlar. Sanırım daha biraz zaman var önümüzde. Şu anda dünya savaştan bıkkın bir durumda, gelecek on yıl içinde büyük bir sa-

vaşın olamayacağını ileri sürmek aşırı iyimserlik sayılamaz bence. Bu bakımdan, gerçek karşılıklı anlayışı geliştirmek için birazcık zamanımız var daha.

Engellerden biri de bence bizim yanın her zaman yeterince anlayamadığı bir güçlüktür. Ruslar her an, çıkarların herhangi bir çatışması durumunda Rusya'nın bir yanda bütün ötekilerin de öbür yanda yer alacağını sezmektedirler – büsbütün haksız da değillerdir bunda. Bu sezgi Beş Büyüklere karşı Üç Büyükler sorununun da üstündeydi; gerçekte Rusya bir yanda öbür iki ya da dört büyük bir yandaydı. insanlarda böyle bir kuşku uyanmışsa onlarla pazarlıklarınızda daha yumuşak davranmak, bir çoğunluğa evet demelerini de beklememek zorundasınız. Herkesin kendilerine karşı olduğunu sezdikleri sürece onlardan böyle bir şey beklemek anlamsızdır. Hiç şüphesiz, sürekli bir uluslararası işbirliğinin gerçekleşmesi için önümüzdeki yıllarda epeyce inceliğin, anlayışın gösterilmesi gereklidir.

Atom bombasının Birleşmiş Uluslar'ın sorumluluğuna verilmesi önergesinden başka yol görmüyorum ben kendi payıma. Gerçi bunun da çıkar yol olduğunu pek sanmıyorum. Birleşmiş Uluslar, hiç değilse şimdiki durumuyla, büyük bir Güç'e karşı savaşabilecek önemde bir askerî olanaktan yoksundur; Atom bombasının süresiz sahibi olacak örgütün de büyük bir Güç'le savaşabilecek yetide olması gerekir. Sözünü ettiğimiz nitelikte bir uluslararası işbirliği gerçekleşmedikçe, güvenlik kurulamaz. Bombanın yapımı ya da kullanılması konusunda kâğıt üstünde konacak yasakların bir işe yarayacağını sanmıyorum, böyle yasaklar yürütülemez, hem gerçek niyetiniz savaş olduktan sonra, bu yasaklara saygı göstermenin cezası onları çiğnemenin cezasından daha büyüktür sizce. Bundan dolayı, böyle kâğıt üzerinde kalacak anlaşmaların bir etki sağlayabileceklerine hiç inanmıyorum.

İlkin bu silahın uluslararası bir denet altına alınması yolunda bir istem yaratılmalıdır, bu istem gerçekleştikten sonra gerekli düzenin kurulması kolay olacaktır. Üstelik, bu düzen de bir kez gerçekleşti mi, atom enerjisinin tek sorumlusu güçlü uluslararası örgüt bir kuruldu mu, kendi kendine sürüp gidecektir. Büyük savaşları gerçekten önleyecektir. Bu örgütün çev-

resinde politik davranış alışkanlıkları gelişecek, böylece savaşın yeryüzünden silineceği hiç şakasız umulabilecektir. Bu elbette çok geniş çapta bir örgüt olacaktır, ama hepimizin göğüs germek zorunda olduğu gerçek de küçümsenemez: Ya savaş ortadan kalkmalıdır ya da bütün uygar insanlık. İkinci durumdan ancak kalıntılar, dış bölgelerde yaşayan, bu yoketme araçlarını yapamayacak ölçüde bilimden yoksun, az sayıda insan kurtulabilecektir. Bunları yapamayacak ölçüde bilimden yoksun insanlar da uygarlığın bütün geleneklerini yitirmiş kimseler olacaktır; böyle bir yokoluş ise bütün uygar ulusların görmezden gelemeyecekleri ölçüde korkunçtur. Belki de iş işten geçmeden bu durumu görmeleri sağlanabilir. Ne olursa olsun, benim yürekten dileğimdir bu."

Gerginliğin daha artmamış olduğu o sıralarda, Lordlar Kamarası sözlerimi beğenerek dinledi, yanılmıyorsam, bu beğenme bütün partilerden geliyordu. Ne yazık ki, sonraki olaylar bu düşünce birliğini ortadan kaldırdı. Ama ben, kendi açımdan, o zaman söylediklerim arasında geri alınacak tek söz görmüyorum.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, elindeki yeni toptan öldürüm güçlerinin gösterisini yapmaktan kendini alamadıysa da, Japonların dize gelişinden sonra, atom bilginlerinin ileri sürdükleri birtakım düşüncelere biraz önem tanımaya girişti. 1946'da dünyaya, "Baruch Tasarısı" adlı, büyük değeri olan, Amerika'nın o zamanlar Atomu elinde bulunduran tek ülke olduğu düşünülürse, küçümsenemez bir bol-gönüllülüğü yansıtan tasarıyı sundu. Baruch Tasarısı, uranyum ile toryum madenlerini tekeline alacak, bu madenleri arıtacak gereçleri elinde bulunduracak, atom gücü için gerekli bitkileri yetiştirip işleyecek bir Uluslararası Atom Gelişmeleri Yetkili Örgütü'nün kurulmasını öneriyordu. Örgütünün Birleşmiş Uluslar'ca kurulması, Amerika'nın da o güne değin yalnız kendi elinde bulunan bilgileri bu örgüte vermesi ileri sürülüyordu. Yazık ki, Baruch Tasarısı'nın Rusya'ca benimsenemeyecek nitelikte yönleri vardı, gerçekte beklenmez bir şey de değildi Rusya'nın tepkisi. O günkü Rusya, Almanları yenilgiye uğratmış olmanın gururuyla kendinden geçmiş, Batılı Güçlere kuşkuyla bakan

(nedensiz değil tabii), Birleşmiş Uluslar'da hemen hemen her zaman yalnız bırakılacağını bilen Stalin Rusyasıydı. Atom savaşından kaçmak için su götürmez bir gereklilik olan uluslarüstü Yetki Örgütü, böyle bir şeyin komünist öğretiye göre kötü sayılan ekonomik politik düzenlerin desteklenmesi, süreklilik kazanması demek olacağını düşünen Rusya'yı hep karşısında bulmuştur. Rusya'nın benimseyebileceği Uluslararası Yetki, Komünist-karşıtı Güçlere kesin bir üstünlük tanımayacak türden olmalıdır. Baruch Tasarısı böyle değildi. Belki, Rusların hoşlanmadıkları yönleri giderilmek üzere düzeltilebilirdi ama, Sovyet Hükümeti bu konuyu tartışmaktan ya da böyle bir şeye yanaşmaktan körükörüne kaçtı. Sonuç, Rusya ile Batı arasındaki bağların hızla daha gerginleşmesi oldu, çok geçmeden de Amerikan tutumu buna benzer bir şeyi bir daha ileri sürmeyecek ölçüde değişti.

Bilginler, askerlerle politikacılara söz anlatmaya çalıştılarsa da, onlar Amerikan toplumu ile birlikte. Amerika'nın Rusya'dan uzun süre saklayabileceği bir gizi olduğuna, atom silahlarının yalnız Birleşik Devletler elinde bulunmasının Batı'nın güvenliğini pekiştirdiğine inanmakta direndiler. 1949 Ağustos'unda Rusya'nın da atom silahları yaptığı öğrenilince, bunda casuslarla alçakların parmağı olduğu sanıldı, oysa işin hızına bunların pek az yararı dokunmuştu belki de. Ne yazık ki, Amerika'nın Rus başarısıyla değil de alçakların bir oyunuyla üstünlüğü yitirdiği inancı, genel bir kuşku havası türeterek McCarthy ile onun gibi düşünenlerin egemenliğine yol açtı. Gerek Amerika'da, gerek Rusya'da, gerekse Britanya ile Fransa'da, devlet adamları olsun kamuoyu olsun, en iyi bilginleri esinlemiş o geniş kapsamlı bilgeliğin kıyısından bile geçmediler bir daha. Kin, yurtseverliğin anlamdaşı sayıldı, savaş hazırlığının da barışı korumanın tek yolu olduğu düşünüldü. Yanlış bir gidiş verildi dünyaya, sonraki yıllarda da korkunç sona doğru gitgide daha çok yol katedildi.

3. Hidrojen Bombası

Atom bombası, ilk ortaya çıktığı günlerde, bir korku ürpertisi yaratmış, atom enerjisinin uluslararası bir denet altına alınması yolunda önerilere yol açmıştı. Ama insanlar çok geçmeden Atom bombasına da alıştılar, bu yeni aracın yıkım gücünün karşılıklı kinleri doyuracak yeterlikte olmadığını düşünmeye başladılar. Atom bombasının, kentleri ortadan silebilmekle birlikte dağınık köy nüfuslarının kökünü kurutamayacağı anlaşılmıştı. Böylece iki yan da daha yıkıcı bir araç bulgulamak için çılgınca işe koyuldu. Bulguladıkları daha yıkıcı araç Hidrojen bombası oldu. Bu yeni silahın yapımı yarışında Amerika'nın mı yoksa Rusya'nın mı önde olduğu hiç belli değildi. Hemen hemen başabaş bir yarıştı bu. Hidrojen bombası Atom bombasından aşağı yukarı bin kez daha güçlüydü. Bikini'deki patlama deneyinde ortaya çıkan enerji, değişik rakamlarla belirtildi, değişik görüşlere göre bu enerji on beş milyon ile yirmi iki milyon ton arası TNT'ninkine eşitti. Yeni bombanın gücü Batı Dünyasınca 1 Mart 1954'te Bikini deneyi ile öğrenildi. Bu patlama deneyi, bombayı hazırlayan Amerikalıların umduklarından çok daha büyük bir güç çıkarmıştı ortaya. Hidrojen bombası bugün bile iki yanın da elinde bulunan en ölümcül silahtır.

"Hidrojen bombası" gerçekte yanlış bir addır, patlayıcı gücün bütünü gene uranyumdan gelmektedir. Patlama üç aşamada bütünlenir. Bu durum, kâğıt, odun, kömür gibi üç ayrı gereçle bir ateş yakmaya benzer: Odun kâğıttan kömür ise odundan daha geç ateş alacaktır. Hidrojen bombasında, ilkin tıpkı Atom bombasında olduğu gibi, bir birim U 235 vardır. U 235'in

bölünmesiyle ortaya çıkan ısı bir birim hidrojenin helyuma dönüşmesini sağlamaya yeter. Hem U 235 hem de hidrojen, kalın bir bayağı uranyum kabuğuyla çevrilidir. Hidrojenin helyuma dönüşmesinden açığa çıkan ısı, dış kabuktaki bayağı uranyumu ateşlemeye yetecektir. Hidrojen bombasının patlamasındaki enerjinin çoğu dış kabuktan doğar. Uranyum atomları, çoğu radyo-etkin olmak üzere her türden hafif atomlara bölünürler. Hidrojen bombasının askerlik açısından büyük elverişliliği, bayağı uranyumun da işe yaraması, daha doğrusu, içinden değerli U 235 çıkarılmış uranyumdan da yararlanılmasıdır. Bayağı uranyumun bu kullanılışı ancak sonsuz bir ısı altında gerçekleşir.

Hidrojen bombasının patlamasından doğacak zarar patlamanın olduğu alanın sınırları içinde kalmaz. Göğün çok yükseklerine saçılan radyo-etkin atomlar, bütün dünyanın üzerine dağılır, yavaş yavaş aşağı inerek, insanlarda ölümcül hastalıklara yol açar, suları, sebzeleri, etleri zehirlerler. Radyo-etkin öğelerin bu aşağı inişi 'Fall-out' ya da radyo-etkin yağış diye adlandırılır. Bu yağıştaki radyo-etkin maddelerin çoğu doğada hiç rastlanmayan, ya da pek az rastlanan niteliktedir. Radyo-etkin yağışın öldürücü etkilerinin herkesçe anlaşılması bir rastlantıyla olmuştur. 'Talihli Canavar'(!) adlı bir Japon balıkçı teknesi, Amerikan yetkililerince sakıncalı diye belirlenen bölgenin iyice dışındayken, rüzgârın yönündeki ansızın bir değişmeyle bütün tayfalarını hasta eden, birini de öldüren bir radyo-etkin toza büründü. Radyo-etkin yağış, bir Hidrojen bombası patlamasından doğacak ölü sayısını korkunç ölçüde arttırmaktadır.

Bir Hidrojen bombası savaşının nereye varacağı tartışma sorunudur. Amerika Birleşik Devletleri Savaş Bakanlığı 1958'de Pentagon bildirisini özetleyerek, NATO ile Varşova Antlaşması güçleri arasındaki bir nükleer savaşta, 160 milyon Amerikalının, 200 milyon Rus'un, ayrıca Batı Avrupa ile Britanya adalarındaki bütün insanların öleceğini belirtmekteydi. Böyle söylentilerin gerek Batı Avrupa'da gerekse Britanya'da, NATO'ya ilgiyi soğutacağından korkan kimseler vardı. Oysa gerçek bambaşkaydı. Garip, anlaşılması güç bir ölüm özlemi bütün Batı dünyasını kaplamıştır sanki. Şimdiye değin bir nükleer savaş-

tan doğabilecek korkunç durumlarla ilgili söylentiler, ne Batılı hükümetleri böyle bir savaşı önleyici çabalara yöneltmiş, ne de kamuoyu bir tepki göstermiştir. O zamanlar A.B.D. Ordu Araştırma Gelişme (U.S. Army Research and Development) başkanı olan Orgeneral James Gavin, A.B.D. Senatosundan bir yardımcı kurul önünde sorguya çekildi. Senatör Duff sordu: "Bir nükleer savaşa girsek, öncü hava güçlerimiz nükleer silahlarla Rusya'yı kuşatsalar, bu silahlar esmekte olan rüzgârın radyo-etkin yağışı Rusya üzerinden güneybatıya doğru taşıyabileceği bir anda patlatılsa, bu koşullar altında ölü sayısı ne olur sizce?" General Gavin şunları söyledi: "Bu sorunuza yanıtım özel bir yanıt olacak, ama bu konuda Hava Gücü'ne ya da özel bir inceleme koluna danışmanızı önemle öneririm. Şimdiki hesaplara bakılırsa, rüzgârın esiş yönüne göre iki yandan biri birkaç yüz milyon ölü verecektir. Rüzgâr güneydoğu yönünde esiyorsa, öldürücü etki Japonya'ya, belki de Filipinler'e değin uzanabilmekle birlikte, ölenlerin çoğu S.S.C.B.'de olacaktır. Ters yönde esiyorsa, Batı Avrupa'nın oldukça geniş bir alanını kaplayacaktır."*

Bu sözlerden, Rusya'ya yapılacak bir Amerikan saldırısı sonucundaki ölülerin Rus ya da Batı Avrupalı oluşunun rüzgâra bağlı bulunduğu anlaşılıyordu. Sözleri yetkililerin hoşuna gitmeyecek ölçüde dürüst olan General Gavin gözden düştü.

Bir nükleer savaştan sonra yaşamın sürüp sürmeyeceği bir tartışma sorunudur. *On Thermonuclear War* adlı kitabında Herman Kahn'ın yaptığı gibi, insanların bu öldürüme girişmesini körüklemek isteyenler, çok derin sığınaklarla nüfusun büyük bir kesminin kurtarılabileceğini ileri sürerler. Kahn Birleşik Devletler'in sivil savunmaya otuz milyar dolar ayırması gerektiğini direnerek söyler ama (s. 517) gerçekte bu paranın ayrılabileceğini kendisi de pek ummaz, böyle bir şeyin birçok kimseyi ölümden kurtaracağını düşünmesindeki nedenlerin de elle tutulur yanı yoktur pek. Bu konuda söylenebilecek en mantıklı sözü John M. Fowler *Fallout*'da söylemiştir bence (s. 175): "Toptan yokoluş çemberi dışında, radyo-etkin yağış örtüsünün de dış sınırında kalan becerikli, tez canlı bir birey ya da aile, karabasanı andıran ilk haftaları sağlıcakla atlatabilir. Bodrumun du-

* *Bulletin of the Atomic Scientists*, sayı 12, s. 270 (1956)

varlarını oyacak ya da bir köşede çabucak hazırladığı korunağın altına sığınacak bir kimse, dışarılar sessiz bir ölüm fırınıyken bile kurtulabilir." Besinlerin, içme suyunun zehirlenmesi, bütün ulaştırma olanaklarının ortadan kalkması, hastanelerin yok olması, kurtulan sağlık görevlilerinin sayıca azlığı gözönünde tutulursa, bu bile iyimserce bir yanılgı sayılabilir. Bir nükleer savaştan sağ çıkacakların yalnız gövdece sağlığını değil, insanın şimdiye değin karşılaştığı bütün duygusal sarsıntılardan daha büyük bir sarsıntıdan sonra, kurtulanlardan ne ölçüde bir kafa sağlığı umulabileceğini de gözönünde tutmak gerekir. Sağ kalanlardan birçoğunun delirmesi, belki de azgınlaşması işten bile değildir. Bu sakıncayı doğuracak etken yalnız nükleer savaşın kendisi değil, sivil savunma sözcülerinin başvurulmasını salık verdikleri yollardır da. Kimileri, Kahn gibi, çok sayıda Amerikalının kurtarılabileceğine inanmaktadır. Bu çok iyimserce bir kestirimdir bence. Doğruluğuna inansak bile, kendilerini eninde sonunda bir uçtan bir uca yıkılmış, ölü bir dünyada bulacak kimselerin kafa durumu ne olacaktır? İçlerinde elle tutulur sayıda kişinin, tam bir kurtuluş için kaçınılmaz olan, her şeyi yeni baştan kurmak gibi çetin bir işe yeterli olabileceği söylenebilir mi? Sığınaklardaki yaşamın ne türlü bir yaşam olacağı, hakettiği ilgiyi görmemiş bir kitapta bütün canlılığıyla anlatılır: Mordecai Roshwald'ın *Level 7* adlı kitabı.

Tek bir umut ışığı vardır belki: Radyo-etkin yağış Ekvator'u aşmak eğiliminde değildir, böylece savaş yalnız kuzey yarımkürede sınırlı kalınca, dünya egemenliği şimdiki Güney Afrika Hükümeti'ne düşecektir. Bu da hiç şüphesiz, 'ÖZGÜR DÜNYA'nın bir utkusu olarak selâmlanmaya değer.

Tehlikeler üzerine kafa yormuş herkesin gözünden kaçmayan birtakım noktalar vardır: Birincisi, nükleer silahsızlanmanın kaçınılmazlığı; ikincisi, nükleer deneylerden vazgeçmenin önemi; üçüncüsü, şimdiki ânında karşı-koyma politikasının tehlikeleri; dördüncüsü de, nükleer silahların daha bu silahları edinmemiş Güçlere yayılmasının önlenmesi. Bu dört sorunun her biriyle ilgili bir şeyler yapmanın gerekliliği evrensel bir görüş birliğiyle benimseniyorsa da, hiçbiri konusunda en küçük

bir iş bile başarılmamıştır daha. Bunlardan her birini teker teker kısaca ele alacağım.

Silahsızlanma görüşmeleri usanç verici ölçüde sık sık yapılagelmiştir. Böyle görüşmelerde değişmez bir yöntem vardır. Her iki yan da barışı ister görünmek çabasındadır, böylece, benimsenirse yararı büyük olacak bir öneriyle gelir görüşmeye, ama iki yan da önerisinde öbür yanın yüzde yüz karşı çıkacağı bir noktanın bulunmasına özellikle titizlik gösterir, hiçbiri de mantıklı bir uzlaşmaya yanaşmaz, böyle bir şeyin ödlekçe bir boyun eğme olacağını düşünür. 1955'te bir kez Batı bu yöntemi uygularken büyük bir ürperti geçirdi. Silahsızlanma konusunda birtakım olağanüstü öneriler ileri sürdü, S.S.C.B. ise bütün Batı ülkelerine parmak ısıtırcasına bütün önerileri kabul ediverdi – bunun üzerine Batı bütün söylediklerini geri aldı hemen. Bu olay ayrıntılarıyla Philip Noel-Baker'ın *The Arms Race* adlı kitabından okunabilir. Öyle sanıyorum bu kitabı okuyan herkes, gerek Doğu'nun gerekse Batı'nın silahsızlanmayı gerçekten istemediği, silahsızlanmayı gerçekleştirmemekle birlikte silahsızlanmanın söz ebeliğini yapacak yollar bulmaya ilgilendiği sonucuna sürüklenecektir.

Nükleer denemelerin durdurulması, çoğunlukla başarıya ulaşacakmış sanısını veren birçok görüşmenin konusu olmuştur, ama yanlardan biri ya da öteki hep uzlaşmayı güçleştirecek yeni bir çekişmeli sorun atmıştır ortaya. Bir uzlaşmaya gene de varılabilir ama, durumun pek de umut verici olduğu söylenemez. Başarıya ulaşılmamasındaki suç çoğunlukla S.S.C.B.'dedir.

Deneyleri durdurmanın önemi iki yönlüdür: Bir yandan, nükleer silahların yeni güçlere de yayılmasını önleyecek, bir yandan da barışın yürürlükte olduğu sürece radyo-etkin yağıştan doğabilecek kötülükleri önleyecektir. Radyo-etkin yağışın türlü biçimleri vardır. 'Strontiyum 90' ile 'Karbon 14' belki de en önemlileridir. Radyo-etkin tozun yağmurla, rüzgârla ya da özellikle yerçekiminin yavaş süreçli etkisiyle atmosferin üst tabakalarından aşağı doğru sürüklenmesinden doğar bu yağış. Türlü hastalıklara yol açar. Kemik kanseri, akyuvar kanseri, üreme hücrelerinde bozukluklar en önemlileridir. Bu hastalık-

lar belli bir oranda her zaman görüldükleri için herhangi bir durumda bunlara radyo-etkin yağışın yol açmış olduğu ileri sürülemez. Ama çıkarcı kümelerden başka herkes 1958'e değin yapılan deneylerin, kanserden ölüm sayısıyla, sakat çocuk doğumları sayısını arttırdığı görüşünde birleşmektedir. Hükümetler kanserin önlenmesi yolundaki araştırmalara belli bir para ayırırlarsa da, çok daha büyük tutarda bir parayı kanserin yayılması için harcarlar. Üreme bozukluğu etkilerine gelince, ünlü Amerikan kalıtım yasaları uzmanı A. H. Sturvetant'ın bir görüşünü aktaracağım buraya: "Patlatılan bombaların sürekli olarak, sayısız sakat bireylerin doğmasına yol açmaları önlenebilecek gibi değildir – insan soyu birçok kuşaklar boyunca yaşayacak olursa tabii... Böyle sorumlu bir görevde bulunan bir yetkilinin (Amiral Strauss), küçük düzeli yüksek enerji yayılımının biyolojik sakıncaları bulunamayacağını söylemesinden üzüntü duyarım."

Çok geçmeden aynı bilgin, bombanın denendiği 1954 yılında doğmuş olan çocuklardan aşağı yukarı 1.800'ünün, yüksek dereceli radyo-etkinlik yüzünden hastalıklı doğduğunu, kamuoyuna açıklamıştır. Aynı yıl Amerikalı zooloji bilgini Curt Stern de: "Şimdi dünyada yaşayan herkes, gövdesinde geçmiş Hidrojen bombası deneylerinden kalma, küçük birimlerde radyo-etkinlik taşımaktadır; kemiklerle dişlerde "sıcak" strontiyum, tiroid bezlerinde de "sıcak" iyodin" diye yazmıştır.*

Silahlanma yarışının töre duygularını nasıl çarpıttığı olağanüstü bir şeydir doğrusu, çok da üzücüdür üstelik. Şimdi ben bir kişiyi bile bile kanser etsem adım canavara çıkar, ama bile bile birkaç bin kişiyi kansere sürüklediğimde, soylu bir yurtsever olurum.

Üremeyle ilgili bozuklukların korkunç yanı soyaçekimle kuşaktan kuşağa geçmeleridir. Böyle bir zarar görmüş kimsenin sağlıklı çocukları olabilir belki ama o çocuklar bu bozukluğu kendi çocuklarına taşıyabilirler. Şimdiye değin yapılan nükleer deneyler yüzünden kaç kişide üreme bozukluklarının baş gösterdiğini söylemek pek güçtür, bu konuda yayımlanmış olan görüşler de ileri sürenlerin politik anlayışına göre değiş-

* *Brighter Than a Thousand Suns*, s. 303-304

mektedir. Kesin olan tek şey, böyle bir bozukluğun, nükleer bir savaştan kurtulabilecek kimseler arasında çok daha yaygın olacağıdır. Yalnız budalalarla canavarlar türetebilecek kimselerden kurulu seyrek nüfuslu bir dünyanın görüntüsü, masa başında nükleer patlamaların nasıl sürdürülebileceğine kafa yoran beylerin bilgilerine sunulmalıdır.

Batı'nın kesinlikle savunduğu, belki Doğu'da da büyük önem verilen, ânında karşı-koyma öğretisi, askerlik açısından güçlü destekleri olan bir öğretidir. Pearl Harbour'u andıran bir baskın saldırısının bu baskını yapan yana büyük üstünlük sağlayacağı, saldırıya uğrayan yanın, onarılmaz bir yıkıma sürüklenmeden, hemen karşı bir öç saldırısına girişebilmesinin gerekliliği, bu öğretiye yol açan etkenlerdir. Yanlardan her biri ötekinin her an için hiç nedensiz bir saldırıya geçebileceğini düşünür, böylece iki yan da böyle bir durumda karşı bir saldırıya geçebilmek için her an tetikte olmak zorunluluğunu duyar. Birleşik Devletler'de Sovyet bomba uçaklarının ya da füzelerinin gelişiyle ilgili herhangi bir belirtiyi yakalamak üzere hep tetikte duran çok geniş bir radar merkezleri ağı vardır. Radarın böyle bir yaklaşmayı bildirmekte olduğuna karar verilir verilmez, Amerikan uçakları Hidrojen bombalarıyla Rusya'ya doğru yola çıkarlar. Bu konuda sık sık yanılmalar olmaktadır. Arasıra yaban kuşları, en azından bir kez de, ay, Rus füzesi sanılmıştır. Uyarı verilmiş, bomba uçakları havalanmıştır. Böyle durumlarda bugüne değin, yanılgı tam zamanında sezilmiş, bomba uçakları geri çağrılmıştır, ama gelecekteki yanılgıların da zamanında sezileceği konusunda hiçbir güvencemiz yoktur. Böylece, birkaç anlık bir gecikmeyle dünya kendini hiç istenmedik bir nükleer savaşın içinde bulacaktır. Bugün böyle bir olasılıktan söz edilemez ama zamanla bu olasılık artmakta, soğuk savaşla geçeceği söylenen aylar yıllar boyunca gitgide, nerdeyse bir kesinlik kazanmaktadır. Hidrojen bombalarıyla, anında karşı-koyma öğretisi yürürlükte kaldıkça, içinde bulunduğumuz yıldan ya da gelecek herhangi bir yıldan sağ çıkmamız bütünüyle bir rastlantı işidir. Nükleer silahsızlanmayı destekleyecek en kaçınılmaz nedenlerden biridir bu.

Hidrojen bombasının şimdilik bu bombayı edinememiş

güçlere de yayılması, nükleer savaş olasılığını arttıracağı için, hiç de istenecek bir şey değildir. Bu sakınca konusunda evrensel bir görüş birliği bulunmakla birlikte, etkili hiçbir adım atılmamıştır. İlkin yalnız Amerika'da vardı bu silahlar, sonra Rusya'da da oldu, sonra da Büyük Britanya'da. Şimdi büyük bir olasılıkla Fransa'da da var. Pek yakında Çin'de de olacak.* Pek çok sayıda güçler er geç bu silahı edinecektirler. Bir şeyler yapılmazsa, iki küçük gücün bütün dünyayı altüst edeceği günler pek uzak değildir. Bu gerçek herkesçe bilinmekle birlikte, gene de hiçbir şey yapılmamıştır.

Hidrojen bombası şimdiye değin bulgulanmış olan en korkunç toptan öldürüm silahıdır, ama bir yandan uluslararası kargaşa bir yandan da bilimsel ustalık böyle sürer giderse, belki de pek yakında çok daha kötü silahlar bulgulanacaktır. Nitekim 'Kıyamet Makinesi' denen bir araçtan da söz edildi. Bu, dünyanın bütününü bir anda yok edebilecek bir makine olacaktı. Herman Kahn, böyle bir makineyi, gerekliliğine inandığı an bulgulayabileceğini büyük bir kesinlikle söylemiştir, neyse ki şimdilik böyle bir işe kalkışmış değil daha. Bununla birlikte, yapmayı bilselerdi kimi uluslarla softalar böyle bir makineyi yenilginin eşiğine dayandıkları an yüzde yüz kullanmak isterlerdi. Hitler son günlerinde hiç şüphesiz insanlığı yok etmeyi yenilgiye boyun eğmekten yeğ görürdü.

Kıyamet Makinesi'nin yanısıra, gözönünde tutulması gereken başka olasılıklar da vardır. Kimyasal savaşla bakteriyolojik savaş daha Hidrojen bombası ölçüsünde etkili sayılmıyor, ama bütün büyük Güçler bunları daha geliştirmek için çabalamaktadırlar, çok geçmeden de başarıya ulaşabilirler. Pek yakında gerçekleşecek başka bir olasılık da, içlerinde insan bulunan, Hidrojen bombası yüklü uydulardır. Her biri korkunç ölümler saçmaya yeterli Rus uydularıyla Amerikan uydularının çevresinde sözgelişi günde bir kez dolanan uçuşlarıyla gökleri kararmış bir dünya düşünün. Yaşanır mı bu koşullar altında? İnsan sinirleri buna katlanabilir mi? Evrensel eğilim eninde sonunda, böy-

* Russell bu satırları 1961'de yazıyordu. Nitekim günümüzde Çin de nükleer güce sahiptir. Öbür bölümlerde de, yazarın uluslararası ilişkiler konusunda verdiği örneklerde, kitabın yazılış yılını gözönünde tutmak gerekir. (Çev.)

le her saati korkuyla dolu bir yaşamaya apansız bir yokoluşu yeğlemez mi? Bizi ilerde ne gibi kötülüklerin beklediğini bilmem ama, kökten bir çözüm bulunmadıkça, bilim adamlarının suçlu bir soy olduğundan hiç kimsenin şüphesi kalmayacaktır. İçinde yaşamakta olduğumuz dünyada, sağduyuyu şimdiye değin her çatışmada bastırmış, azgın bir ölüm özlemi vardır. Sağ kalmak istiyorsak bu durum sona ermelidir. Bu kitabın geri kalan bölümlerinde, kurtulmamıza yarayacak yollar önermeye çalışacağım.

4. Özgürlük mü, Ölüm mü?

Patrick Henry, Bağımsızlık Savaşı sıralarında ün kazanmış bir Amerikan yurtseveri, şimdi yalnız şu sözleriyle anılıyor: "Ya özgürlük verin bana ya ölüm." Aşırı Komünist-karşıtlarının ağzında bu söz bir bayrak olmuş, insansız bir dünya komünist bir dünyadan yeğdir anlamına alınmıştır. Patrick Henry bu sözü bambaşka bir anlamda kullanmıştı oysa. O haklı bir amacı savunuyordu. İngilizlerle düşmanlık yüzünden bu amaç ancak Amerikalı canların yitirilmesiyle gerçekleşebilirdi. Böylece, kendi ölümü de özgürlüğe bir adım olmuştu belki. Buna benzer durumlarda yukarıdaki sözün önemle anılması doğrudur, yerindedir.

Ama aynı söz bir atom savaşını haklı göstermek için kullanılırsa bambaşka bir durum çıkar ortaya. Bir atom savaşının ne sonuçlar doğuracağını bilmiyoruz. Belki de insan soyunun sonu olacaktır böyle bir savaş. Belki de bütün toplumsal tutarlılığını yitirmiş bir dünyanın şurasında burasında türeyecek birkaç bozguncu, yağmacı çeteden başka hiç kimse kurtulamayacaktır. Düşünebileceğimiz en iyi koşullar altında bile sonuç, bütün yaşama gereksinmelerini iyice kısıtlayan, gözaçtırmaz bir hükümet zorbalığı olur ancak. Belli koşullar içinde atom savaşının yerinde bir şey olacağını açıklamaya uğraşan Herman Kahn, en olumlu sonuçlardan birinin, kendi deyimiyle 'karagün sosyalizmi' olacağını söyler. Ama atom savaşının hiç gerçekleştiremeyeceği tek sonuç varsa o da Partrick Henry'nin istediği, çağdaş hayranlarının da sözde istedikleri, düzenli özgürlüktür.*

Bir amaç uğruna ölmek, ancak amaç iyiyse, ölümünüz de o amaca yarıyorsa, soylu bir davranıştır. Ölümümüzün o amaca bir şey kazandırmayacağı apaçık kesinlikteyse, davranışınız softalıktan başka bir şey değildir. Bu, özellikle, insan soyunun yok olmasını Komünistlerin üstünlük kazanmasına yeğ tutanları ya da tam tersine, Komünist-karşıtlarının üstünlük kazanmasına yeğ tutanların durumunda açıkça göze çarpar. Diyelim ki komünizm, en azılı düşmanlarının söylediği ölçüde kötüdür, ama hiç değilse, gelecek kuşakların gününde gerçekleşecek bir ilerleme uğruna seçilebilir. Diyelim, komünist-karşıtlığı en aşırı Stalincilerin söylediği ölçüde kötüdür, aynı düşünce bu duruma da uygulanabilir. Geçmiş tarihte birçok zorbalıklar görülmüştür, ama zamanla hepsi değiştirilmiş ya da ortadan silinmiştir. İnsanlar varolduğu sürece gelişme olanağı da vardır; ama ne komünizm, ne de komünizm-karşıtlığı bir ölü gövdeler dünyası üzerine kurulamaz.

'Özgür bir Dünya'dan söz ederek komünizm düşmanlığı körüklemekte büyük etkinlik gösterenler, birçok bakımlardan, savundukları politikaya gönülden bağlı olmadıklarını gösteriyorlar. İngiliz Hükümeti son zamanlarda Portekiz'e dostluk göstermek için değişik bir yol tuttu; hem de Portekiz'in Angola'daki Karaderilileri insanlığa sığmaz yöntemlerle ezmekte olduğuna hiç aldırmadan. İspanya, Franko'nun yönetimi altında, tıpkı değilse bile, Kruşçev Rusya'sı ölçüsünde az özgür, ama Batılılar İspanya'yla dostluk için her yola başvuruyorlar. Süveyş'le ilgili İngiliz-Fransız işbirliği, amacı bakımından Rusya'nın Macar ayaklanmasını bastırmasından hiç de geri kalmazdı, daha az zararlı olduysa, başarıya ulaşamadığı içindir. Küba'da, Guatemala'da, İngiliz Ginesi'nde Batılı güçler yerlilerin isteklerini çiğneyip geçmekte kararlılıklarını gösterdiler, hem de onları Batı'nın yanında tutabilmek için böyle davranmanın gerekli olduğuna inanarak. Son zamanlarda Birleşik Devletler'de, Komünist Partisi'ne üye yazılmanın yasalara ay-

* Patrick Henry'nin Özgürlük ile Ölüm üzerine sözlerini dillerine dolayanların, Anayasa'nın en başta Patrick Henry'nin çabalarıyla hazırlanmış olan Birinci, Beşinci Düzeltilerine başvuranları düpedüz hain diye adlandırmaları pek anlamlıdır.

kırı sayılacağı, ancak komünizmin kötülüğünü bilmeden yazıldıklarını tanıtlayabilecek kimselerin hoşgörülebileceği açıklandı. Bunların hepsi özgürlüğe karşı işlenen suçlardır. Durum gerginleştikçe bu suçların da özgürlük uğruna haklı görülebileceği sanılacak.

Batı'da genellikle bilindiğinden çok daha fazla kümeleşme, çok daha fazla örgütlü propaganda vardır. Bütün bu kısıtlamaların Doğu ile Batı arasındaki ayrımı hiçe indirdiği, Batı'nın 'Özgür Dünya' olma savının gülünçleştirdiği hiç kabul edilmez ama.

İngiltere'deki Amerikan üsleri sorununu alalım sözgelişi. Bu üslerin her birinde, verilecek bir uyarıyı bekleyen, bir iki dakika içinde havalanabilecek ölçüde titizlikle eğitilmiş havacılardan kurulu bir iç-üs bulunduğunu kaç kişi biliyor? Bu iç-üs, üssün bütününden kesinlikle ayrılmıştır, buraya girmek üssün bütün öbür üyelerine yasaktır. İçinde kendi yemekleri, yemek salonları, yatakhaneleri, kitaplıkları, sineması vb. vardır. Silahlı gözcüler üsteki öbür Amerikalıların buraya girmesini önlemekle görevlidir. Her ay ya da her iki ayda bir, iç-üs'teki bütün üyeler komutanlarıyla birlikte Amerika'ya gönderilir, yerlerine yenileri gelir. Bu üyelerin üs'teki öbür Amerikalılarla ilgi kurmaları hemen hemen, çevrede yaşayanlarla ilgi kurmaları ise kesinlikle yasaktır.

Açıkça görülüyor ki bütün sorun, İngilizlerden durumu gizlemek, iç-üssün üyelerinin buyruklara, propagandaya, eğitildikleri üzere bütünüyle mekanik bir tepki gösterme yetisini korumaktır. Üstelik, bunlara verilecek buyruk da belli bir komutandan değil, düpedüz Washington'dan gelir. Bir karışıklık sırasında İngiliz Hükümeti'nin Washington'dan gönderilen buyrukları denetleyebileceğini düşünmek, düş kurmak olur ancak. Washington'dan gönderilecek buyruklar ise her an için Sovyet güçlerini karşı bir tepkiye geçirebilir, İngiltere'nin bütün nüfusunun da bir saat içinde yeryüzünden silinmesine yol açabilir.

Propaganda örgütünün gücünü, Amerika'daki gücünü, gözönüne seren son derece ilgi çekici bir durum, Hiroşima'da bombanın atılması için işaret veren Claude Eatherly'nin duru-

mudur. Ayrıca, çağımızda insanın bir yasayı çiğneyerek nice korkunç suçlar işlemekten kurtulabileceğine de örnektir Eatherly'nin durumu. Bombanın neler yapabileceği ona söylenmemişti, verdiği işaretin sonuçlarını öğrendiği zaman büyük bir sarsıntı geçirdi. Yıllar boyu, görevine türlü aykırı davranışlarla, kendini Atom silahlarının korkunçluğunu açıklamaya, yoksa yıkımı olacak o suçluluk duygusunu gidermeye adadı. Yetkililer, deli sayılmasına karar verdiler, şaşılacak uysallıkta bir ruhbilimciler kurulu da bu resmî görüşü doğruladı. Eatherly'e, pişmanlık duyduğu için deli belgesi verildi; pişmanlık duymayan Truman'a ise belge verilmedi. Ben Eatherly'nin, amacını açıklayan birçok konuşmalarını okudum. Dediklerinin usa aykırı tek bir yanı yoktu. Ama yalancı propagandanın etkisi öyle büyüktü ki, hemen hemen herkes, bu arada ben de onun delirmiş olduğuna inandık.

Yakınlarda, Eatherly olayıyla ilgili söylentilerin etkisiyle Washington Başsavcısı araya girdi, Eatherly altı aydır kilitlenmiş olduğu sıkı göz hapsi koğuşundan alınarak hastanenin başka bir bölümüne yerleştirildi. Görülmemiş ayrıcalıklar tanınmıştı şimdi kendisine, yeni bir soruşturmaya başvurulmaksızın pek yakında özgürlüğüne kavuşacağı söylenmişti. Bu doğru çıkmadı, ama Eatherly kaçtı şimdilik.

Bir de Amerikan-karşıtı Etkinliklerle Savaş Komitesi'nde olup bitenlere göz atalım. Bu Komite'nin hoşlanmadığı, orta yaşlı bir adamın sorgusunda şöyle bir konuşma geçebilir:

Soru: "Otuz yıl önce öğrenciyken tanıdığın Komünistler oldu mu?"

Yantı: "Evet."

Soru: "Adlarını verir misin?"

Yanıt: "Hayır."*

Sorguya çekilen bu karayazgılı adam, düşünüp taşındıktan sonra Komitenin saygısını kazanmayı kararlaştırır da arkadaşlarını ele verirse, daha da iyisi, arkadaşlarına uydurma suçlamalar yöneltirse kendini kurtarabilecektir, yoksa Komite'nin öf-

* Buna benzer işlemlerin Senatör McCarthy'nin ölümüyle sona erdiği sanılır hep. Gerçekte iş başkadır oysa. Benim bildiğim son örnek, 4 Nisan 1961'de böyle bir suçlamayla bir yıl yargı giyen halk türküleri okuyucusu Pete Seeger'dir.

kesiyle hapishaneyi boylayacaktır. Özgürlüğün kutsal adı uğruna bu işlemin de haklı görülmesi umulur.

Bütün bu sözlerimle S.S.C.B.'ni savunduğum sanılmasın. S.S.C.B. özellikle Macaristan ile Doğu Almanya'da, baskısı altındaki insanları korkunç bir kinle, korkunç zorbalıklarla inletmiştir. İkiyüzlülük bakımından da Batı'dan hiç geri kalmamıştır: Doğu Almanya'daki, yalnız Rusya'nın askerî gücüyle ortaya çıkarılmış hükümet, 'Alman *Demokrat* Cumhuriyeti' diye anılıyor. Ama Doğu'nun da suçlandırılabileceği gerçeği, Batı'nın suçsuzluğunu kanıtlamaz ki. Yanlardan hiçbiri kendini haklı sanmakta ötekinden geri kalmaz, ikisi de eşit ölçüde iğrençtir.

Atom silahlarının en korkunç yönlerinden biri, geniş ölçüde kullanıldıkları zaman, yalnız savaşan ülkelere değil, yantutmazlara da sonsuz zarar vereceklerdir. Yantutmaz ülkeler, bu bakımdan, her şeyden önce kendilerini korumak için, Atom savaşını önlemeye çalışmakta haklıdırlar. Bir ülkenin kendi hükümet biçimini dışardan gelecek karşıtlıklardan korumaya hakkı olsa da, kavganın dışında kalmak isteyen ülkelerdeki milyonlarca kişiyi, durup dururken yeryüzünden silmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Birçoğumuz Komünizmden hoşlanmıyoruz diye, bağımsız kalmaktan başka hiçbir şey istemeyen sayısız Hintliyi, Afrikalıyı ölüme atmaya ne hakkımız var? Demokrasinin bu olduğunu kim ileri sürebilir? Demokrasi, yantutmaz ulusların, kendileri istemedikçe hiçbir şeye karıştırılmamalarını gerektirmez mi?

Berlin sorununu düşünün örneğin. Benim umutsuzlukla gördüğüm, gerek A.B.D.'nin gerekse S.S.C.B.'nin, hoşlanmayacağı bir çözüm yolunu benimsemektense Atom savaşına hazır olduğudur. İki yanın da bu yoldaki, bütün dünyayı usa sığmaz korkunçlukta sonuçlara sürükleyecek sözleri, hoşgörülecek gibi değildir. Böylè sözler ancak karşılıklı bir melodramın sonucunda doğarlarsa haklıdırlar. Kremlin'in ya da Wall Street'in iğrençliği, her ikisini de temel bir dogmaya körükörüne tapan, böylece her iki yanın ortak yararını göremeyen softalarla dolu oluşundandır. Doğu ile Batı, aralarındaki tartışmalarda kafalarını kullansalar, birbirlerini düşman görmekten çok Hidrojen

bombasını ortak düşmanları olarak görürlerdi. Hem Doğu'yu hem de Batı'yı ilgilendirecek tek ortak sorun, modern silahlardan doğabilecek bir yokoluştan kaçınmaktır. Ama iki yandan hiç biri, bir uzlaşmaya varmayı gerçekten istemiyor. İstedikleri, karşı yanın herhangi bir diplomatik başarı sağlamasını ne yapıp yapıp önlemektir.

Bu karşılıklı düşmanlığın ardında, başlıcaları gurur, kuşku, güçlülük özlemi, korku olan birtakım insanca tutkular yatar. Görüşmelere katılan sözcüler karşı yandan gelecek en yerinde önerileri bile terslemekten, bir gurur payı çıkarıyorlar kendilerine. Ülkelerinin genel eğilimi de onların bu duygusunu destekliyor. İki yanın şimdiki sinirliliği sürdükçe hiç de nedensiz diye nitelenemeyecek bir kuşku, yanlardan her birinin, ötekinin söylediklerini kendi sözcülerini faka bastırmak için düzenlenmiş bir dolap olarak görmesine yol açıyor. Gene şimdiki koşullar altında hiç de yersiz sayılamayacak bir korku, bütün korkularda olduğu gibi, korkulan sakıncayı abartacak usdışı tepkilere yol açmaktadır. Bu, özel yaşamda sık sık rastlanan, ruhbilimcilerce çok iyi bilinen bir olaydır. Büyük bir korku etkisinde, birçok kimseler kafalarını kullanamaz, hayvanlar gibi içgüdüsel bir tepki gösterirler. Bir zamanlar benim bir eşeğim vardı. Evimizin biraz ötesinde küçük bir kulübe, onun ahırıydı. Bir gün kulübe ateş aldı, birkaç iriyarı adam eşeği dışarıya sürükleyene değin akla karayı seçtiler. Yoksa eşek korkudan hiç kımıldamayacak, yanıp kül olacaktı. Büyük Güçler'in bugünkü durumu da tıpkı buna benzer. Özellikle silahsızlanma için biçilmiş kaftandır bu benzetme. Her iki yan da ötekinin Atom silahlarından korkarak, güvenliği kendi Atom silahlarını arttırmakta arıyor. Öteki yan baskın çıkmak için bir daha arttırıyor silahlarını. Böylece, Atom tehlikesini azaltmak için atılan her adım, tehlikeyi daha çok büyütüyor.

Güçlü olma tutkusu, ulusları hiç umulmadık yollara sürüklemekte daha da baskın bir öğedir. Kişilerin yüksekten atıp tutması görgüsüzlük sayılırsa da ulusal atıp tutmalar hayranlıkla karşılanır – atıp tutanların yurttaşlarınca tabii. Tarih boyunca büyük uluslar, güçlerinin bir sınırı olabileceğini kabul etmedikleri an yıkılmaya başlamışlardır. Bütün dünyaya egemen

olma isteği, nice ulusları birbiri ardından yıkıntıya sürükleyen aldatıcı düş olagelmiştir. Bunun en son örneği Hitler Almanyasıdır. Tarihte, başta Napolyon, Cengiz Han, Attilâ gibi ünlü adların yanısıra daha birçok örnekler bulabiliriz. Kutsal Kitap'ı tarih sayanlar Kabil'i ilk örnek diye gösterebilirler: Kabil, Hâbîl'i ortadan kaldırmakla bütün gelecek kuşaklara egemen olabileceğini düşünmüştü belki de. Kruşçev Batı'yı ortadan sileceğini söylerken, Dulles'ın da "silahlı savaşı kazanabiliriz" demesi, geçmişteki benzer çılgınlıkları anımsatıyor bana hep.

Bu, kendi çıkarını en çok gözetenlerin açısından bile düpedüz çılgınlıktır. Düşman ülkesine olduğu gibi kendi ülkesine de bir uçtan bir uca yıkım, yoksulluk, ölüm saçmak delilere yaraşır ancak. Doğu'yla Batı, aralarındaki düşmanlığa bir son verseler, bütün bilimsel olanaklarını kendi mutluluklarına, budalaca davranışlarından türeyen korkulardan apayrı bir yaşama biçimine adayabilirler. Kötülük denen şey insanın yüreğinde yatar çünkü. Ortaya çıkarılmış olan sayısız yılgı aracı, kendi kötülük tutkularımızın dışımızda dinelen anıtlarıdır. İnsanca dünya dışında hiçbir şey, ortadaki düşmanlıkların nedeni olamaz. Bütün kötülük insanın kafasından doğmaktadır, çıkar yol da insan kafasının aydınlatılmasında aranmalıdır.

"Savaş insanın yaradılışındadır, insan yaradılışı ise değiştirilemez. Savaş, insanın sonu olacaksa, üzülerek boyun eğmeliyiz bu yazgıya" diyen kimseler vardır. Bu söz, üzüntülerinde bile ikiyüzlü olan kimselerce hep söylenegelmiştir. Gözü kararmış ulusların, kişilerin var olduğu su götürmez bir gerçektir; ama bu, insan yaradılışının böyle kişilerle böyle ulusların dizginlenmesine engel olacağı anlamına gelmez. Adam öldürmekten hoşlanan bireyler ceza yasalarıyla dizginlenmişlerdir, birçoğumuz da, adam öldürmemize izin verilmiyor diye yaşamayı hiç de çekilmez bulmuyoruz. Savaş çığırtkanları kabul etmeseler bile, uluslar için de durum aynıdır. İsveç 1814 yılından beri hiç bir savaşa girmedi. Tanıdığım İsveçlilerden hiçbiri, savaşsızlıktan doğma bir içgüdü tutkuluğuyla kıvranır görünmüyor. Hiç de küçümsenemeyecek birçok barışçı yarışma yolları vardır. Bunlar, insanın kavga içgüdüsünü doyurmaya yeter de artar bile. Uygar bir ülkede politik yarışma, çoğunlukla, ayrı

uluslar arasında olsa hemen savaşa yol açacak durumlar çıkarır ortaya. Demokratik politikacılar, yasaların koyduğu sınırlara alışırlar. Uluslararası çatışmaları bir çözüme bağlayacak politik bir kuruluş olsa, insanlar da bu kuruluşa saygı göstermeyi öğrenseler, aynı durum uluslararası ilgiler için de gerçekleşebilir. Yakın zamana değin özel çatışmalar çoğunlukla düello ile sonuca bağlanıyor, düellodan yana olanlar da bu çözüm yolunun yasaklanmasının insan yaradılışına aykırı düşeceğini ileri sürüyorlardı. Günümüzde savaştan yana olan kimseler gibi onlar da 'insan yaradılışı' dedikleri şeyin her şeyden önce törelerin, geleneğin, eğitimin bir sonucu olduğunu, ilkel içgüdülerle pek az ilgisi bulunduğunu unutuyorlardı. İnsanlık birkaç kuşak boyunca savaşsız yaşayabilse, savaş bize düello gibi gülünç gelmeye başlayacaktır. Şüphesiz, birtakım öldürme delisi sapıklar gene eksik olmayacaktır ama hiç olmazsa hükümetlerin başına geçemeyeceklerdir.

5. *Hidrojen Bombası Karşısında Bilginler*

Büyük kamu çoğunluğunda, nükleer silahlarla dünyanın başına iş açan bilginlerin ahlak yönünden suçlu oldukları yolunda bir izlenim vardır. Bu suçlamanın haklı olarak yöneltilebileceği birtakım bilginler yok değil. Bunlar hükümetlerince nükleer silahların yapımında ya da bu silahlarla ilgili araştırmalarda görevlendirilmiş kimselerdir. Ama ünlü bilginlerden küçümsenemeyecek bir çoğunluk, nükleer sakıncayla savaşmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bir yandan politikacılar, bir yandan basın, bir yandan da kamuoyu bu bilginlerin çabalarının geniş ölçüde duyulmasını önlemişlerdir. Bu bölümde, gösterilen bu çabalardan söz etmek istiyorum.

Amerikan Hükümeti Hidrojen bombasının yapımı için çalışmalara başlamasına karar verdiğinde, Atom bombasının yapımında büyük payı olan Oppenheimer bu yeni tasarıya karşı çıktı. Yetkililer kızdılar bu işe, eski defterleri karıştırıp Oppenheimer'a türlü suçlamalar yönelterek, 1954'te aldıkları bir kararla kendisinin 'ulusal güvenlik için bir sakınca' olduğunu açıkladılar. Başka deyimle Oppenheimer'a hiçbir gizli bilgi açılmayacaktı artık.

Atom bombasını yaptıktan sonra Hidrojen bombası yapmaya yanaşmanın tutarsız bir davranış olduğunu düşünecek kimseler vardır. Atom bombası, savaş sırasında, Hitler'in aynı bombayı yapmanı eşiğinde bulunduğu sanısıyla yapıldı – bir yanılgıydı bu ama haklı bir nedene dayanıyordu. Hidrojen bombasının yapımına ise barış zamanında bir işe girişildiği an S.S.C.B.'nin de aynı şeyi hemen gerçekleştirebileceği, elde edilecek yeni silahın iki yan için de bir üstünlük sağlamayacağı gün gibi ortadayken başlandı.

Bu arada, Hidrojen bombasının kanıtlanan yoketme gücü, hükümetlerin uşağı olmayan bilginlerin hemen hemen hepsinde büyük bir kaygu yarattı. Kont Bernadotte'un öncülüğüyle, en değerli bilim adamlarından birkaçı (ama yalnız Batılı bilginlerdi bunlar) 15 Temmuz 1955'te Mainau adasında toplanarak aşağıdaki bildiriyi imzaladılar:

"Biz bu bildiriyi imzalayanlar, ayrı ülkelerden, ayrı dinlerden, ayrı ırklardan, ayrı politik inançlardan gelme bilginleriz. Ama her birimizin Nobel Ödülü'nü almış olmak gibi ortak bir ayrıcalığı var.

Bütün yaşamımızı bilime adamış olmaktan mutluluk duyuyoruz, çünkü bilimin insanlığa daha yüce bir yaşam sağlayacak yol olduğu inancındayız. Ama aynı bilimin, insanı, kendi kendini yoketme araçlarıyla donatmasından kuşku duyuyoruz.

Toptan bir savaşta, şimdi var olan silahların kullanılmasıyla dünya radyo-etkinlikten büyük zarar görecek, bunun sonucunda hem savaşa katılan uluslar hem de yantutmaz uluslar yeryüzünden silineceklerdir.

Büyük güçlerin kalkışacağı bir savaşın böyle bir ölüm kalım çekişmesine varmayacağını kim söyleyebilir? Toptan savaşa girişecek her ulus hem kendi yokoluşunu hazırlayacak hem de bütün dünyayı tehlikeye atacaktır.

Evet, günümüzde Barış'ı ayakta tutan etkenin bu yokedici silahlardan duyulan korkunun ta kendisi olduğunu kabul ediyoruz. Bununla birlikte, herhangi bir hükümetin, böyle silahların uyandırdığı korkuyla savaşın sonsuzluğa değin önlenebileceğine inanmasını büyük bir aldanış sayıyoruz. Tam tersine, gerek korku gerekse gerginlik, çoğunlukla savaşlara yol açagelmiş etkenlerdir. Küçük çatışmaların gene geleneksel silahlarla yatıştırılabileceğini sanmak da aynı ölçüde bir aldanıştır bizce. Savaş içinde bulunan hiçbir ulus, büyük tehlike zamanlarında, bilimsel tekniğin kendisine sağlayabileceği bütün silahları kullanmaktan kaçınmaz.

Böylece bütün uluslar, güç kullanmanın dış politikada başvurulacak son çıkar yol olamayacağı konusunda kendi istekleriyle bir karara varmalıdırlar. Bunu yapmazlarsa varlıkları sona erecektir."

Nükleer savaş tehlikelerini azaltma yolundaki çalışmalarda en çok emeği geçmiş olan bilginlerden Dr. Linus Pauling, Birleşmiş Uluslar'a, nükleer silahsızlanmanın ilk adımı olarak nükleer deneylerin durdurulması konusunda bir uzlaşmaya varılmasını önemle isteyen bir dilekçe yazdı. 9.235 bilginin imzaladığı bu dilekçe Ocak 1958'de Mr. Hammarskjöld'a sunuldu. Şöyle deniyordu dilekçede:

"Biz, aşağıda imzaları bulunan bilginler, nükleer bomba deneylerinin durdurulması için uluslararası bir uzlaşmanın sağlanmasını önemle dileriz.

Her nükleer bomba deneyiyle bütün yeryüzüne biraz daha radyo-etkin öğe saçılmaktadır. Her yeni saçılma bütün dünya insanlarının sağlığına dokunmakta, üreme hücrelerinin plazmasını zedeleyerek gelecek kuşaklarda doğacak sakat çocuk sayısını da arttırmaktadır.

Şimdi, yalnız Üç Büyük Güç, elinde bulundukları sırada, bu silahların denetimi konusunda bir uzlaşmaya varılması kolaydır. Deneyler sürer, bu silahları öbür hükümetler de edinirlerse, sorumsuz bir ulusal önderin umursamaz davranışıyla patlak verecek bir nükleer savaş tehlikesi de büyük ölçüde artacaktır.

Şimdi nükleer bomba deneylerinin durdurulması konusunda varılacak bir uzlaşma, daha genel anlamda bir silahsızlanmanın, nükleer silahların toptan kaldırılmasının ilk adımı olacak, bütün insanlığı yıkıma sürükleyecek bir nükleer savaş olasılığını ortadan kaldıracaktır.

Bizler, yurttaşlarımızla birlikte bütün insanların esenliğini gönülden dilemekteyiz. Bilim adamları olarak, doğacak sakıncaları bilmekte, bu sakıncaları kamuoyuna duyurmayı bir sorumluluk saymaktayız. Bütün nükleer silah deneylerinin durdurulmasını sağlayacak bir uzlaşma yönünde etkili çalışmalara girişilmesini zorunlu görüyoruz."

Hindistan Hükümeti, bütünüyle yetkili bilim adamlarınca yazılmış "Nükleer Patlamalar ile Etkileri" başlıklı bir bildiri düzenlendi. Bu bildiri 1956'da Delhi'de, ikinci basımı da 1958'de yayımlandı. Çok nesnel, çok güvenilir bir bildiriydi, böyle olduğu için de gerek Doğulu gerekse Batılı politikacıların sinsi

niyetlerine pek yaramadı, duyguları tırmalamadığı için gazetecilerin de pek ilgisini çekmedi. Böylece, Doğu'da ve Batı'da da pek az yankı yaptı.

1955 Ağustosunda Londra'da, Dünya Hükümeti için, S.S.C.B.'den dört temsilci ile bütün öbür bağımsız ülkeler temsilcilerinin de katıldıkları önemli bir Kurultay Toplantısı oldu. Temsilciler yalnız parlamento üyeleri değildi. Aralarında bilginler, toplumbilimciler, filozoflar da vardı, hem örgütleme işi hem de gündem genellikle bilginlerce düzenlendi. Ruslar, bütün öbür üyeler gibi tam arkadaşça bir duyguyla geldiler, Batılı üyelerce de arkadaşça karşılandılar. Tartışmalar ilerledikçe, dünya işlerinin böyle bir topluluğa bırakılması durumunda, Doğu-Batı gerginliğinin hızla azalacağı, hükümetlerin çözülmez bulduğu birçok sorunların, yanlardan hiçbiri önemli çıkarlarından vazgeçmeye zorlanmadan çözülebileceği ortaya çıktı. Tartışmanın başlangıcında bir önerge verdim:

"Gelecek herhangi bir dünya savaşında nükleer silahların kullanılması kesin olduğundan, bu silahların uygar yaşamın sürekliliğini, giderek belki de insanlığı tehlikeye atacağından, dünya hükümetlerini hiçbir ereklerini bir dünya savaşıyla sağlayamayacaklarını anlamaya, bunu kamuoyuna da duyurmaya çağırırız: Sonuç olarak, son bilimsel gelişmelerin bütün insanlık için ne gibi bir anlam taşıdığının hemen gözden geçirilmesini, uluslararası çatışma konusu olan bütün sorunlar için barışçı çözüm yolları yaratılmasını öneririz."

Tartışma sonucunda oybirliğiyle aşağıdaki önerge kabul edildi:

"Gelecekteki herhangi bir dünya savaşında nükleer silahlar kullanılabileceğinden, bu silahlar da sonsuz acı ile yıkıma yol açma tehlikesi gösterdiğinden, dünya hükümetlerini ereklerini bir dünya savaşıyla sağlayamayacaklarını anlamaya, bunu kamuoyuna da duyurmaya çağırırız: Sonuç olarak, son bilimsel gelişmelerin bütün sorunlar için barışçı çözüm yolları yaratılmasını öneririz."

Buna şu sözleri ekledim:

"Önerge, belki sizin de gördüğünüz gibi, toplantının başında benim vermiş olduğum önergeden biraz ayrıydı. Bu ayrılık-

lar, kendileriyle çok arkadaşça bir tartışmadan sonra hepimizin gönülden katıldığı bir karar üzerinde görüş birliğine vardığımızı mutluluk duyarak söyleyeceğim, Sovyet bilgini arkadaşlarımızla tartışmalarımızın sonucudur Bu görüş birliği, oybirliği çok önemli bir şeydir. Önergenin, Sovyet arkadaşlarımızca da en az Batılı arkadaşlarımızca desteklendiği ölçüde desteklenebilecek bir yolda düzenlenebilmesinden dolayı gerçekten büyük sevinç duymaktayım. Bu, gelecek yıllarda, şimdiki bölünmeler ortadan kalkıncaya değin gelişeceğini, derinleşeceğini umduğum bir elbirliğinin başlangıcıdır."

Sözü, Moskova Bilimler Akademisi'nden Profesör C.A. Golounsky aldı:

"Sovyet bilginleri, beni, sizlere önergeyi desteklediklerini bildirmekle görevlendirdiler. Yönetim kurulundaki işbirliği ruhunun, karşılıklı anlayışın bu önergenin oybirliğiyle benimsenmesinde büyük payı olduğunu belirtmek isterim. Bu görüşmelerde alınacak kararlarda yasa niteliği yoktur. Yalnız ahlakçı bir anlam taşırlar. Ama daha önemli olan, bu önergenin çoğunlukla değil, burada bulunan herkesin duygularını dile getiren bir oybirliğiyle kabul edilmesi gerçeğidir. Bu önergenin kabulünün uluslararası barışın güçlenmesi, dünya insanlarının güvenliği yolunda atılmış sağlam bir adım olduğuna yürekten inanıyoruz."

Sovyet Akademisi Bilimsel yazmanı Profesör A. V. Topchiev son konuşmayı yaparak başka şeylerin yanısıra şunları da söyledi:

"Biz Sovyet bilginleri görüşmelerin kesin bir başarı olduğunu belirtmeyi kıvanç verici bir ödev sayarız. Bütün toplantı, bir karşılıklı anlayış ruhuyla, görüş birliğine varmak için içten bir istek ile çalıştı. Hem toplantının ana kararının hem de yardımcı kurul kararlarının oybirliğiyle kabul edilmesi büyük anlamı olan özel bir durumdur... Görüşmelerimiz, katılan üyelerin bir uzlaşmaya varmayı içten istedikleri, karşılarındakilerin görüşlerini de gözönünde tutma anlayışını gösterdikleri bir ortamda her güçlüğün bir anlaşmaya bağlanabileceğini göstermiştir... Görüşmelerimizin, belirtilmesi önemli bir başka olumlu yönü de, değişik ülkeler bilginlerinin karşılaşması ile bu bil-

ginler arasında kurulacak kişisel ilişkilerin, hiç şüphesiz, hem uluslararası bağların gelişmesine, güçlenmesine, hem de bilimin daha ileri başarılarına yardımcı olacağıdır."

Toplantı bir yakınlık, sonsuz bir coşku havası içinde sona erdi. 1955 yılının ilk üçte ikisi bir umut dönemi oldu. Haziran ayında Helsinki'de 'Dünya Barış Birliği' adlı, Komünistlerce düzenlenen ama Komünist olmayanların da katıldığı bir toplantı oldu. Ben kendim katılamadım ama Doğu-Batı çatışmalarının çözümü için etkili olabilecek koşulları bildiren, toplantıya katılanların hemen hemen hepsince çok desteklenen bir yazı gönderdim. Ama o günlerin umut verici havasını, Batılı Hükümetler, silahsızlanma konusundaki koşullarının S.S.C.B.'ce hiç umulmadık bir anda kabul edilmesi üzerine sözlerinden dönerek bozdular. Son aylarda S.S.C.B. de aynı yöntemi nükleer deneylerin durdurulması konusunda bir sonuca varılmasını engellemek için kullandı.

Benim çok yakından bağlı bulunduğum örgüt, 'The Pugwash Movement' adıyla tanınagelen örgüttür. Pugwash Akımı, düzenlediğim bir yazıyı, başta, imzasını ölümünden iki gün önce veren Einstein olmak üzere, en önemli bilim adamlarından birkaçına göndermemden doğdu. Amacım, grek Komünist gerekse Komünist-karşıtı bilginler arasında hem kendi teknik yeterlikleri alanına giren sorunlar konusunda, hem de olabilirse, nükleer silahlarla ilgili uluslararası eylemler konusunda bir işbirliğini gerçekleştirmekti. O zamanın en yeterli adamlarından aşağı yukarı on ikisinin imzalayacağı böyle bir bildirinin hükümetler üzerinde, kamuoyu üzerinde bir etki sağlayabileceğini düşünüyordum. Başlangıç için yetecek sayıda imza topladığım zaman bildiriyi 9 Temmuz 1955'te *Observer* gazetesi yazı kurulundan birisinin gazetenin çok büyük desteği ile düzenlediği, büyük bir şansla da Profesör Rotblat'ın yönettiği bir Basın Toplantısında açıkladım. Bildiri şöyleydi:

"İnsanlığın karşılaştığı trajik durumda, toptan öldürüm silahlarının gelişmesiyle doğan tehlikelerin incelenmesi, ilişik bildiri niteliğinde bir kararın görüşülmesi için bilginlerin bir toplantı yapmalarının gerekli olduğunu sanıyoruz.

Bu konuda, şu ya da bu ulusun, kıtanın ya da dinsel öğreti-

nin sözcüsü olarak değil, insan olarak, varlığının sürekliliği tehlikeye düşen insan soyunun üyeleri olarak konuşuyoruz. Dünya çatışmalarla doludur; bütün irili ufaklı çatışmaların üstünde de Komünizm ile Komünizm-karşıtlığı arasındaki çatışma vardır.

Hemen hemen politik bilinci olan herkesin bu olayların biri ya da öteki konusunda güçlü duyguları vardır; ama bu duyguları elinizden geldiğince bir yana bırakmanızı, kendinizi yalnız gözkamaştırıcı bir tarihi olagelmiş, yok olmasını hiçbirimizin istemediği bir biyolojik türün üyeleri olarak görmenizi diliyoruz sizden.

Bir kümeye ötekinden daha çok seslenen tek söz söylememeye çalışacağız. Hepsi de eşit ölçüde tehlikelidirler, bu tehlike anlaşılabilirse toptan kurtulabileceğimizi umuyoruz.

Yeni bir yolda düşünmeyi öğrenmek zorundayız. Kendi kendimize, yeğlediğimiz herhangi bir kümeye askerlik alanında bir utku sağlamak için hangi adımların atılması gerektiğini değil –çünkü yoktur böyle adımlar artık–, sonucu bütün insan kümeleri için korkunç olacak bir askerlik yarışını önlemek için hangi adımların atılması gerektiğini sormalıyız.

Kamu çoğunluğu, giderek yetkili durumda bulunan birçok kimse, bir nükleer silahlar savaşında nelerin baş gösterebileceğini daha görememektedir. Çoğunluk bunu gene kentlerin yerle bir olması anlamına almaktadır. Yeni bombaların eskilerden daha güçlü olduğu anlaşılmıştır, bir Atom bombasının Hiroşima'yı yerle bir ettiği düşünülerek Hidrojen bombasının da çok çok Londra, New York, Moskova gibi en büyük kentleri yerle bir edeceği sanılmaktadır.

Evet, bir Hidrojen bombası savaşında büyük kentler yerle bir olacaktır. Ama bu, baş gösterecek yıkımların en küçüklerinden biri olacaktır ancak. Londra'daki, New York'daki, Moskova'daki bütün insanlar yeryüzünden silinse de, dünya birkaç yüzyıl içinde bu tokatın altından kalkabilir. Ama şimdi özellikle Bikini deneyinden beri nükleer bombaların sanıldığından çok çok daha geniş bir alana, sonuçları yavaş yavaş ortaya çıkan sürekli bir ölüm saçtıklarını biliyoruz.

Çok yetkili kaynaklara dayanılarak Hiroşima'yı yıkan

bombadan 2.500 kat daha güçlü bir bombanın yapılabileceği söylenmiştir. Böyle bir bomba yerin yüzeyine yakın bir yükseklikte ya da su altında patlatılırsa, üst hava tabakalarını radyo-etkin toz parçaları ile dolduracaktır. Bunlar yavaş yavaş çökerek yerin yüzeyine bir ölüm tozu ya da yağmuru olara ineceklerdir. Japon balıkçılarıyla tuttukları balıkları zehirleyen bu tozparçacıklarıdır işte.

Bu öldürücü radyo-etkin toz parçacıklarının ne genişlikte bir alana yayılabileceğini kimse bilemez, ama en yetkililer Hidrojen bombalarıyla bir savaşın belki de insanlığın kökünü kurutacağı görüşünde birleşmektedirler. Birçok Hidrojen bombasının kullanılacağı bir durumda evrensel bir ölümden korkulmaktadır – belki bu, ancak bir azınlık için ansızın ölüm olacaktır, ama büyük çoğunluk için çok yavaş ilerleyen bir hastalıklar, bir sürünme işkencesi olacaktır.

İleri gelen bilim adamları, askerlik yöntemleri yetkilileri birçok uyarmalar yapmışlardır. İçlerinden hiçbiri, en kötü sonuçların kesinliğini belirtmemiştir ama. Bütün dedikleri, böyle sonuçların görülebileceği, bunların baş göstermeyeceğini kimsenin kesinlikle bilmeyeceğidir. Bu uzmanların, bu sorunla ilgili görüşlerinin politik görüşlerine ya da önyargılarına herhangi bir ölçüde bağlı olup olmadığını bilemiyoruz. İncelemelerimizin gösterdiğince, her birinin özel uzmanlık bilgisine bağlıdır bu ancak. Vardığımız sonuç da en çok bilenlerin en kötümser olduğudur.

İşte size sunduğumuz çetin, korkunç, kaçınılmaz sorun: İnsan soyunun kökünü kurutacak mıyız; yoksa insanlık savaştan vazgeçecek mi?* İnsanlar, savaşı ortadan kaldırmanın güçlüğünü düşünerek bu soruya karşılık vermeye yanaşmayacaklardır.

Savaşın bırakılması, ulusal üstünlük duygusuna hiç de hoş karşılanmayacak kısıtlamalar konmasını gerektirecektir.** Ama durumun anlaşılmasını en çok önleyen etken, 'İnsanlık' sözcüğünün belirsizliği, soyutluğudur. İnsanlar yalnız belli belirsiz

Profesör Joliot-Curie, bu noktada şunları eklemek istiyor: "Devletler arasındaki ayrılıkları gidermenin bir yolu olarak."

** Profesör Joliot-Curie bu kısıtlamaların herkesçe benimsenmesi, herkesin yararına olması gerekliliğini ekliyor.

bir insanlık kavramının değil, kendilerinin, kendi çocuklarının, torunlarının tehlikede olduğunu bir türlü düşlerinde canlandıramıyorlar. Kendi bireysel varlıklarıyla birlikte sevdikleri kimselerin de yakın bir gelecekte işkenceyle can verme sakıncasıyla karşı karşıya olduklarını pek kestiremiyorlar. Böylece, savaşın modern silahların yasaklanması koşuluyla hoşgörülebileceğini umuyorlar.

Bu umut bütünüyle bir kuruntudur. Hidrojen bombasının kullanılmaması için barış zamanında varılacak uzlaşmalar ne olursa olsun, savaş zamanında yürürlükten çıkacak, savaş patlak verir vermez her iki yan da Hidrojen bombası yapma işine koyulacaktır. Çünkü yanlardan biri bomba yapar da öteki yapmazsa, yapan yanın üstünlük sağlaması yüzde yüz kesinleşecektir.

Silahlanmada genel bir kısıtlamanın* bir yönü olarak nükleer silahların bırakılması kökten bir çözüm sağlamamakla birlikte birtakım önemli amaçlara yarayacaktır. Birincisi: Doğu ile Batı arasındaki her uzlaşma, gerginliğin azaltılması yönünden olumlu bir adımdır. İkincisi, ısılı-nükleer silahların bırakılması, yanlardan her biri ötekinin uzlaşmayı çiğnemediğine inanırsa, şimdi iyi yanı da sinirli bir kuşku içinde tutan, Pearl Harbour benzeri apansız bir saldırı korkusunu azaltacaktır. Bu bakımlardan, ancak bir ilk adım sayılsa bile böyle bir uzlaşma sevinçle karşılanmalıdır.

Çoğumuz duygularımızda yantutmaz değiliz, ama birer insan olarak, Doğu ile Batı arasındaki sorunların gerek Komünist gerekse Komünist-karşıtı, gerek Asyalı gerekse Avrupalı ya da Amerikalı, gerek Ak gerekse Kara bir kimsenin yararına bir çözüme bağlanması için ille de savaşın gerekli olmadığını anlarız. Biz bunun hem Doğu'da hem de Batı'da anlaşılmasını istiyoruz.

Biraz gözümüzü açarsak, mutluluk, bilgi, bilgelik içinde sürekli bir gelişme olanağı önümüzde uzanmaktadır. Kavgalarımızı unutamıyoruz diye bunun yerine ölümü mü seçeceğiz? Biz insanca, insanlara sesleniyoruz: İnsanlığınızı düşünün geri-

* Profesör Müller bunun "bütün silâhların birlikte, dengeli kısıtlanması" anlamına alınması gerektiğini söylüyor.

sini unutun. Bunu yapabilirseniz, yeni bir Cennet'in yolu önünüzdedir; yoksa evrensel bir ölüm tehlikesi sizi beklemektedir."

Bir bilginler toplantısının düzenlenmesi, aşağı yukarı şu nitelikteki bir bildiri önergesinin oya konması ileri sürüldü:

BİLDİRİ

"Bu toplantıdaki üyeleri, dolayısıyla bütün dünya bilginleriyle dünya kamuoyunu aşağıdaki bildiriyi imzalamaya çağırırız:

Gelecek herhangi bir savaşta nükleer silahların yüzde yüz kullanılacağı, böylę silahların insanlığın sürekli varlığını tehlikeye sokacağı gerçeğini gözönüne alarak, dünya hükümetlerini ereklerini bir dünya savaşıyla gerçekleştiremeyeceklerini anlamaya, bunu kamuoyuna da duyurmaya çağırırız, sonuç olarak da aralarındaki tartışmalı sorunların çözümü için barışçı yollar bulgulamalarını öneririz."

Bu bildirinin özü sonraki Pugwash Görüşmeleri'ni de yöneten başlıca etken oldu.

Bildirinin bütününü imzalayanlar:

PROFESÖR MAX BORN (Berlin'de, Frankfurt'ta, Göttingen'de Kuramsal Fizik Profesörü; Edinburgh'da Doğal Felsefe Profesörü, 1936-53: Nobel Fizik Ödülü).

PROFESÖR P. W. BRIDGMAN (Harvard Üniversitesi'nde Profesör; Nobel Fizik Ödülü).

PROFESÖR ALBERT EINSTEIN.

PROFESÖR L. INFELD (Varşova Üniversitesi'nde Profesör; Polonya Bilimler Akademisi Üyesi; Einstein'la birlikte *The Evolution of Physics, The Problem of Motion* kitaplarının yazarı).

PROFESÖR J. F. JOLIOT-CURIE (Collège de France'da Profesör; Tıp Kurumu ile Tıp Akademisi Üyesi; Dünya Bilim İşçileri Federasyonu Başkanı; Nobel Kimya Ödülü).

PROFESÖR H. J. MÜLLER (Moskova'da, Hindistan'da vb. yerlerde Profesörlük etmiş, şimdi Indiana Üniversitesi'nde Profesör; Nobel Fizyoloji Tıp Ödülü).

PROFESÖR LINUS PAULING (Gates and Crellin Laboratuvarları, California Teknoloji Enstitüsü Direktörü; Nobel Kimya Ödülü).

PROFESÖR C. F. POWELL (Bristol Üniversitesi'nde Profesör; Nobel Fizik Ödülü).

PROFESÖR J. ROTBLAT (Londra Üniversitesi'nde Fizik Profesörü; St. Bartholomew Hastanesi Tıp Kolejinde).
BERTRAND RUSSELL
PROFESÖR HIDEKI YUKAWA (Kyoto Üniversitesi'nde Profesör; Nobel Fizik Ödülü).

Bildiriyi birçok devlet başkanlarına aşağıdaki mektupla birlikte gönderdim:

"Sayın ...

Nükleer bir savaşla baş gösterebilecek kökten, onarılmaz yıkım tehlikesini, bunun sonucu olarak da uluslararası çekişmelerin yatıştırılmasında savaştan daha başka yolların bulunmasındaki kaçınılmazlığı gösteren, günümüzün en ileri gelen nükleer bilginlerine imzalanmış bir bildiri ilişiktedir. Bu bildirinin ele aldığı, insanlığın karşılaştığı gelmiş geçmiş en önemli sorun konusunda düşüncenizi kamuoyuna açıklamanız en içten umudumdur.

Saygılarımla
(imza) Bertrand Russell"

Bildiri yayımlandığında imzalamış olanların sayısı (ikisi biraz çekimser olmak üzere) on birdi. Bildiri Doğu-Batı ülkeleri bilginleriyle birlikte yantutmaz ülkeler bilginlerinin de uluslararası bir toplantıya çağrılmalarını öneriyordu. Böyle bir toplantıyı başlatmaktaki en önemli güçlük para yönündendi. Bilginlerden ancak birkaçı kendi yol paralarını ödeyebilecek durumdaydılar. Kurulmuş bulunan herhangi bir örgütlü düzenden hiçbir bağış kabul edilmemesi kararlaştırılmıştı, ama bu güçlük Pugwash'daki yurtluğu Nova Scotia'yı toplantının düzenlenmesine ayıran, gerekli giderlerin karşılanması için de bol bol bağışlarda bulunan Cyros Eaton'ın iyilikseverliği ile yenildi. Umulduğu gibi, değişik ülkelerden gelme değişik politik görüşlü bilginlerin arkadaşça bir topluluk ortamında buluşmalarının, hükümetlerce düzenlenen resmî tartışmalarda varılabildiğinden çok daha geniş sayıda uzlaşmalar sağlayabildiği görüldü. İlk toplantıdan sonra, gelecek toplantıları düzenleyecek bir kurul seçildi. Özel konuları ele alacak küçük toplantıların yanısıra, ekonomik, toplumsal sorunları kapsayacak geniş top-

lantılar da yapılması, bu geniş toplantılara yalnız matematikçilerle fizikçilerin değil, toplumbilimcilerin, ekonomi uzmanlarının, düşünceleri değerli olabilecek başkalarının da çağrılması kararlaştırıldı. Şimdiye değin bu toplantılardan altısı yapıldı*, hem Komünist bloktan gelme üyelerin, hem Batılıların hem de yantutmazların oybirliğiyle destekleyeceği bildirilerin hazırlanabileceği görüldü. En önemli sayılacak bildirilerden biri olarak, 20 Eylül 1958'de üçüncü Pugwash toplantısında, çekimser kalan bir Amerikalı üyeden başka bütün üyelerce oybirliğiyle kabul edilen 'Viyana Bildirisi'nden parçalar alıyorum. Bu bildirinin bir yerinde şöyle deniyordu:

"Nükleer silahlardaki gelişmenin insan uygarlığını, daha doğrusu insanın kendisini yokedeceği, apaçık kesinleştiği bir sırada Viyana'da, Kitzbühel'de toplanıyoruz; yoketme araçları gitgide daha da geliştiriliyor. Toplantılarımıza katılan bilginler uzun süre bu gelişmelerle ilgilenmişler, toptan bir nükleer savaşın bütün dünyayı saracak eşi görülmedik bir yıkıma yol açacağı konusunda görüş birliğine varmışlardır.

Bizim düşüncemize göre, nükleer saldırı karşısında savunma çok güçtür. Savunma konusundaki boş güven savaşın patlamasını daha da kolaylaştırabilir belki.

Uluslar nükleer silahlarla öbür toptan öldürüm silahlarını dünya donatım yığınaklarından çıkarma konusunda anlaşsalar bile, bu silahların nasıl yapılacağı bilgisi hiçbir zaman yok edilemez. Nükleer silahlar her zaman için insanlığa pusuda bir gözdağı olacaktır. Gelecek herhangi bir savaşta, savaşan ülkelerden her biri nükleer silahların yapımına hemen girişmekte kendini yalnız özgür değil zorunlu duyacaktır; çünkü hiçbir devlet savaş sırasında, böyle hazırlıklara başlamamış olduğunu kesinlikle bilemez. Böyle bir durumda, Atom silahları yığacak durumda yeniden geçmenin, endüstrisi güçlü bir ulus için bir yıl bile çekmeyeceği kanısındayız. Bundan sonra da yanları bu

* Bu toplantıların hepsinin Pugwash'da yapılmadığını, Pugwash'da yapılan toplantıların 'The Pugwash Movement' diye bilinen akımla hiçbir ilgisi bulunmadığını belirtmeliyim. 'Pugwash Akımı'nın Profesör Rotblat'ın yazdığı bir tarihi yakında yayımlanacaktır. Bu yapıtın bütününün olağanüstü bir önem taşıdığını özellikle belirtmek isterim.

silahı kullanmaktan alıkoyan tek engel, barış zamanında varılmış yasaklayıcı anlaşmalar olacaktır. Nükleer silahların kesin gücü ise yanları, özellikle yenilginin eşiğine dayanmış önderleri, bu silahları kullanmaya karşı konmaz bir yolda ayartacaktır. Bütün bunlardan dolayı, Atom silahlarının gelecek herhangi bir büyük savaşta, bütün korkunç sonuçlarıyla birlikte kullanılacakları ortaya çıkmaktadır.

Zaman zaman, belli erekleri olan yöresel savaşların gene yürürlükte kalabilecği, bunların herhangi korkunç bir duruma yol açmayacakları ileri sürülüyor. Ama tarih, toptan öldürüm silahları çağında, büyük savaşlara dönüşebilecek yöresel çatışmalara göz yummanın çok büyük bir tehlike olduğunu göstermektedir. Onun için, insanlık bütün savaşlardan vazgeçmeyi kendine ödev saymalı, yöresel savaşlara da ayrıcalık tanınmamalıdır.

Silahlanma yarışı devletler arasındaki güvensizliğin bir sonucudur; bu güvensizliği gitgide de büyütmektedir. Bundan dolayı, silahlanma yarışını önleyecek, yantutmaz ölçülerle, yantutmaz denetimle gerek silahlanmada gerekse silahlı güçlerde küçük ölçüde de olsa bir azalmayı sağlayacak her adım, sevinilecek bir gelişmedir. Bu yöndeki bütün adımları, özellikle geçenlerde Cenova'da Doğulu Batılı üyelerce varılan, deney patlatmalarının kovuşturulması konusundaki uzlaşmayı sevinçle karşılamaktayız. Biz bilginler, bir sürü başarısız uluslararası silahsızlanma görüşmesinden sonra, böyle bir görüş birliğinin türlü ülkeler bilginlerinin karşılıklı anlayışlarıyla, ortak nesnel tutumlarıyla sağlanabilmiş olması gerçeğinden de özel bir sevinç duymaktayız. A.B.D., S.S.C.B., Britanya Krallığı hükümetlerinin teknik uzmanların bildirisinde söylenenleri, varılan sonucu, yerinde bulduklarını kıvançla belirtiriz. Bu önemli bir başarıdır; bu yerinde davranışın ardından bütün nükleer silah deneylerinin durdurulmasını, etkili bir denetim örgütünün kurulmasını sağlayacak uluslararası bir anlaşmanın gelmesi gönülden dileğimizdir. Böyle bir şey uluslararası gerginliğin azalması, silahlanma yarışının sona ermesi yolunda atılmış ilk adım olur...

Savaşın doğurabileceği sonuçlar konusundaki görüşleri-

miz, toplantıya sunulan bildirilerle, yazılarla da desteklenmiştir. Bu belgeler, gelecek bir savaşta şimdi elde hazır bulunan nükleer silahların belli bir oranının büyük kentlere yöneltilmesiyle, savaşa katılmış ülkelerdeki uygarlık merkezlerinden çoğunun kökten yıkılacağını, nüfusun da büyük çoğunluğunun öleceğini göstermektedir. Kullanılacak bombalar gerek güçlerini bileşim tepkilerinden alan ('temiz' bomba diye anılan) türden, gerekse güçlerini her şeyden önce bölünme tepkilerinden alan ('pis' bomba diye anılan) türden olsun, doğacak gerçek sonuç budur. Büyük nüfus merkezlerini yıkmaktan başka, bu bombalar ulaştırma, bildirişme gibi önemli olanakları da yoketmekle, saldırıya uğrayan ülkenin ekonomisini de batıracaklardır.

Büyük ülkeler şimdi alabildiğine geniş 'pis' nükleer silah yığınakları yapmış durumdadırlar; yapmaya da devam ettikleri anlaşılmaktadır. Pis bombaların belli durumlarda, bütünüyle askerlik açısından birtakım üstünlükleri vardır; bu özellikleri, bu bombaların büyük bir savaşta kullanılmaları olasılığını destekler.

'Pis' bombaların geniş ölçüde kullanılmalarından doğacak yöresel radyo-etkin yağış, saldırılan ülkedeki nüfusun büyük bir kesiminin ölümüne yol açacaktır. Patlamaların ardından (bu patlamaların her biri milyonlarca tonluk bayağı kimyasal patlayıcının tepkisine eşittir) radyo-etkin yağış, yalnız bombaların atıldığı alana değil, değişik yoğunluklarda olmak üzere yeryüzünün öbür kesimlerine de yayılacaktır. Böylece, keskin radyoetkin yayılımın etkileriyle, savaşan ülkelerde olduğu gibi savaşa katılmayanlarda da milyonlarca kişi ölüme sürüklenecektir.

Bunun yanısıra, uzun süreli yayılım, her yerde, hem insanlara hem de öbür canlılara zarar verecek akyuvar kanseri, kemik kanseri, yaşam süresinde kısalma türünden gövdesel sakıncalara yol açtığı gibi, sonraki kuşaklara geçecek üreme bozuklukları da doğuracaktır...

Birçok nükleer bombaların kullanılacağı bir savaştan doğacak biyolojik zararların, nükleer deneylerin doğurduğu zararlarla karşılaştırılamayacak ölçüde geniş olacağı su götürmez; onun için insanlığın hemen çözmesi gereken başlıca sorun, sa-

vaşı ortadan kaldıracak koşulların yaratılmasıdır.

Bilim adamları olarak, uluslararasında güven ile işbirliğinin kurulmasında bizlere önemli bir ödev düştüğüne inanmaktayız. Bilim, uzun bir gelenek gereğince, uluslararası bir çabadır. Ayrı ayrı uluslardan bilginler, kolaylıkla ortak bir anlaşma ortamı kurabilirler: aynı kavramları, aynı yöntemleri kullanırlar; felsefe, ekonomi, politika görüşlerinde ayrılıklar bulunsa bile, ortak düşünsel amaçlara yönelirler. Bilimin insanlığı ilgilendiren olaylarda gitgide daha çok önem kazanması, karşılıklı bir anlayışın önemini de arttırır. Bütün dünyadaki bilginlerin birbirini anlama, ortak çalışma yetisi, uluslararasındaki uçurumları kapatmak, ulusları ortak amaçlar çevresinde toplamak için eşsiz bir araçtır. Bizce, uluslararası işbirliğine elverişli her alanda elele çalışmak, ulusların ortak amaçlara yönelmesi yolunda önemli bir adımdır. Bu ayrıca, uluslararasındaki politik çatışmaların çözümü için gerekli kökten bir silahsızlanmanın da gerçek temeli olacak bir karşılıklı anlayış ortamının gelişmesine de yardım edebilir. Bütün bilginlerin, insanlığa, kendi uluslarına karşı taşıdıkları sorumluluğu kavrayacaklarını, uluslararası işbirliğinin kurulmasına, düşünceleriyle, verecekleri zamanla, gösterecekleri çabayla yararlı olacaklarını umuyoruz...

Bilimin insanlığa en çok, dışardan gelecek bir dogma etkisinden uzak kaldığı, kendi savları yanısıra bütün savları yanıtlamak hakkını koruduğu sürece yararlı olabileceği kanısındayız...

Şimdi uluslar arasındaki güvensizlik ile bu güvensizlikten doğan askerî üstünlük yarışı yüzünden bütün bilim dalları –fizik, kimya, biyoloji, ruhbilim– gitgide askerî gelişmelere araç olmuşlardır. Birçok ülkelerin gözünde bilim, silahların gelişmesiyle bir tutulmuştur. Bilginler ya ulusal güvenlik konusundaki yararlıklarından dolayı alkışlanmışlar, ya da toptan öldürüm silahlarını bulguladıkları için yerin dibine geçirilmişlerdir. Şimdi bilimin birçok ülkelerde gördüğü gitgide artan destek, dolaylı ya da dolaysız olarak, bir ulusun askerî gücü ya da silahlanma yarışındaki yeri bakımından taşıdığı önemle ilgilidir. Bu da bilimi, insan bilgisini arttırmak, insanın doğal güçler üstün-

deki egemenliğini herkesin yararına olacak bir yolda geliştirmek gibi gerçek amaçlarından uzaklaştırmaktadır.

Bu duruma yol açan koşullardan dolayı üzüntümüzü belirtir, sürekli, sağlam bir barışı gerçekleştirecek koşulların sağlanması için bütün uluslara, bütün hükümetlere sesleniriz."*

Geçenlerde Pugwash Akımı, Senato İç-Güvenlik Kurulu'nun (Amerika Birleşik Devletleri Senatosu Yargıçlar Kurulu'na yardımcı bir kurul) büyük övgülerine uğradı! Bu kurulun bildirisi gerçekten şaşılacak bir belgedir. Bu bildiride, Doğu-Batı arasındaki gerginliğin azalmasını dileyen her Batılının Komünist eğilimler etkisinde olduğu; herhangi bir Komünistle bir Komünist-karşıtının az çok arkadaşça bir ilgisinde, ikincinin yetileri ne olursa olsun, birincinin ne yapıp yapıp üstün çıkacağı; Pugwash toplantılarına katılan herhangi bir Komünistin, yalnız kendi hükümetinin politikasına sözcülük edeceğini; Komünistlerin de imzaladığı Pugwash bildirisi barıştan yana olsa bile Rus Hükümetinin gene de savaş istediği, apaçık gerçekler diye niteleniyordu. Bildirinin başvurduğu küçük oyunlar gerçekten şaşırtır insanı. Benimle ilgili olarak, bir sözümü alıyor: "Kendi kendimize, yeğlediğimiz herhangi bir kümeye askerlik alanında bir üstünlük sağlamak için hangi adımların atılması gerektiğini değil –çünkü yoktur böyle adımlar artık–" ama sonunu kırpıyor tümcenin. 1948'deki politik görüşlerimin 1959'daki görüşlerimle aynı olmadığını belirterek, büyük bir değerbilirlikle Russell'ın 1948'de ancak yetmiş altı, 1959'da ise seksen yedi yaşında olduğunu ileri sürüyor. Aradaki yıllar sırasında benim bunamaya başlamamdan belki de çok daha önemli bir değişikliğin yer aldığını, 1948'de Atom bombası yalnız Amerika'nın elindeyken 1959'da Hidrojen bombasının hem Amerika hem de Rusya elinde bulunuşunu belirtmeyi unutuyor. Sonra da Pugwash Toplantılarında Komünistlerin bulun-

* Bu bildiriyi, Avustralya'dan, Avusturya'dan, Bulgaristan'dan, Danimarka'dan, Doğu Almanya'dan, Macaristan'dan, Norveç'ten, Polonya'dan, Yugoslavya'dan birer; Kanada'dan, Çekoslovakya'dan, İtalya'dan ikişer; Hindistan'dan üç; Fransa'dan dört; Batı Almanya'dan, Japonya'dan beşer; Büyük Britanya'dan yedi; S.S.C.B.'den on; A.B.D.'den yirmi bilgin imzaladı. S.S.C.B.'den katılan on üyenin de imzaladığı, dogmalardan uzak kalma konusuna dokunan paragrafa özellikle dikkat çekmek isterim.

duğunu ekliyor, sanki böyle olması bu toplantıları değersiz kılacak gerçek bir nedenmiş gibi. Komünistler olmadan gerçekleşemeyecek Doğu-Batı gerginliğini azaltma amacı da açıkça hor görülüyor. Kafası çalışan hiç kimsenin nükleer savaşa karşı olamayacağı gerekçesiyle, Moskova'nın, Pauling'in *No More War* kitabını beğenir nitelikteki sözlerinden alınan parçalarla, sözümona Pauling'in alçaklığı gösteriliyor.

Bunların bütünü, Batılı bilginleri "Sovyet bilginlerinin silahsızlanma, uluslararası barış gibi konularda ülkücü bir tutkuyla, yalnız bilimsel kaygularla toplantıya katıldıklarına mutluluk içinde inanacak ölçüde" gözü kapalı olmakla suçlandırmaktan başka tek ereği olmayan yergilerdi. Senato İç-Güvenlik Kurulu'nun kartal gözleri, Pugwash bilginlerinin gizli niyetlerini de deşip çıkarmıştı! Bildirinin "Alçakça Davranışlara Kışkırtma" adlı bir bölümü var. Alan Nunn May, Julius Rosenberg, Klaus Fuchs gibi kimselerin etkinliklerini anlatan bu bölüm, okura bu kimselerin de bir bakıma Pugwash'la ilgili oldukları izlenimini vermek amacıyla düzenlenmiş. Bu bildiriden daha alçakça bir propaganda belgesi görmedim.

Bütün bildiride söylenenler, kötü Rusların barışı, bütün yurtsever Amerikalıların da savaşı istedikleri izlenimini vermektedir. Bildiriyi okuyarak inanan her önyargısız kişi ister istemez Rusya'yı destekler bulacaktır kendini. İyi ki Batı, bu bildiride gösterildiği ölçüde kapkara değildir. Ama Senato Kurullarının geniş baskı güçleri bulunduğu, bu güçlerin de genellikle, sağduyu yolunda atılan her adımı gözden düşürmekte kullanıldığı gerçeği hiç de küçümsenmeye gelmez.

6. İnsanın Varlığını Sürdürebilmesi İçin Gerekli Koşullar

Bu bölümde okurdan yakın tarihin ayrıntılarını, yakın geleceğin olasılıklarını şimdilik unutmasını isteyeceğim. Ayrıca, neyi sevip neyi sevmediğini, yeğlediklerini, tiksindiklerini, iyi kötü konusundaki töresel inançlarını da unutmasını dileyeceğim. Bu bölümde, bütünüyle bilimsel, yantutmaz bir yoldan insanın uzun süre var kalabilmesi için hangi koşulların yerine getirilmesi gerektiğini gözden geçireceğim. Doğal koşulları gözönünde tuttuğumuz sürece, insan yaşamı ile birlikte bütün yaşamın milyonlarca yıl daha sürmemesi için hiçbir neden yoktur. Tehlike, insanın doğal ya da biyolojik çevresinden değil, doğrudan doğruya kendisinden gelmektedir. Şimdiye değin insan bilgisizlik savaşından sağ çıkmayı bilmiştir. Şimdi, bilgisizliğin yararlı sayılacak bir kesiminin de açılmasından sonra gene varlığını sürdürebilecek midir?

İnsanlığın bir bakıma geçici bir süre için var kalmasının pek de olanak dışı sayılamayacak bir yolu yok değildir. Yakın gelecekteki bir nükleer savaştan kimi insanlar sağ çıkar belki, ama uygarlık araçlarından iz kalmaz. Sağ kalan insanlar belki uzun bir süreyi ancak yiyecek aramakla geçirirler. Toplumsal kurumların hepsinden yoksun kalır, bilgi ya da tekniklerini kendilerinden sonraki kuşaklara aktarmak için belki hiçbir olanak bulamazlar. Bu koşullar altında insan, geçen yüz bin yılın tarihini yeniden yaşar, en sonunda bizim şimdiki bilgi düzeyimize eriştiği zaman, bizimkine benzer bir çılgınlıkla yokoluşunu hızlandırabilir. İnsanın var kalmasının bir yolu budur, ama yüreklere su serpecek bir yol da değildir pek.

Böyle bir nükleer savaştan, insanın bilimsel teknik konusundaki yeteneklerini yitirmeden kurtulabildiğini düşünürsek, toptan yokoluştan kaçabilmek için hangi yollara başvurabilir? Burada 'insan kalabilir mi?' sorusundan daha dar kapsamlı bir soruyu, '*bilimsel* insan var kalabilir mi?' sorusunu soruyoruz. Yalnız önümüzdeki on yıl, ya da önümüzdeki yüz yıl için var kalıp kalmayacağı değil sorum. İnsan, başvurulabilecek önleyici yollarla, mutlu rastlantılarla büyük tehlike dönemlerini sağlıcakla atlatabilir. Ama mutlu rastlantı her zaman görülmez, sürüp gitmesine göz yumulan sakıncalar da eninde sonunda bir iş açar insanın başına.

Böyle nedenlerden dolayı, şimdiki uluslararası kargaşa sürüp giderse, korkarım pek uzun sürmez bilimsel insanın geleceği. Silahlı güçlerin tek tek uluslar ya da kümeleşmiş uluslar buyruğunda kaldığı, bütün dünya üzerinde yüzde yüz kesin bir denetim kuracak tek bir yetki örgütü eline verilmediği sürece – er geç bir savaşın aşağı yukarı kesin olduğu, bilimsel tekniğin de var kaldığı sürece, savaş gitgide daha ölümcül bir nitelik kazanacaktır. Nitekim şimdi Hidrojen bombası çığırtkanlarını bile irkiltecek yeni olanaklardan söz edilmektedir. Hepimizin kökünü kurutabilecek güçteki 'Kıyamet Makinesi' istendiği an yapılabilirdi. Ne biliyoruz belki de yapılmadığını? Şimdilik sözü edilen yeni öldürüm yollarının en ucuzu Kobalt bombasıdır. Tıpkı Hidrojen bombasına benzeyen bu silahta dış kabuk uranyumdan değil kobalttandır. Patlamasıyla, yavaş yavaş yayılacak bir radyoetkin kobalt türü çıkar ortaya. Yeter sayıda Kobalt bombası patlatılsa, dünyanın bütün nüfusu birkaç yıl içinde ortadan silinir. *The Humanist*'in Mart-Nisan 1961 sayısındaki bir yazıda Linus Pauling'in dediğine göre, "Altı milyar dolara (dünya uluslararasının her yıl silahlanmaya ayırdıkları paranın yirmide biri) yeryüzündeki insanların topunu yok etmeye yetecek sayıda Kobalt bombası yapılabilir... başvurulan önleyici yollar ne olursa olsun, tek kişinin bile sağ kalması çok uzak bir olasılıktır."

Kobalt bombası, türlü yok etme yöntemlerinden ancak biridir. Günümüzdeki teknik ustalık daha başka birçok yöntemler de bulabilir, günümüzdeki hükümetlerin de bu yöntemleri kullanmayacakları umulamaz.

Bütün bunlardan dolayı, büyük savaş silahlarının, sürü yönetme araçlarının hepsi, tekelciliği ile karşı durulmaz bir güç kazanacak, savaşa çağrıldığında her başkaldırmayı başkaldıranlardan gayrı hiç kimseye zarar vermeden birkaç gün içinde ortadan silecek tek bir Yetki Örgütü eline verilmedikçe, bilimsel insanın uzun süre var kalamayacağı apaçıktır. Bu, açıkça da görüleceği gibi, bugünkü bilimsel ustalık eline düşmüş bir dünyanın varlığını sürdürebilmesi için gerekliliği kaçınılmaz bir koşuldur.

Bu tek yetki örgütlü dünyanın gerçekleşmesi için türlü yollar vardır. İki yanda da Hidrojen bombası bulunduğu sürece, yanlardan birinin utku kazanarak, karşısında önemli hiçbir direnme görmeden kendi egemenliğini kabul ettirmesi ile sonuçlanacak bir nükleer savaşla gerçekleşebilirdi örneğin. Ama bu olanak yok sayılır artık. Bir nükleer savaşın ne ölçüde bir yıkıma yol açacağı kesinlikle bilinemiyor daha, bunun böylece kalması da hepimizin dileğidir. NATO ile Varşova Antlaşması Güçleri arasında çıkacak bir nükleer savaştan sonra, birtakım yantutmaz ulusların, kendilerine uygarlığı ayakta tutmak yetkisini kazandıracak bir ortak dayanışma göstermeleri de olamayacak bir şey değildir. Sözgelişi, Çin böyle bir savaşta ustaca davranır da yan tutmaz, savaşın sürdüğü birkaç gün boyunca rüzgâr da doğudan eserse, dünya egemenliğini eline geçirecek bir duruma gelebilir. Çin savaşan yanlardan biri olur da, rüzgâr da batıdan eserse, dünya egemenliği Avustralya ile Güney Afrika arasında kurulacak bir işbirliği hükümetine kalır. Bu durumlardan her birinde, sağ kalan ulus ya da uluslar, güçleri karşısında hiçbir direnmenin tutunamadığı bir dünyada, savaşa büyük güçler olarak başlamış ulusların savaştan artakalan insanlarını başeğmeye, zorbaca yönetilmeye zorlayabilirler.*

Dünyanın tek bir hükümete bağlanmasının yollarından biri, görüldüğü gibi, budur. Pek hoşa gidecek bir yol değil bu, şimdiki nükleer güçlerden hiçbirinin beğeneceği bir şey de de-

* 1938'de yayımlanan *Power* adlı kitabımda şöyle demiştim: "Bir Dünya Devleti şimdi olanakdışı değildir, gerçekten önemli bir savaşta üstünlük kazanan yan, ya da daha büyük bir olasılıkla yantutmazların en güçlüsü, böyle bir Devleti gerçekleştirebilir. (s. 173)

ğil üstelik. Bununla birlikte, ben de nükleer savaşın böyle bir yolda sonuçlanacağını sanmıyorum. Uygar varoluşun, savaşan ülkelerdeki gibi yantutmaz ülkelerde de çıkmaza girmesi çok daha olağan gözükmektedir.

Dünya barışını sağlama bağlamanın çok daha özlenen bir yolu, ulusların kendi aralarında bir anlaşmaya vararak, silahlı güçlerini hepsince benimsenen bir Uluslararası Yetki Örgütü buyruğuna vermeleridir. Bu şimdiki durumda ütopik bir tasarı gibi görünebilir ama hiç de öyle düşünmeyen gerçekçi politika adamları da yok değildir. Mr. Macmillan Savunma Bakanı olduğu sıralar hükümet adına konuşurken: "Silahsızlanma sorununun bütününde amacımız yalın, tutumumuz açıktır. Gerçek silahsızlanma, yalın ama canalıcı önemde iki ilke üzerine kurulmalıdır. Toptan olmalıdır, başka deyimle, yeni, eski, geleneksel, modern bütün silahları kapsamalıdır. Denetimle gerçek güç üzerine kurulmuş bir uluslararası, ya da istersek, uluslarüstü yetki sağlanmalıdır. Sayın üyeler bu önerinin Birleşmiş Uluslar'ı ya da herhangi benzer bir yetki örgütünü dünya hükümeti durumuna yükseltmek olduğunu ileri sürebilirler; olsun, gene de değerinden bir şey yitirmez. Eninde sonunda insanlık için tek çıkar yol budur."*

Buna benzer görüşler ileri sürmüş, ne ütopyacı ne de politik görgüden yoksun sayılacak daha başka birçok devlet adamlarının adlarını sıralayabilirim. Ama şimdilik, bir Dünya Hükümeti'nin kurulabilmesi olanağını değil, uygar toplumun var kalabilmesi sorununu incelemek istiyorum.

Kurulacak bir Dünya Hükümeti, dünya barışını gerçekleştirecek yeterlikten uzak da olabilir. Sözgelişi, Dünya Yetki Örgütü'nün silahlı gücünü kurmak için türlü ulusların verdiği silahlı birlikler ulusal özelliklerini sürdürür, herhangi bir karışıklıkta Dünya Yetki Örgütü'nden daha çok kendi ulusal hükümetlerine bağlılık gösterebilirler. Özellikle böyle sakıncaları önlemek için düzenlenmiş bir Dünya Anayasası'nın belli başlı noktalarını vermek yerinde olur. Vereceğimiz bu anaçizgiler ancak bir öneridir, kesinliğine bakılarak kâhinlik de sayılmamalıdır. Amacım yalnız savaşın önüne geçebilecek bir Dünya Ana-

* Avam Kamarası, Mart 1955.

yasası'nın olabilirliğini göstermektir.

Üzerine düşeni eksiksiz yapabilmesi için bir Dünya Yetki Örgütü'ne, etkili bir yasama, yürütme yetkisi tanınmalı, karşı konulamaz bir askerî güç verilmelidir. Karşı konulamaz askerî güç hem en önemli hem de gerçekleştirilmesi en güç koşuldur. Onun için önce bu nokta üzerinde duracağım.

Bütün uluslar kendi silahlı güçlerini ancak iç güvenlik gereksinmelerini karşılayacak düzeye indirgemelidirler. Hiçbir ulusun elinde nükleer silahların ya da başka türden toptan öldürüm araçlarının kalmasına göz yumulmamalıdır. Dünya Yetki Örgütü her ülkeden asker toplayacak, en gerekli silahları yapabilecek güçte olmalıdır. Tek tek ulusların silahsız olduğu bir dünyada, Dünya Yetki Örgütü'nün silahlı güçleri çok geniş olmak gerekliliğini göstermeyecek, örgütün üyesi olan tek tek ulusların hiçbirine sıkıntılı bir yük olmayacaktır. Uluslararası birliklerin herhangi bir kesiminde belirecek ulusçu eğilimleri önlemek için her geniş birlik başka başka ulusların kişilerinden kurulmalıdır. Avrupa'dan gelenler, Asya'dan gelenler, Afrika'dan gelenler ya da Amerika'dan gelenler diye bir şey olmamalı, her ülkeden gelenlerle elden geldiğince dengeli bir karışım kurulmalıdır. Yüksek komuta kurallarına, elden geldiğince, dünyaya egemen olmak gibi bir umut beslemeyecek küçük ülkelerden gelme kimseler atanmalıdır. Dünya Hükümeti'nin, silahsızlanma yasalarının hiçbir ülkede çiğnenmemesi için bir denetim yetkisi de olmalıdır.

Yasama kurulu ortak bir kuruluş olacaktır. Tek tek uluslar savaş ya da barış dışındaki her türlü etkinliklerinde erkin kalacaklardır. Her federal kuruluşta, katılan birimlerin değişik büyüklükte olmaları güç bir durum çıkarır ortaya. Her birime aynı haklar mı tanımalı yoksa her birimin oy hakkı nüfusuyla orantılı mı olmalıdır? Amerika'da, bilindiği gibi, bu konuda ustaca bir bağdaştırma sağlanmıştı: Senato'yu bir ilke, Temsilciler Kurulu'nu da bir ilke yönetmekteydi. Ama bence dünya yasama kurulu için benimsenecek başka türlü bir düzen daha iyi işleyecektir. Nüfusları aşağı yukarı eşit olan birimlerden yardımcı federasyonlar kurulmalıdır. Bu federasyonlar elden geldiğince aynı nitelikte kurulmalı, hepsinin birtakım ortak çıkarları ol-

malıdır. Bu yardımcı federasyonların her birinde belli sayıda devletler birleşince, Dünya Yetki Örgütü yalnız federasyonlar arasındaki dış ilişkilerle ilgilenmeli, bir savaş sakıncası ya da anayasanın çiğnenmesi gibi durumlar dışında her federasyondaki ayrı ayrı devletleri birbirleriyle ilişkilerinde kendi başlarına bırakmalıdır.

Bu federasyonların nasıl düzenleneceği hiç şüphesiz anayasanın çıkarıldığı zamanki duruma bağlı olacaktır. Anayasa şimdi çıkarılacak olsa şöyle bir düzen önerilebilir: (1) Çin; (2) Hindistan ile Seylan; (3) Japonya ile Endonezya; (4) Pakistan'dan Fas'a değin bütün İslâm dünyası; (5) Afrika'nın Ekvator bölgesi; (6) S.S.C.B. ile uyduları; (7) Batı Avrupa, Britanya, İrlanda, Avustralya, Yeni Zelanda; (8) A.B.D. ile Kanada; (9) Latin Amerika. Bu sınıflamada yer almayan birtakım ülkeler özel bir güçlük göstermektedirler. Sözgelişi, Yugoslavya, Güney Afrika, Kore. Böyle ülkeler için en uygun sınıfın hangisi olacağını bir çırpıda kestirivermek olacak iş değildir. Her federasyon, dünya yasama kurulunda kendi nüfusuyla orantılı olarak temsil edilmelidir. Hem yardımcı federasyonların dünya federasyonuyla ilişkilerini düzenleyen bir dünya anayasası, hem de dünya federasyonunca güvenliği sağlanan her yardımcı federasyonun kendine özgü bir anayasası bulunmalıdır. Dünya Hükümeti hem yardımcı federasyonları hem de bu federasyonları kuran devletleri anayasaya ilişkin her eylemde desteklemelidir. Yardımcı federasyonların içişlerine ancak federasyonun anasaya aykırı bir davranışı görüldüğü zaman karışmalıdır; bu ilkeyi yardımcı federasyonlar da kendilerini kurmuş olan ulusal devletlere uygulamalıdırlar.

Dünya yasama kurulunun yetkileri neler olmalıdır? İlkin, yasama kurulunca onaylanmayan hiçbir anlaşma geçerli sayılmamalı, yasama kurulu, koşullar gerektirirse yürürlükteki anlaşmalarda da değişiklikler yapmaya yetkili olmalıdır. Yasama kurulu, barışı sakıncaya sokacak nitelikteki aşırı ulusçu eğitim sistemlerine de karşı çıkmaya yetkili sayılmalıdır.

Yasaların işleyişinden sorumlu olacak bir yürütme yetkisi de gereklidir. Bu yetkinin başlıca görevi, silahlı güçlere bakmaktan başka, herhangi bir ulusal devletin ya da birleşmiş bir-

kaç devletin dünya anayasasını çiğnediği durumlarda, olayı kamuoyuna bildirmek, gerekirse böyle aşırılıkları cezalandırmaktır.

Önemle üzerinde durulması gereken başka bir nokta da uluslararası yasadır. Şimdiki durumda uluslararası yasanın etkisi pek azdır. Lahey Yargıtayı'nın yetkisi ulusal yargıtayların yetkileriyle aynı olmalıdır. Ayrıca, ülkelerinde alkışlanan suçları işlemiş kimseleri cezalandıracak bir uluslararası ceza yasası da konmalıdır. Nürnberg Duruşmaları'nda, yargılananların hiç değilse birtakımını cezalandırmakta yasaya uygun bir yöntemin uygulandığı apaçık görülüyorduysa bile, verilen cezaların savaşta kazanılan üstünlükten doğduğu sanısı da uyanmıyor değildi.

Bence, böyle uluslararası bir Yetki Örgütü, savaşa yönelmiş duyguları ortadan kaldırmayı başarırsa, dünyanın değişik kesimlerindeki yaşam düzeyinde ekonomik bir eşitlik sağlamak amacıyla aralıksız çalışmalıdır. Yoksul ülkelerle zengin ülkeler arasındaki ayrım var oldukça, yanlardan birinde kıskançlık, ötekinde de ekonomik baskı eksik olmayacaktır. Dolayısıyla, ekonomik eşitlik yönünde sürekli bir çaba, sağlam, dayanıklı bir barışın önemli koşuludur.

Bununla birlikte Dünya Hükümeti tasarısına, türlü nitelikte olmak üzere birçok karşı çıkışlar sezilmektedir. Bunları gelecek bölümde ele alacağım.

7. *Bir Dünya Hükümeti Neden İstenmez?*

Bir Dünya Hükümeti'ni destekleyecek başlıca sav, iyi kurulursa böyle bir hükümetin savaşı önleyebileceğidir. Bununla birlikte, savaşı önleyici görevi olmayacak Dünya Hükümeti adlı bir uluslarüstü örgütün kurulması pek de güç değildir. Böyle bir hükümet, bütün önemli savaş güçlerini buyruğunda tutacak bir Dünya Hükümeti'nden daha az tepkiyle karşılanacaktır. Silahlı güçlerin böyle tek bir buyruk altına alınması, savaşın uzun süre önlenmesinin temel koşulu olduğundan, Dünya Hükümeti sözünü ancak bu nitelikte bir örgüt karşılığı kullanacağım. Şimdi bundan önceki bölümde ileri sürdüğüm sisteme karşıt görüşler üzerinde durmak istiyorum.

Bu karşıt görüşlerin çoğu ulusçuluk duygularından doğar. "İngilizler hiçbir zaman, köle olmayacaklardır," dediğimizde yüreğimiz gururla dolar taşar, uluorta söylemesek de, başka ülkelere karşı canımızın istediği an suç işleme özgürlüğümüzü yitirmekle köle durumuna düşeceğimizi sanırız. Ulusal özgürlük duygusu son yüz elli yıl içinde hızla gelişmiştir, kurulacak Dünya Hükümeti bu duyguyu gözönüne alarak, bunu yatıştırmak için elinden geleni yapmalıdır.

Sınırsız bir ulusal özgürlüğü savunan kimseler, ileri sürdükleri nedenlerin sınırsız bir birey özgürlüğünü de haklı gösterebileceğini düşünmezler. Özgürlüğü sevme konusunda Patrick Henry'nin ya da başka birinin söylediklerini benimseyecek değilim, ama dünyada alabildiğine geniş bir özgürlük olursa, başkalarının özgürlüklerini azgınca çiğneme eğilimlerini önleyecek sınırlamalar da olmalıdır. Devletlerin içişlerinde bu gerekliliik gözetilir: Adam öldürme her yerde yasaya aykırıdır.

Adam öldürmeyi suç sayan yasa kaldırılırsa, adam öldürenlerden başka her insanın özgürlüğü kısıtlanmış olur, birçok durumlarda adam öldürenlerin özgürlüğü bile uzun sürmez, çünkü kısa zamanda kendilerini de öldürecek biri çıkar. Ama bu, bireyin kendi devleti ile olan ilişkilerinde birkaç bozguncudan başka herkesçe benimsenirken, dünya devletlerinin birbirleriyle ilişkileri söz konusu olunca sonsuz bir direnmeyle karşılanır.

Hugo Grotius'un zamanından beri uluslararası bir yasanın gerçekleşmesi için deneyler yapıldığı doğrudur. Bu deneylerin topu hayranlık uyandırıcıdır; uluslararası yasa genel bir saygıyı gerekli sayması yönünden yararlı olmuştur. Gelgelelim uluslararası yasanın gerekliliklerine saygı gösterip göstermemek her ulusun kendi isteğine kalmıştır. Yürütecek bir gücün bulunmadığı yerde yasa bir güldürüdür ancak, uluslararası yasayı da ellerinde geniş silah yığınakları bulunan büyük devletlere karşı yürütmek, olabilecek iş değildir. Şimdi büyük devletlerin başka devletlerden kişileri canları ne zaman istese öldürme hakları vardır, ama bu öldürme özgürlüğü, hak uğruna, gerçek uğruna kahramanca ölmek kılığına sokulmuştur. Yurtseverler hep yurtları uğruna ölmekten söz ederler, yurdu uğruna öldürmekten söz eden yoktur.

Savaş, öyle uzun süreden beri insan yaşamının bir yönü olagelmiştir ki, şimdiki karmaşık ulusal özgürlüklerin ancak ölüler pahasına kazanılabilecek özgürlükler olduğunu kavramak hem duygularımıza hem de düşgücümüze hayli çetin gelir. Savaşı önleyecek kurumlar yaratılabilse, dünya şimdikinden çok daha büyük bir özgürlüğe kavuşur, tıpkı bireysel öldürmelerin önlenmesiyle insanlara daha geniş bir özgürlüğün sağlanmış olması gibi.

Bununla birlikte, ulusçuluk duygularının şimdiki gibi güçlü kaldığı sürece, ulusal üstünlüğün kısıtlanması birçok kimselerde hoşnutsuzluk yaratacaktır. Sözgelişi, dünyada tek bir donanma olduğunu, bu donanmanın baş amiralinin de değişik uluslardan olmak üzere sırayla seçildiğini düşünün. Birçok yurtsever İngiliz yaygarayı basacaktır: "Ne, Nelson'un utkudan utkuya koşturduğu İngiliz donanması eninde sonunda bir Rus'un buyruğuna mı girecekti! Ne günlere kaldık!" Bu sözü

söyleyen adamı hiçbir sav bildiğinden döndüremeyecektir. Tutup uluslararası bir gücün kendi ülkesine karşı kullanılabileceğini ileri sürecektir. Birçok ülkeler, şu ya da bu çağda, bir dünya hükümetince suç sayılabilecek davranışlarda bulunmuşlar, bu bakımdan en suçlu sayılabilecekler özgürlük hayranı geçinen kimselerce alkışlanmışlardır. Tarihte bunun en açık örneği, Byron, Heine gibi adamların Napolyon'a duydukları hayranlıktır. Bir Dünya Hükümeti gerçekleştirilmeden önce, insanlara modern toptan öldürüm silahlarının bulunduğu bir dünyada uluslararası karmaşanın artık süremeyeceğini göstermek, kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu çetin bir görevdir, güçlü hükümetlerin birbirlerini yemeleriyle daha da kolaylaşacak değildir.

Dünya Hükümeti'ne özellikle Komünist ülkelerden gelen başka bir karşıt görüş de, böyle bir örgütün *status quo*'yu güçlendireceğidir. Komünistlerle Komünist-karşıtları arasındaki korkunç gerginlik böyle kaldığı sürece, tek tek ulusların bir kümeden karşı kümeye geçişini önleyecekmiş izlenimini veren herhangi bir uluslararası kurumu benimsetmek hayli güç olacaktır. Tabii her ulusun kendi ekonomisini istediği yolda düzenlemekte özgür olduğu kararlaştırılabilir, ama bu özgürlüğe gereken saygının gösterilmesini sağlamak da hayli çetin olur. Dünya Hükümeti başarıyla kurulursa, ulusal yönetimin değişik biçimleri arasında şimdikinden daha büyük bir hoşgörü gerekecektir. Ulusal bencillikten alınan tadların kimisinden vazgeçmek gerekecektir. Her ulus, tıpkı şimdiki gibi, bütün öbür uluslara her bakımdan üstün olduğunu gene düşünsün isterse, ama uluslar bir şeyi görüşmek üzere toplandılar mı, sözcükleri bu üstünlük duygularını açığa vurmakta saygı kurallarının dışına çıkmamalıdır. Ulusal duygular şimdiki gibi güçlü kaldığı sürece de bu kolay bir iş olmayacaktır.

Dünya Hükümeti'ne karşı sık sık ileri sürülen bir sav daha vardır. Böyle bir örgütün yeni bir silahlı güçler zorbalığı getirebeliceği söylenir, birçok kimseler de inanır buna. Uluslararası silahlı gücün bir silahlı devrim yaparak başkomutanını Dünya İmparatoru ilân etmesini kim önleyebilir? Bu savı ileri sürenler aynı sakıncanın şimdi her ulusal devlet için de var olduğu görmekten yoksundurlar. Çok gerçek bir sorundur bu, en uygarla-

rında olmamakla birlikte birçok ülkelerde anayasa dışı yöntemlerle ordu zorbalığı kurulmuştur. Ama dünyanın ileri gelen ülkelerinde sivil yetkililer silahlı güçler üzerindeki denetim olanaklarını başarıyla korumuşlardır. Lincoln, Amerikan İç Savaşı sırasında Kuzey güçlerine bir başkomutan atarken, üzerinde durduğu adayın diktatörlüğe kayabileceğini söylemişler kendisine. Lincoln komutana yazdığı bir mektupta bu kuşkulardan söz ederek şöyle demiş: "Diktatörlüğün yolu utkulardan geçer. Utkularınızı bekliyorum, diktatörlüğünüzü de göze alıyorum." Sonraki gelişmeler atanmanın yerinde bir iş olduğunu doğrulamıştı. İngiltere'de Reform Tasarısıyla ilgili çatışmalarda, Wellington reformların yapılmasına kökten karşıydı, ama çok ünlü bir kimse olmakla birlikte, orduyu Parlamento'ya karşı yürütmeyi hiç de düşünmedi. Rusya'da Stalin generallerden kimisine kızınca, onları cezalandırmakta hiç de güçlükle karşılaşmadı. S.S.C.B.'de sivil yönetimin silahlı güçlere üstünlüğü Sovyet Hükümeti'ne bugünkü yetkisini sağlamış olan iç savaşın bitiminden beri eksiksiz sürmektedir. Bir Dünya Hükümeti'nde askerleri düzen altında tutmanın ulusal hükümetlerdekinden daha güç olduğunu söylemek için hiçbir neden yoktur. Sakınca, sivil hükümetin gözönünde tutmak zorunda olduğu bir sakıncadır, ama bu sakıncayla savaşmak için bulunacak yöntemlerin günümüzün büyük devletlerinkinden daha az başarılı işleyeceğini düşünmek de yersizdir.

Dünya Hükümeti'ne karşı her yerde özellikle silahlı güçlerde, köklü bir bağlılık yaratılmalıdır. Bundan önceki bölümde ileri sürüldüğü gibi, silahlı güçlerdeki her büyük birlik baştan sona ayrı ayrı ulusların kişilerinden kurulursa, bir kümenin ulusçu nitelikte bir başkaldırma havası yaratması büsbütün değilse bile hayli güçleşir.

Oldukça önemli bir ruhbilimsel engel de vardır Dünya Hükümeti'nin kurulmasına. Korkulacak bir dış düşmanın kalmayacağı kuşkusu. Toplumsal dayanışma içgüdüsel olduğu için, ortak bir düşmanın yarattığı ortak sakınca karşısında belirir en başta. Yetişkin bir kimsenin birçok yaramaz çocuklardan sorumlu olduğu durumlarda en açık örneğini görürüz bunun. Herşeyin yolunda olduğu sürece, çocuklara söz dinletmek hay-

li çetin bir iştir, ama büyük bir fırtına ya da azgın bir köpek karşısında çocuklar yetişkin kimsenin koruyuculuğuna sığınır, iyice söz dinler olurlar. Aynı şey, bunca apaçık olmamakla birlikte büyüklerde de görülür. Yurtseverlik, savaş sırasında başka zamanlardakinden çok daha yaygındır, böyle durumlarda hükümetin güvenli barış zamanlarında eşi görülmeyen en ağır buyruklarına bile boyun eğmeye herkes hazırdır. Bir Dünya Hükümeti, dış düşmanları olmadığı için bu biçim bir bağlılık kazanamayacaktır. Bence, eğitimin önemli bir yönü olarak insanlara, beslenme yetersizliği, yoksulluk, hastalık salgınları gibi tehlikelerin sürüp gidebileceğini açıklamak, ayrıca, Dünya Hükümeti'ne bağlılığın ortadan kalkmasıyla nükleer savaş tehlikesinin bir kez daha ortaya çıkabileceğini öğretmek gerekecektir. Yabancı uluslara duyulan öfke bir toplumsal dayanışma yaratmakta belki en etkili yoldur ama, bunun yerini daha olumlu, daha yararlı bir yolun alamayacağını düşünmek direngen bir kötümserliktir ancak. Bütün bu sorun her şeyden önce eğitime dayanır. Sonraki bir bölümde bu konuya gene döneceğim.

Buraya değin Dünya Hükümeti'nin ruhbilimsel engellerini gözden geçirdim, ama bunlara karşıt olarak, Endüstri Devrimi'nden bu yana görülen bütün teknik gelişmeler devletlerin yüzölçümlerinin artmasına yol açacak nedenler yaratmış, gezegenimizin yüzölçümünün de sınırlı oluşundan dolayı bu nedenler bütün dünyada birleşik bir hükümetin kurulması yolunda ağır basmaya başlamışlardır. Geçmişte devletlerin yüzölçümlerini genellikle iki karşıt gücün dengesi yönetirdi: Bir yanda, hükümetin güçlülük sevgisi, öte yanda da yönetilenlerin özgürlük sevgisi. Bu iki gücün herhangi bir gelişme aşamasında belli bir noktada dengeye gelmeleri her şeyden önce tekniğe dayanır. Ulaştırma hızının artması, silahların maloluşunda yükselme, daha geniş yönetim alanlarının doğmasına yol açan iki etkendir. Silahların ucuz, ulaştırmanın da yavaş olduğu bir yerde geniş yüzölçümlü bir yönetim, karşılaşacağı herhangi bir yöresel başkaldırmada tehlikeye düşecektir. Bundan dolayı, uygarlığın ilerlediği durumlarda devletlerde genellikle bir genişleme, uygarlığın gerilediği durumlarda da bir daralma eğilimi görülmüştür hep. Belgeli tarihin en erken olayları, ilkin birbiri-

ne düşman olan hükümetlerin sonra birleşmeleriyle ilgilidir. Yalnız arkeolojinin değil yazılı belgelerin de kanıtladığına göre en eski uygarlık Mısır uygarlığıdır. Başlangıçta Aşağı Mısır ile Yukarı Mısır birbirine bütünüyle bağımsızken İ.Ö. 3500 yılı sıralarında birleşerek tek bir krallık olmuşlardır. Bu birleşmede Mısır'ın değişik kesimleri arasındaki ulaştırmayı kolaylaştıran, o zamana göre hızlı sayılacak bir duruma getiren Nil Irmağı'nın büyük payı vardır. Aynı şey Mezopotamya'da da görülmüştür. Başlangıçta birbirlerinden bütünüyle ayrı iki topluluk vardır, biri Sümerler öteki de Akadlar. Bunlar gerek ırk, dil, gerekse din bakımından birbirlerinden apayrıydılar. Sonunda büyük bir fatih, Sargon ya da belki ondan sonra gelenlerden biri, bunları birleştirdi. *Cambridge Ancient History*'ye göre (C. I, s. 38) bu olayın yılı İ.Ö. 2872'dir. Bu birleşmeden doğan güç, zamanla Babilonya İmparatorluğunu çıkardı ortaya. Modern ölçülere göre değilse de o günlerin ölçülerine göre bu imparatorluk çok genişti. Tarihin gerçekten geniş ilk imparatorluğu ise, Mısır, Mezopotamya imparatorlukları gibi, iki düşman toplumun, Medlerle Perslerin birleşmesinden doğmuş olan Pers İmparatorluğudur. Tek bir merkez hükümetin bütün bölgeleri kolaylıkla denetleyebilme gücü, iyi yapılmış karayollarından doğuyordu. O günlerde, gerçekte on dokuzuncu yüzyıla değin, ne insan, ne yük, ne de haber, bir attan daha hızlı yol alamazdı. Persler, birçok büyük yollar açan ilk ulusturlar, özellikle Sardis'ten Susa'ya değin uzanan 1.500 millik yol anılmaya değer. At sırtında bir ulak bu yolu bir ayda, donatımıyla birlikte bir ordu ise aşağı yukarı üç ayda katedebilirdi. Bunun sonucu olarak, İyonyalı Grekler Perslere karşı başkaldırdıklarında, hazırlık için uzun bir zaman kazandılar, sonunda gene yenildiler ama kolay olmadı bu iş. Yolların Persler için taşıdığı önem Makedonyalılar döneminde de sürdü, ama bu konuya en çok önem verenler Romalılar oldu. Roma, yıkılıncaya değin, yönetimi altındakilere bugün bir Dünya Hükümeti'nden beklenebilecek türlü yararlar getirdi. Bir kimse bir sınıra ya da gümrük engeline takılmadan Britanya'dan Fırat'a değin rahatça gidebilirdi. Bu alana giren bölgelerin uygarlığı bütünüyle birleştirilmişti, uzun süre Roma'nın dışardaki uluslardan korkmasını gerek-

tirecek hiçbir şey gözükmedi. Roma'nın çöküşüyle, o zamana değin uygarlığın gelişmesini belirlemiş olan sürece karşıt bir süreç baş gösterdi. Birçok küçük, birbirine düşman devletler önceki birleşik hükümetin yerini aldılar. Uygarlık düzeyinde korkunç bir düşme oldu, Roma güçlülüğünün dayanağı olan yollar da yıkılmaya bırakıldı.

Bununla birlikte, yavaş yavaş, daha uygar bir düzene yönelmiş yeni bir kımıltı başladı. Sayısız kralların bulunduğu, sözgelişi Mercia ile Wessex'in birbirlerine tıpkı bugünkü Amerika ile Rusya gibi kin güttüğü İngiltere'de, Büyük Alfred birleşmeyi gerçekleştirdi. Aşağı yukarı yedi yüz yıl sonra, birbirleriyle yüzyıllarca savaşmış olan İngiltere ile İskoçya, krallık soyuyla ilgili bir nedenden dolayı birleşiverdiler. Kraliçe I. Elizabeth'in bir çocuğu olsaydı, belki de bugün Bannockburn, Flodden Field savaşlarını sürdürmekte olacaktık daha.

Barutun bulgulanması yalnız devletlerin genişliğini arttırmakla kalmadı, her devlet içindeki merkez hükümetin gücünü de büyük ölçüde arttırdı. Ele geçirilemez şatolardaki derebeyi soylularının karmaşası, topçuluğun ortaya çıkışıyla sona erdi. İngiltere'de VII. Henry, Fransa'da Richelieu, İspanya'da Ferdinand ile İsabella, ülkelerinde güvenli bir iç barış kuran kimseler oldular. Bu, yeni askerlik yöntemlerinin politik etkileri konusunda dikkate değer bir örnektir.

Barut, bir hükümetin Fransa ya da İspanya genişliğindeki alanları iyiden iyiye denetlemesini sağlamakla birlikte, Dünya Hükümeti için gerekli olacak teknik koşulları yaratamadı. Ancak günümüzde belirdi bu koşullar. İlk önemli adım bildirişme alanında atıldı. Telgrafın bulgulanmasından önce bir büyükelçi, ister istemez, kendisini atamış olan hükümetten hayli kopmuş oluyordu, çünkü bulunduğu ülkedeki, daha hükümetince duyulmamış, anlık gelişmelere göre davranmak zorundaydı. Demiryollarının da önemi küçümsenemez. Demiryolları olsaydı Napolyon Rusya'yı 1812'de yenilgiye uğratabilirdi. Ama bizim yüzyılımızda ortaya çıkan değişiklikler hem demiryolundan hem de telgraftan çok daha önemlidir. Bu son değişikliklerden ilki, bir ordunun birkaç gün içinde bir yerden bir yere taşınmasını sağlayan gökler egemenliğidir. Nükleer silahların bulgu-

lanması gökler egemenliğinden de daha önemlidir, hele bu silahlar füzelerle taşındıklarında gereken zaman hemen hemen hiç sayılacak ölçüde kısadır.

Bu teknik ilerlemeler, bir yandan şimdiki uluslararası karmaşayı, olduğundan çok daha sakıncalı bir kerteye sokarken bir yandan da gücünü her yerde gösterebilecek, silahlı direnmeyi gerçekte olanakdışı bırakacak bir Dünya Hükümetinin kurulmasını da kolaylaştırmıştır. Bu yeni durum başlıca üç bilimsel yenilikten doğmuştur: Bunlardan en önemli olan birincisi modern nükleer silahların büyük yoketme gücüdür; ikincisi bu silahların hedeflerine ulaştırılmasındaki olağanüstü hız; üçüncüsü de son derece pahalı oluşlarıdır. Bütün bunlar, yerleşik bir devletin yayılabileceği sınırları genişletmektedir. Şimdilik bu sınırlar yerkürenin ötesine geçemez, çok yakında ay ile öbür gezegenlere değin uzanabilir.

Başvurulabilecek yollar bunlar, ancak, insanoğlu modern silahların geçerlikten düşürdüğü politik biçimlere saplanarak kendini yoketmezse.

8. Sağlam Bir Barışa Doğru İlk Adımlar

Sağlam bir barış yolunda ilk adımların, bir çocuğun yalpalayan ilk adımları gibi küçük, kuşkulu olması hemen hemen kaçınılmazdır. Bu bölümde, birtakım özlemleri değil, yakın bir gelecekte görüşmelerde us yoluyla neler başarılabileceğini gözden geçireceğim.

İlk gereklilik, Doğu ile Batı arasındaki tartışmalarda çok daha başka türlü bir havanın sağlanmasıdır. Şimdi bu tartışmalar bir atletik yarışma niteliğiyle sürüyor. Yanlardan her biri için önemli olan, bir uzlaşmaya varmak değil, ya dünya önünde bir propaganda gösterisiyle ya da öteki yandan dengeyi kendi işine gelen bir duruma kaydıracak olanaklar koparmakla, üstünlük sağlamaktır. İnsanlığın geleceğinin sakıncada olduğunu, hemen hemen her uzlaşmanın ortak bir kazanç olacağını ne biri anlar ne de öteki. Sözgelişi, deneylerin durdurulması konusunda uzayıp giden görüşmeleri alın. Doğu ile Batı her zaman nükleer silahların yeni güçlere yayılmasının nükleer savaş olasılığını arttırdığı görüşünde birleşmişlerdir. Her iki yan da nükleer silahların yeni güçlere yayılmasının pek yakın olduğu görüşünde birleşmiştir. İki yan da nükleer deneylerin yasaklanmasının bu yayılmanın önlenmesine yardımcı olacağı görüşünde birleşmiştir. Bütün bunlardan, iki yan da, deneylerin durdurulması gerektiğini değil, durdurulmayı *ister gibi görünmek* gerektiğini anlamıştır. Görüşmeler, Doğu ile Batı bilginlerinin herhangi bir yerdeki gizli bir nükleer deneyin öbür yanca ortaya çıkarılabileceğini söyleyen bildirileriyle umut verici bir biçimde başladı. Bunun üzerine Amerikan Hükümeti yeraltı deneyleri yapmak zorunda olduğunu, bu deneylerin hiç de ko-

vuşturulamayacağını açıkladı. Birkaç yıllık görüşmelerden sonra bu engel de aşıldı. Bu kez Rusya, bu konudaki gerekli denetimi Birleşmiş Uluslar temsilcisi bir kişi yerine, biri Doğu'dan, biri Batı'dan, biri de yantutmazlardan olmak üzere üç kişinin yönetmesini, ancak bu üç kişi arasında görüş birliği olduğu durumlarda eyleme geçilmesini ileri sürdü. Korkulduğu üzere, hem Amerika'nın hem de Rusya'nın başvurduğu bu oyalama yöntemleri birkaç yıllık görüşmenin sonuçsuz kalmasına yol açtı, sonunda Rusya deneylere yeniden başladı. İnsan bu duruma bakarak iki yandan hiçbirinin de deneylerin durdurulmasını gönülden dilemediği sonucuna varıyor ister istemez.

Doğu-Batı gerginliğini doğuran sorunların herhangi birinde olumlu bir gelişme bekleniyorsa, görüşmeciler birbirlerini altetmek ya da sakıncalı *status quo*'yu daha da uzatmak umuduyla değil, uzlaşmaya varılması için kesin bir kararla bir araya gelmelidirler. Böyle bir uzlaşmadan iki yanın da bütünüyle hoşnut kalamayacağı gerçeği önceden benimsenmelidir. Gerçek amaç, güçler dengesini değiştirecek uzlaşmalardan çok, savaş sakıncasını azaltacak uzlaşmalara varmak olmalıdır.

Görüşmecilerin tutumunda böyle bir değişikliği sağlayabilecek tek etken görüyorum ancak. Bu etken, iki yanın da nükleer savaşın hiç de gerekli olmayan korkunçluklarını kavramalarıdır. Şimdi iki yan da yenebilecek güçte görünmenin sinir savaşında başarı sağlamak için gerekli olduğunu düşünüyor. Yalnız sinir savaşında başarı sağlamak için değil, aldatıcı olduğu hükümetlerce bilinen sözlerle yurttaşlarını ölmeye kandırmak için de bu yönteme inanıyor. Bir yan, "Silahlı bir savaşı kazanabilecek güçteyiz" derken, öbür yan da "Sizleri yeryüzünden sileceğiz" diye karşılık veriyor. Böyle sözler, gözdağı verilen yanda savaş öfkesi uyandırabilir. Barış yolunda olumlu adımların atılması isteniyorsa, iki yanın da ortak bir tehlikeyle karşı karşıya olduklarını görmeleri, gerçek düşmanlarının birbirleri değil, iki yanın da elinde bulunan toptan öldürüm silahları olduğunu kavramaları gerekir.

Her iki yan da bu durumu kavrarsa, sorun bambaşka bir nitelik kazanır. Öbür yandan üstün çıkmak ya da kendi yurttaşlarını bir savaşı kazanabileceğine inandırmak sorunu olmaktan

çıkar. İlk sorun, verimli görüşmelerin gerçekleştirilebileceğini kanıtlamak için, ne denli küçük olursa olsun, birtakım *olumlu* adımların atılmasını sağlamaktır.

Gerek barışı gerekse savaşı dileyen yandan, ardındaki niyet ne olursa olsun, hiç de istenen gerçek sonuca varamayacak birçok şişirilmiş sözler çıkmaktadır. "Ya Özgürlük Ya Ölüm" ilkesine sıkıştırılmış şişirme savaş propagandasını daha önce inceledik, ama Batı Almanyalı barış dostlarının benimsediği karşıt bir ilke de vardır: "Kızıllık Ölümden Yeğdir" Rusya'nın kimi bölgelerinde kamuoyunun buna karşıt bir ilkeden yana olduğunu da kestirebiliriz: "Kapitalistler Cesetlerden Yeğdir" Bu iki ilkeden hiçbirinin kuramsal tutarlığını araştırmak gerekliliğini duymuyorum, çünkü bunlardan birinin Batı hükümetlerince ötekinin de Doğu hükümetlerince bir çırpıda benimsenivereceği apaçıktır. Hiçbiri de hem Doğu'yu hem Batı'yı ilgilendiren sorunu doğru yansıtmaz. Silahlı bir yenginin iki yan için de söz konusu olamayacağını gözönüne alırsak, görüşülen bir gerginlik sorununun iki yandan birinin hepten boyun eğmesiyle çözülemeyeceği, şimdiki dengenin, bir yılgı dengesinden bir umut dengesine dönüştürülmekle birlikte gene de korunması gerektiği, mantık yolu olarak ortaya çıkacaktır. Başka deyimle, birlikte varolma, insan soyunun sürebilmesi için gerekli baş koşul olarak yalancıktan değil gerçekten benimsenmelidir.

Belki de gerekli ilk adım A.B.D.'nin, S.S.C.B.'nin, ayrıca elden geldiğince çok sayıda öbür güçlerin bir araya gelerek nükleer savaşın hem Doğu hem Batı hem de yantutmazlar için toptan bir yıkım olacağını, Doğu'nun, Batı'nın ya da yantutmazların isteyebilecekleri hiçbir şeyi sağlayamayacağını ağırbaşlı bir bildiriyle kamuoyuna açıklamalarıdır. Böyle bir açıklamanın içten bir inançla yapılabilmesini isterdim. İki yan da böyle bir açıklamada söyleneceklerin doğruluğunu bilmektedir şimdi, ama ikisi de bir türlü kurtulamadıkları bir bencillik, propaganda, güçlülük politikası ağına düşmüş durumdadır. Gönül isterdi ki, söz konusu bildirinin gerçekleşmesine yantutmazlar önayak olsun, o zaman iki yandan hiçbirinde kendisini böyle bir bildiriyi imzalamaktan alıkoyacak en ufak bir öfke belirmeyecektir.

İkinci adım olarak, iki yanın da kışkırtıcı davranışlardan kaçınmalarını isteyen, sözgelişi iki ya da üç yıllık bir geçici süre konmalıdır. Batı Berlin'in özgürlüğüne karışmak, Amerika'nın Küba'ya karışması gibi olaylar da kışkırtıcı davranışlar arasında sayılmalıdır. Bir davranışın kışkırtıcı olup olmadığının, en yantutmaz Birleşmiş Uluslar üyelerince kararlaştırılması da baştan kabul edilmelidir.

İki yıllık süre boyunca, sonradan yapılacak görüşmeleri daha kolaylaştıracak türlü olanaklar hazırlanmalıdır. İki yanda da azılı düşmanlık propagandaları engellenmeli, büyük ölçüde arttırılacak kültürel ilişkiler yardımıyla Doğu'da Batı nın, Batı'da Doğu'nun tüyler ürpertici bir canavarlık örneği olduğu yolundaki beylik görüş silinmelidir. Kışkırtılmadan ya da istenmeden çıkabilecek savaşları önleyici koşullar yaratılmalıdır. Şimdi iki yan da ötekinin apansız bir saldırısına uğrayacağını sanmakta, geniş bir beşinci kol ağıyla böyle apansız bir saldırıyı yapılmazdan birkaç dakika önce haber alabilmeyi ummaktadır. İki yanın da haber toplama yöntemleri yanılgıya düşebilecek niteliktedir, dolayısıyla, ortada hiçbir şey yokken bile yanlardan herhangi biri, saldırıya uğramak üzere olduğu sanısına kapılabilir. Buna bir de inanacağı tutarsa, öbür yanca ancak nedensiz saldırı olarak nitelenebilecek bir sözde karşı-saldırıya geçebilir. Bu, gerginlikten doğan, üstelik gerginliği sonsuz ölçüde arttıran karşılıklı bir karabasandır. İki yanın da bütünüyle bir yanılgıdan doğabilecek bir "anında karşı saldırı" gözdağı altında yaşadığı sürece, aradaki gerginlikte önemli bir azalma olabileceği düşünülemez. Bir kez ortaya çıkmasına göz yumulmuş olan bu durumun giderilmesi için ne yapmanın gerektiğini bilmek hiç de kolay bir iş değildir. Nükleer silahsızlanma bu sorunu elbette çözebilir. Çok yakın geçmişte bu sorun, füze rampalarının kaldırılmasıyla ya da bu çok ağır bir koşul sayılırsa, füze rampalarının kullanılmasının geçici bir süre için yasaklanmasıyla oldukça hafifletilebilirdi. Ama nükleer silahlarla donatılmış denizaltıların ortaya çıkışından beri füze rampaları önceki önemlerini hayli yitirmişlerdir. İstenmeden, rastlantıyla patlak verecek savaşlar sorunu, çözülmesi çok güç karmaşık bir teknik sorun durumuna yükselmiştir. Bu tehlikenin azaltılması,

nükleer silahsızlanma olmazsa, yatıştırıcı yollardan sağlanabilir ancak. İki yan da gerçek bir çözümü gönülden isterlerse, Doğu ile Batı'nın eşit sayıda üyelerinden toplanmış teknik bir kurul bu tehlikeyi azaltmakla görevlendirilir, ama bu kurulun nasıl bir yol salık vereceğini kestirmek de oldukça güçtür. Yatıştırıcı yollara pek güvenilemeyeceği, nükleer silahsızlanmanın bu tehlikeden korunmak için tek gerçek yol olduğu her zaman bilinmelidir.

Her iki yanda da, birbirinin durumunu daha iyi anlamak, patlak verebilecek bir nükleer savaşın korkunçluğunu herkese açıklamak çabası olmalıdır.

İki yıllık süre içinde yapılacak en önemli iş, Doğu'nun, Batı'nın, yantutmazların eşit sayıda üyelerinden kurulu bir Uzlaştırma Kurulu'nun atanmasıdır. Böyle bir Kurul kendinden beklenen işi eksiksiz yürütebilmek için küçük olmalıdır bence. Sözgelişi, Doğu'nun, Batı'nın, bir de yantutmazların dörder üyesinden kurulmalıdır. Hiç değilse başlangıçta, yalnız yol gösterici yetkiler taşımalıdır. Oybirliğine ulaşamadığı durumlarda, hem azınlığın hem de çoğunluğun düşünceleri, nedenleriyle birlikte kamuoyuna açıklanmalıdır. Varacağı kararlar belli ilkelere dayanmalıdır. Bu ilkelerin birincisi, aynı zamanda en önemlisi, önergelerin baştan sona, yanlardan hiçbirine kesin çıkar sağlamaması, yoksa anlaşmaya varılamayacağıdır. Örneğin Rusya Batı radyolarının yayınlarını gürültüyle engellemekten, bu radyoların zehir saçan düşmanlık propagandasından arınması koşuluyla vazgeçmelidir. Benimsenecek ikinci ilke, birtakım bölgelerdeki çatışmalı gerginliği azaltmanın yollarını aramak olmalıdır – örneğin, İsrail ile Arap dünyası, Kuzey Kore ile Güney Kore arasında öteden beri süregelen çatışmalar. Üçüncü bir ilke –birinci ilkeyle ikinci ilkeye yardımcı nitelikte olmakla birlikte– bağımsızlığı alabildiğine her yerde tanımaktır. Bu yönde yapılabilecek işlerde engellerle karşılaşılacaktır, çünkü Ruslar bu ilkenin kendi uydularına uygulanmasını istemeyeceklerdir, Amerika Birleşik Devletleri'nin de Latin Amerika konusunda bu ilkeyi benimseyecekleri sugötürür. Formoza konusunda, ne bu adada yaşayanların bir istek ileri sürdüklerini işittim, ne de Doğu'nun ya da Batı'nın onların isteklerini söz konusu eden

bir önerilerini. Dünya şimdikinden çok daha az gergin bir duruma gelinceye değin bağımsızlık ilkesi, bugün uygulandığı biçimiyle, şurada burada güç politikasına yol açacaktır. Bu üzücü bir şeydir ama, Büyük Güçler arasında bir uzlaşma için korkarım gereklidir.

İki yıllık süre içinde ele alınması gereken çok önemli bir sorun da Birleşmiş Uluslar'ın değiştirilmesi, güçlendirilmesidir. UNO, katılmak isteyen her ulusa, yalnız şimdi bunu en çok isteyen Çin'e değil, Doğu Almanya ile Batı Almanya'ya da açık olmalıdır. Bununla birlikte, Almanya sorununun çok kendine özgü bir durumu vardır, ilerdeki bölümlerden birinde bu konuda söyleyeceğim daha çok şey olacak.

UNO yalnız birtakım ülkeleri dışında bıraktığı için değil, Veto hakkı bakımından da yetersizdir. Veto yürürlükte kaldıkça, UNO'nun bir Dünya Hükümeti'ne ön örnek olabileceği de düşünülemez, öte yandan ulusal silahların şimdiki güçlerini sürdürmeleri durumunda da Veto'nun kaldırılması güç bir iştir. Bu konu, tıpkı Almanya sorunu gibi, herhangi doyurucu bir çözüme varılmadan önce, silahsızlanma işinin bir karara bağlanmasını gerektirir.

UNO'nun bu eksikliklerinden dolayı, başlangıçta UNO yerine bir Uzlaşma Kurulu, uzlaşma yollarına öncülük etmekte daha etkin bir örgüt olacaktır. Yalnız yol gösterici yetkilerini kullandığı sırada iyi iş yaparsa, böyle bir örgüt zamanla öyle bir ahlaksal yetki kazanır ki önerilerden herhangi birine karşı durmak çok güç olur, çalışmalarına bir Dünya Hükümeti'nin er geç kurulmasını kolaylaştıracak bir yön verir. Böyle bir örgütün en iyi yanı, yantutmazların Doğu ile batı arasında dengeyi sağlamaları, yanlardan birinin önergelerini öbürününkünden daha mantığa uygun buldukları durumlarda, oylarını söz konusu sorunda daha doğru düşünen yana verebilmeleridir. Yantutmazlar kimi zaman bir yanda kimi zaman da öteki yanda olacaklardır. Üstelik yanlardan ancak biri yantutmazlardan karşıtlık göreceğinden –kimi zaman bir kimi zaman da öteki yan olacaktır bu– iki yanda da bir yumuşama doğabilecektir. Yantutmazların desteğini kazanma isteği hem Doğu'nun hem de Batı'nın tartışmalardaki huysuzluğunu da azaltarak yavaş yavaş bir yanın ya

da ötekinin görüşünden daha çok dünya çapında bir görüşün oluşmasına yol açabilecektir. Ayrıca, Doğu ile Batı'nın bir çıkmaza saplandıkları durumlarda, mantıklı bir uzlaşma için yantutmazlardan gelecek çözüm, karşıt iki yanın birinden gelecekten daha umut verici olacaktır. Bunlar, yantutmazların sağduyunun oluşması yolunda yapabilecekleri en önemli şeylerdir belki. Daha çok yantutmazların barışın korunmasında en önemli yeri tutacaklarına inandığım için, isterdim ki Britanya NATO'dan ayrılarak yantutmaz bir küme yanında yer alsın, sağduyunun sözcülüğünü yapmaya çalışsın. Ulusal gurur birçok İngilizi böyle bir şeyin Batı'yı zayıflatacağı düşüncesine sürükler ama yetkili Amerikan uzmanlarının görüşü hiç de aynı değildir. Üstelik, Britanya'nın atacağı böyle bir adımla, bir savaştan sağ çıkabilecek İngilizlerin sayısı azalmaz, artar. Oysa Britanya, bir yantutmaz olarak dünya barışına göstereceği yararlığı iki yandan hiçbirinin üyesi olarak gösteremeyecektir.

Bu bölümde ne silahsızlanmayı ne de bölgesel sorunları ele aldım, ancak Doğu ile Batı arasındaki düşmanlığı azaltabilecek ön hazırlıklardan söz ettim. Hem silahsızlanma hem de bölgesel sorunlar gelecek bölümlerde ele alınacaktır.

9. Silahsızlanma

Genel silahsızlanma, son derece önemli, özlenen bir şey olmakla birlikte, gerçekleşirse sürekli bir barışın sağlanmasına tek başına yetmeyecektir. Bilimsel tekniğin anlaşıldığı sürece, çıkabilecek herhangi bir büyük savaş iki yanı da nükleer silahlar yapmaya, belki barışın günümüzden önceki yıllarında ilerde yapılabileceğinden söz edilmiş çok daha ölümcül silahlara yöneltecektir. Ama bu bakımdan tek başına yetersiz olmakla birlikte silahsızlanma, öbür adımların olumlu bir sonuca varabilmesi için çok gereklidir.

Silahsızlanmadan yana olanların dayanağı çoğunlukla, toptan öldürüm silahlarının ahlaka aykırılığıdır. Bu savın gerçekliği su götürmez, ama ok ile yay da ahlaka aykırıdır. Evet, arada çok büyük, çok önemli bir derece ayrımı vardır: Bir adamı öldürmek kötü bir davranışsa, iki yüz milyon adamı öldürmek iki yüz milyon kez daha kötü bir davranıştır. Bununla birlikte modern silahların gerçek özelliği ahlaka aykırılık değildir. Gerçekte yeni olan özellik, bir savaş çıkarsa *iki yanın da* yüzde yüz bir yenilgiye uğrayacağıdır. Herkesi modern savaşın hem kötü hem de budalaca bir iş olduğunu düşünmeye yönelten etken budur. Doğu'da olsun, Batı'da olsun, savaşa yönelmiş politik tutumları hoşgörenler, kuruntularının kurbanlarıdırlar. Uçurumun kıyısında kılı kılına bir denge yarışını savunanlar, kendi kendilerini, çıkacak bir savaşta öbür yanın hemen dize geleceğine inandırırlar. Münih'ten sonra Hitler de böyle düşünüyordu, bu sanıları kendi yıkımıyla sonuçlandı. O zamanki koşullar bugünkü koşullar olsaydı, Hitler'in düşmanlarının da yıkımıyla sonuçlanırdı.

Savaş çığırtkanlarının çok daha sakıncalı bir türü daha vardır. Bu kimseler ulusal ya da ülkücü gururla öyle doludurlar ki, bütün kanıtları görmezden gelerek, gene de kendi yanlarının 'kazanacağına' inanırlar. Bu temelsiz inancın hem Rusya'da hem de Amerika'da çok yaygın olduğunu, görüşmelerde iki yanın da hükümetlerince desteklenen bir üstünlük kuruntusuyla durumu hep kendilerine yontmaya çalıştıklarını sanıyorum.

Üçüncü bir çığırtkan topluluğu da, kendilerini kurban etmeye hazır yobazlardır. Bunlar bir amaç uğrunda savaşarak ölmenin çok soylu bir iş olduğuna inanırlar, kendilerini kurban etmeleriyle dünyanın, şehitliğe daha az özenmeleriyle doğacak dünyadan çok daha kötü olacağını bilseler bile.

Ne yazık ki Hiroşima'dan bu yana bu üç topluluk birlikte çalışarak, şimdiye değin nükleer savaş tehlikesini azaltabilecek her şeye engel olmayı başarmışlardır. Evet, zaman zaman yanlardan birinin bir sağduyu parıltısı gösterdiği olmuştur, ama bu parıltıyı iki yanın aynı anda gösterdiğine hiç rastlanmamıştır.

Hiroşima'dan bugüne değin yapılan silahsızlanma görüşmelerinin öyküsü insanlık tarihinin en umut kırıcı öykülerinden biridir. Hiroşima ile Nagasaki'ye Atom bombasının atılışından sonra Amerika'da bile (bu iş daha Amerika'nın tekelindeyken) Atom enerjisinin uluslararası denet altına alınması yolunda bir istek duyulmuştu. Amerikan Hükümeti, bu konuda hükümetin görüşüne sunulmak üzere bir tasarı hazırlaması için Lillienthal'i görevlendirdi. Tasarı çok güzeldi, başka güçlere olduğu gibi sunulamayacağı gerekçesiyle etkisiz bırakıldı.Uluslararası görüşe sunulmak üzere Baruch Tasarısı çıktı ortaya, bilindiği gibi Ruslarca benimsenmesini güçleştireceği umulan birtakım koşullar eklenmişti bu kez tasarıya. Bu umut gerçekleşti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki yıllarda Stalin'in varılabilecek bir uzlaşmayı önlemek için elinden geleni geri komadığını söylemek gerekir. Amerika, savaştan bir iki yıl sonra elindeki geleneksel silahlarda büyük ölçüde bir azaltma yaptı, bu konuda Stalin'de en ufak bir kımıldanma bile olmadı. Stalin tam tersine, Yalta'da Doğu yarımküredeki bütün ülkelerin demokrat hükümetlerle yönetileceğine söz vermişken, bütün uydu ülkelerde kaskatı bir asker, polis zorbalığı kurdu. Bunun ar-

dından Berlin'in kuşatılması ile Rusların Atom bombasını yapmaları da gelince, Batı gitgide sertleşen bir Rus-karşıtlığı duygusuyla soğuk savaşa girişti. Stalin'in ölümünden sonra S.S.C.B. gerginliği azaltma yolunda göze çarpar girişimlerde bulunduysa da, bu girişimler hep kuşkuyla karşılandı. Birçok silahsızlanma görüşmeleri yapılmakla birlikte hiçbir sonuç sağlanamadı – ancak bir kez, deney görüşmeleri süresince nükleer deneylerin durdurulması sağlandı. 1945'ten hemen sonraki yıllarda suçun Rusya'da olduğu ileri sürülebilirse de, Stalin'in ölümünden son zamanlara değin bunun böyle olageldiği söylenemez. Tam tersine, Kruşçev evrensel bir toptan silahsızlanma ileri sürdüğünde Batı bunu bir oyun sayarak hiç duymazdan geldi. Kamuoyuna açıklanmadıysa da Batılı yetkililerin bu konudaki düşünceleri şuydu: "Kruşçev, silahsızlanma görüşmelerinin amacının silahsızlanmayı sağlamak olduğuna inanmış görünmeye çalışıyor. Şunu iyice bilmelidir ki, iki yanın da gerçek amacı bu değildir, gerçek amaç iki yanın da silahsızlanmayı istermiş gibi görünerek, bir yandan da böyle bir sonucun gerçekleşmesi tehlikesinden kaçtıkları bir politika oyunudur ancak. Kruşçev'in silahsızlanma önergesi, şimdiki durumuyla hiçbir denetim düzenine yer vermediği için eksiktir. Biz bunu, önergeyi Kruşçev'in denet konusunda herhangi bir uzlaşmaya yanaşıp yanaşmayacağını sormadan geri çevirmek için yeter neden sayıyoruz." Böylece bir kez daha hiçbir sonuç sağlanamadı.

İki yan da 'ilk saldırı'yı yapmanın büyük bir üstünlük sağlayacağını düşünmektedir. Yanlardan biri beklenmedik bir nükleer saldırıya geçerse, öyle büyük bir yıkıma yol açar ki gerçek anlamda bir ikinci saldırı hayli güçleşir. Kahn'ın *Thermonuclear War* adlı kitabında ele aldığı belli başlı sorunlardan biridir bu. Birçok yetkili Amerikalı, öte yandan Batı Avrupa'nın birçok yetkilileri S.S.C.B.'nin böyle beklenmedik bir saldırıya her an geçebileceğine inanmaktadır. Buna karşıt inancın da Rusya'da geçerlikte olduğu, beklenmedik bir saldırı olasılığı karşısında Rusların en az Amerikalılar ölçüsünde tetikte beklediği açıktır. Bu karşılıklı tetikte bekleyiş, varılabilecek herhangi bir anlaşmayı önlemekle kalmaz, istenmeden çıkacak bir savaş olasılığı-

nı da arttırır. Seymour Melman, çok değerli bir kitabın derleyicisi (*Inspection for Disarmament*, Columbia University Press, 1958), bu tehlikeyi görecek büyük bir seçiklikle, etkiyle dile getirir:

"Hiç şüphesiz nükleer silahların yapıcıları bu silahların kazayla ateş almalarına karşı birtakım mekanik güvenlik düzenleri hazırlamışlardır – sözgelişi, böyle silahların işlemeye başlaması için inceden inceye bir ayarlamanın gerekliliği gibi. Bununla birlikte, insan yanılgısı olasılığına karşı, kesin güvenlik düzenleri yoktur. Nükleer silahları on binlerce kişinin yaptığı, kullananların sayısının bundan da fazla olduğu gözönüne alınırsa, insan yanılgısından doğabilecek bir dünya yıkımı hiç de küçümsenecek bir sorun değildir. Bir sapık ruh hastası ya da bir an için kendini yitirecek bir kimse gelişigüzel bir yere ya da bir yerleşme bölgesine nükleer silahlar yağdırabilir. Bir uzay uydusu, savaş füzesi sanılabilir.

Askerlik yöntemleriyle tekniği, anında karşısaldırı ilkesine uyarlanmış olduğu için, böyle kazaların dünyayı karmakarışık bir nükleer savaşın çok hızlı eylemleriyle karşı-eylemleri içine atmasına tek yanılgı yeter. Nükleer silahların elde edilişinin gitgide kolaylaşması, bu silahların daha çok sayıda ellere dağılması, böyle bir kaza olasılığını da ister istemez arttırmaktadır. Yazarın düşüncesine göre böyle olanaklar, karşılıklı bir silahlı diş bilemeyle bütün barış nazlanmalarının ardında hazır duran nükleer güçlerin ancak şaşmaz hesaplarla eyleme geçecekleri varsayımını zayıflatır.

Son olarak, nükleer silahlar çok sayıda ülkelere yayılınca karşılıklı diş bileme yönteminin en büyük varsayımlarından biri de değişikliğe uğrayacaktır. Bir kente Atom bombası atılacak olsa, bombanın birçok ülkeler elinde bulunuşu, nükleer patlayıcıları atmanın da türlü yolları oluşu yüzünden saldıranın kim olduğunu kestirmek hayli güçleşecektir. Saldıranın kim olduğu bilinmedikçe de, öç-saldırısına geçmek şöyle dursun, gözdağı bile verilmeyecektir. Dolayısıyla 'karşılıklı yıldırma' yöntemi nükleer saldırıları önlemenin bir yolu olarak başarı sağlayamayacaktır."

Bu düşünce politik bir amacı olmayan herkesçe, giderek

politikacıların bile kimilerince paylaşılmaktadır – örneğin, bizim Bilimler Bakanı Lord Halisham, er geç bir savaşın patlak vereceğini söylemektedir (*Daily Sketch*, 11 Ağustos 1960). C.P. Snow daha da kesin konuşur: "Bilimin Ahlâksal Yantutarlığı" adlı yazısında , "Çok çok on yıl çekmeden bu bombaların kimileri patlayacaktır. Kesin bir gerçek bu" der (*Monthly Review*, Şubat 1961, s. 156). Aynı düşünceleri dile getiren, hiçbiri aşırı kimselerce söylenmemiş daha birçok söz sıralayabilirim.

Bu, insanlık için ne anlam taşır? Rusya'nın ya da Amerika'nın belki de karşı-saldırıya geçiyor sanısıyla beklenmedik bir saldırıda bulunması olasılığı, herhangi belli bir günde pek büyük değildir ama, geçen her gün bu olasılığı şu ya da bu ölçüde arttırmakta, politik tutumların değişmediği sürece böyle bir şeyin gitgide kaçınılmaz olacağını doğrulamaktadır. C.P. Snow'un söyledikleri doğruysa –yanlış olması için de hiçbir neden yoktur– gelecek on yıl içinde bir gün Hidrojen bombaları önce Rusya'ya sonra da Batı'ya, ya da önce Batı'ya sonra da Rusya'ya yağacaktır. Böyle bir durumu biz İngiltere'de dört dakika önceden haber alabileceğiz belki. Amerika'da bunun yirmi beş dakika olacağı umuluyor. Alacağımız haber de ne olacak? Nüfusumuzun büyük bir çoğunluğunun hemen, geriye kalanların da yavaş yavaş, can çekişe çekişe öleceği. Uzmanlar Britanya'da tek kişinin bile sağ kalabileceğini ummuyorlar.

Şimdiki "anında karşı-saldırı" politikası yürürlükte kaldıkça, bir Rus nükleer saldırısıyla hiç ilgisi olmayan bir nesnenin yanlışlıkla böyle bir saldırı sanılması her an baş gösterebilecek bir tehlikedir. Böyle bir durumda bizim yanın karşı saldırı niyetiyle giriştiği eylem, öbür yanca nedensiz bir saldırı olarak görülecek, kıran kırana bir nükleer kör dövüşü başlayacaktır. Kaç kez böyle bir durum az kalsın gerçekleşiyordu. Grönland'ın kuzeyinde. Thule'da Sovyet bombalarının yaklaştığını bildirmekle görevli çok güçlü bir radar istasyonu vardır. Hidrojen bombası yüklü uçakların pilotları öyle titizlikle eğitilmişlerdir ki, bir uyarmayı aldıkları zaman iki dakika içinde havalanabilirler. Radarın uyarma verdiği birçok durumlarda, yaklaşanların uçan bir kaz sürüsünden başka bir şey olmadığı görülmüştür. En azından bir kez, ay, yanlışlıkla bir Rus füzesi sanılmış,

ancak bir buzdağının araya girerek bildirişmeyi aksatmasıyla karşı-saldırı önlenmiştir. Bu durumların hepsinde bomba uçakları yoketme yolculuğu için havalanmışlardır. Bizim başbakan kazayla bir savaş çıkamayacağını kesinlikle söyledi.* Böyle olayları hiç işitmemiş anlaşılan. Daha gerçekçi bir görüş, Birleşmiş Uluslar Birliği'nin silahsızlanma konusunda 1961 Mart'ında yayımladığı bildiride dile getirilmektedir. Şöyle sona erer bildiri (s. 19): "Silahsızlanma olmazsa dünyanın ayakta kalabileceğinden kuşku duyarız. Kötü bir ruh ardımıza düşmüş, yakamızı bırakmıyor: Kuzey kutbunda sessizce uçan bir yaban kazı sürüsü, Amerikan ya da Sovyet radarlarının alıcı perdesinden yansımaktadır. Radar, kazları füze diye gösteriyor. A.B.D. Hükümeti ya da Sovyetler Birliği hemen karşı bir nükleer saldırıya davranıyor. Bir nükleer savaş fırtınasıdır kopuyor. Kazlar sessizce süzülerek geçip gidiyorlar, son büyük savaştan tek sağ çıkanlar. Bu korkunç durum hiç de olamayacak bir şey değildir. Bizim olağanüstü yapmacıklıktaki barışçılığımızı da bütün saçmalığıyla, insanlığa uymazlığıyla apaçık göstermektedir. Nükleer savaşın mantık tanımazlığına bir simge gerektir. Bu simge kaz olsun da çok eskiden Kapitol'daki Romalıları çığlıklarıyla açıkça uyaran öbür kazları andırsın."

Başgösterebilecek insan yanılgısının yanısıra mekanik bozukluklar olasılığı da vardır. Kullanılan mekanik düzenler çok karmaşıktır, dolayısıyla bomba uçaklarının yanlış bir havalanması durumunda, onları geri çağıran haberin zamanında alınabileceğini hiç kimse kesinlikle ileri süremez. Haber gecikirse insan soyu yeryüzünden silinir. Bu tehlikeli oyunu hangi neden haklı gösterebilir?

Bununla birlikte, hem Batılı hem Doğulu görüşmeciler büyük bir rahatlık içinde –böyle düşünebiliriz ancak– yurttaşlarının toptan yok olmasını düşmana birkaç küçük noktada hak vermekten çok daha önemsiz bir tehlike olarak görüyorlar. Çılgınca bir politikadır bu. İki yanın da görüşmecileri mantıklı kişiler olsalar ya da ayrıntılarla daha az uğraşsalar, bütün korkunç sonuçlarıyla bir nükleer savaşın sandıklarından çok daha büyük bir sakınca olduğunu, uzlaşmaya götürecek ağırbaşlı bir

* Avam Kamarası, 29 Kasım 1960

düşünce alışverişinin sağduyuyla, insanlık duygusuyla, kendimizi, çocuklarımızı, arkadaşlarımızı, ulusumuzu durup dururken toptan ölüme atmaktan kaçınma sorumluluğuyla bağdaşabilecek tek politika olduğunu anlarlar. Gurur, güçlülük sevgisi, sonu gelmeyen gözdağlarıyla durumun geçiştirilebileceği inancı hem Doğulu hem de Batılı devlet adamlarına insanlığa karşı taşıdıkları sorumluluğu unutturmakta, girdikleri ölümcül oyunu başlarınabuyruk sürdürmelerine yol açmaktadır.

Nükleer silahların, bu silahları şimdiye değin elde edememiş güçlere de yayılmasının bir nükleer savaş tehlikesini büyük ölçüde arttırdığı herkesçe kabul edilmektedir. Başlangıçta tek nükleer güç Amerika'ydı, sonra Amerika'yla Rusya, sonra da Amerika, Rusya, İngiltere oldu. Fransa da nükleer silahları elde etmiş olabilir. Çok geçmeden İsrail'in, hemen ardından da Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin elde edebileceğini düşünmek hiç de yersiz değildir. Komünist Çin'in bir nükleer güç olarak sivrileceği günler de uzak değildir. Bir gün nükleer güçlerden herhangi ikisi çatışabilir, böyle bir durumda, yürürlükteki antlaşmalar sistemi evrensel bir savaşı kaçınılmaz kılar. Kavgaya tutuşabilecek karşıt nükleer çiftlerin sayısı ise, nükleer güçlerin sayısından da hızlı artmaktadır. Nükleer silahlar yalnız iki gücün elindeyken bir karşıt çift vardı ancak. Üç nükleer güç olunca üç karşıt vardır. Dört nükleer güç olunca altıya yükselir bu sayı; beşle ona; altıyla on beşe; böyle sürer gider. Hidrojen bombasının yeni güçlere yayılması başka yönlerden de sakıncalıdır. Hükümetlerden biri kendini bilmezse, yobazca, çılgınca davranışlara yeltenebilir. Bir delinin, ardında büyük bir ulusu sürüklemesini pek yakın bir geçmişte gördük. Böyle bir olayın gene baş gösteremeyeceğini düşünmemiz saçmalık olur. Gene Seymour Melman'ın sözleriyle: "Nükleer silahların şimdi ya da pek yakında birçok ulusların eline geçeceğini düşünürsek, silahlanma konusundaki denetim olanaklarının bir daha incelenmesi özel bir önem kazanır. Çünkü böylece insan soyunu yoketme araçları büyük küçük birçok devletin eline geçecektir."

Deneylerin durdurulması iki ayrı nedenden dolayı önemlidir. Birincisi, radyo-etkin yağışın bir uçtan bir uca bütün dün-

yaya zehir saçmasıdır. Bu, birtakım durumlarda akyuvar kanseri, kanser gibi hastalıklara, kimileyin de üreme sisteminde bozukluklar yaratarak budalaların ya da canavarların doğmasına yol açar. Deneylerin yasaklanması için başka bir neden de, daha nükleer silahları elde edememiş bir gücün bu silahlara deneysiz kolay kolay ulaşamayacağıdır. Yıllarca süren ayrıntılı görüşmelerden sonra, tam deneylerin yasaklanması konusunda bir uzlaşmaya varılabileceği sırada, Kruşçev gerekli denetimin biri Doğu'dan, biri Batı'dan, biri de yantutmazlardan olmak üzere üç kişilik bir kurulca yapılmasını isteyen 'troyka' önerisini ortaya attı. Önerisine göre bu üç kişi ancak görüş birliğinde oldukları durumlarda eyleme geçeceklerdi. Bu görüş birliği konusunda direnmeye kararlı olup olmadığı bilinmiyordu ama, isteği Batı'yı öyle bir öfkelendirdi ki, deneyleri yasaklayacak bir anlaşma umudu suya düştü. Amerikalıların kaskatı tepkisi üzerine Rusya'nın da deneylere yeniden başlamak kararını almasıyla şimdilik deneylerin durdurulabileceği konusunda en ufak bir umut bile kalmamıştır. Buradan çıkan hemen hemen kesin sonuç, bu konuda bir şeyler yapılmazsa güçlerin nükleer bir yıkım tehlikesini gitgide arttıracakları gerçeği herkesçe benimsenmekle birlikte yakın gelecekte hiçbir şeyin yapılamayacağıdır.

Şimdi bu usanç veren vurdumduymazlık öyküsünü bir yana bırakarak, insan soyunun sürekli varlığı için ne yapılabileceğini gözden geçirelim.

İlk adım, deneylerin durdurulması olmalıdır. Bu konuda yeterince konuştum. İkinci adım ise nükleer silahların yeni ülkelerde yayılmasını önlemektir. Şimdi nükleer güçler hep birlikte isterlerse bu başarılabilir. Böyle bir şeyin güçler dengesini zedeleyeceğini düşünmek yersizdir. Komünist Çin'in Hidrojen bombasını elde etmesi Batı'yı, Fransa ile Almanya'nın elde etmesi de Doğu'yu üzecektir. Nükleer silahların yalnız iki yandan birinde yayılmayacağın da hiç kimse söyleyemez. Böylece, bu silahların her yere yayılmasını önlemekle yanlardan hiçbiri bir şey yitirmeyecektir.

Gerçekleşmesi daha güç olacak başka bir adım da, nükleer silahların yapımına son verilmesi konusunda genel bir anlaş-

maya varılmasıdır. Bu elbette eksiksiz bir denetim örgütünü gerektirir, ama böyle bir örgütün de çok etkili, çok güvenilir olamayacağını hiç kimse ileri süremez. Yukarda parçalar aldığım *Inspection for Disarmament* adlı kitapta varılan bir sonuçtur bu. Melman'ın kitabında iler isürülmüyorsa da, bence, denetleyiciler arasında yantutmazların da bulunması, herhangi bir uzlaşmazlık durumunda, yantutmazların düşüncelerini kamuoyuna bildirmeleri çok iyi bir şey olur.

Denetim konusunda şimdi elde bulunan yığınaklarla ilgili bir güçlük ortaya çıkmaktadır. Bu yığınakarın gizlenmesi çok kolay, bu gizlenmenin denetçilerce ortaya çıkarılması da oldukça güçtür. Bununla birlikte, bu güçlüğü yenme yolları da vardır. Bir Hidrojen bombası, kendisini düşman topraklarına taşıyacak araçlar olmadıktan sonra hiçbir şeye yaramaz, bu işte kullanılan rampalar da belli yerlerde bulundukları sürece kolayca ortaya çıkarılabilirler. Polaris denizaltılarındaki gibi yeri değişken rampalara ise aynı şey uygulanamaz, ama bir denizaltının yapımı kolay kolay gizlenemez, Hidrojen bombası taşımaya elverişli hangi denizaltıların yapıldığını bulgulamak da güç bir iş olmaz.

Bütün uluslarca benimsenmesi geniş ölçüde yararlı olacak önemli bir değişiklik de şudur: Herhangi bir bölgede yabancı birliklerin bulunmasını yasaklamak. Korkarım bu değişiklik, genel bir silahsızlanmadan başka hiçbir yolla gerçekleştirilemez. Britanya ile Batı Avrupa'daki Amerikan birlikleri NATO için gerekli görülmektedir (bununla birlikte en ileri gelen Amerikan yetkilileri hiç de böyle düşünmemektedirler – Bkz. Kahn, *On Thermonuclear War*), Macaristan, Doğu Almanya gibi ülkelerdeki Rus birlikleri ise açıkça o ülkelerin insanlarına sürekli baş eğdirmek için gereklidirler. Gene de barış çalışmalarının uzak amaçlarından biri olarak bu nokta, ilk fırsatta gerçekleştirilmek üzere hep gözönünde tutulmalıdır.

Kruşçev'in kökten bir genel silahsızlanma önerisi üzerinde Batı çok daha önemle durmalıydı. Oysa Batı, bütün Rus önerileri karşısında yaptığı gibi Sovyet Hükümeti'nin denetime yeterince yaklaşmayacağını ileri sürmüştür. Kruşçev ilkin silahsızlanmadan *sonra* yapılacak her türlü deneti kabul ettiğini,

ama silahsızlanmadan önce böyle bir şeye yanaşmayacağını söylemişti. Batı'nın böyle bir koşulu kabul etmeyeceğini biliyor olmalıydı. Batı silahsızlanıp da, Doğu'nun silahsızlanmadığını iş işten geçtikten sonra bulgulayacak olsaydı, denetimin ortaya çıkaracağı sonuçlar hiçbir şeye yaramayacaktı artık. Ama Kruşçev evrensel bir toptan silahsızlanma konusunda karara varılır varılmaz, uzlaşmadan her türlü denetime hazır olduğunu da söylemişti. Batı, Kruşçev'in denetim konusunda neleri kabul edebileceğini sorup ortaya çıkarmamak için çok ustalıklı davrandı. Bu öneriyi ciddiyetten uzak sayarak terslemekle yetindi. Batı silahsızlanmayı gerçekten isteseydi, bu çok üzücü yanlışı işlemezdi. Batılı Güçler Kruşçev'in önerisini inceleyecek yerde, kendi önerilerini ileri sürdüler, böylece boşuna bir çene yarışı gene aldı yürüdü.

On yıl içinde çok büyük önem kazanacak bir sorun daha vardır: Dünyanın çevresindeki yörüngelerde, içinde insan olan yapay uydular. Böyle uydular belli aralıklarla düşman toprakları üstünden geçerek, çok büyük bir yükseklikten bombalar atabilirler. Yerkürenin hayli uzağında kalan bu uydulara hiçbir silah erişemez, oysa verebilecekleri zarar çok büyük olur. Bu tehlikeli durumla ilgili olarak bir şey yapılmazsa, birkaç yıl geçmeden bütün uzayın altlarındaki ülkelere ölüm ile yıkım yağdıran böyle uydularla dolmasına hazır olmalıyız. Şimdilik böyle bir şey olmadığı için, daha önlenebilir bu tehlike. Gerek yerküre çevresindeki yörüngelere, gerekse uzak bölgelere füze yollamanın uluslararası denet altına alınması, böyle bir işe herhangi bir ulusun ya da uluslar birliğinin tek başına girişemeyeceği konusunda bir uzlaşma sağlanmalıdır. Tek güçlük, bu konuda şimdi Rusya'nın daha üstün oluşu, böylece gerek Rusya'nın kendine güveninin, gerekse Amerika'nın incinmiş gururunun karşılıklı anlayışı engelleyeceğidir. Amerika ile Rusya'nın çok geçmeden bu konuda atbaşı olmalarını dilemeliyiz. Rusya'nın şimdiki üstünlüğü üzücü bir şeydir, Rus üstünlüğü oluşundan dolayı değil, uzlaşma için bir engel oluşundan dolayı üzücüdür. Üstünlüğün Amerika'da olması da, aynı ölçüde üzücü olurdu.

Bu yüzyılın bitiminden önce gerçekleşmesini beklememiz

gereken şey, yalnız Yer uyduları değildir. Önce Aya sonra da Merih ile Venüs'e insan gönderilebileceğini de gözönünde tutmalıyız. Birçoklarına böyle bir şey düş gibi gelebilir, ama Amerikan ordusu yetkilileri, belki öte yandan da Ruslar, bu konu üzerinde önemle durmaktadırlar. Rusların aya daha önce gidebileceği olasılığı karşısında sözü geçer bir Amerikan yetkilisi, soğukkanlılıkla, bunun hiçbir önemi olamayacağını, böyle bir durumda Birleşik Devletler'in de Merih'e ya da Venüs'e inebileceğini ileri sürmüştür.* Bence yakın gelecek için böye olasılıkları gözönünde bulundurmak önemlidir. Şimdi içinde yaşadığımız dünya, 1945'ten önce katlanılamayacak ölçüde korkunç görünürdü, ama buna da alıştık. Belki de daha sonra, sağ kalırsak, gelecekte katlanmak zorunda kalabileceğimiz yeni güçlüklere bakıp, gerideki 1961 dünyasını toz pembe bir Cennet diye anacağız.

Bütün bu çabaların sağlayacağı da ne? Çok çok Rus askerleri ile Amerikan denizcilerinden birbirine diş bileyen iki topluluk, korkunç pahalıya oturacak bir ay yolculuğu yapacaklar, ayın yüzeyinde yaşayabilecekleri birkaç gün boyunca bucak bucak birbirlerini arayacaklar. Bulunca da birbirlerini yokedecekler. Yanlardan biri öbür yanın yokedildiğini öğrenince, bu gözler kamaştıran utkuyu kutlamak üzere yeni bayram günleri ilân edecek. Dünya devlet adamlarının bizi sürükledikleri evrensel gülünçlükteki tragedya budur işte. Belki –ancak belki–, düşlerinde atmosferin üstünde uçtuklarını görürken, sağduyunun ya da insanlık duygusunun kıyısından geçerler de, bizim yerküredeki kavgalarımızın daha mutlu gezegenlerde bulunabilecek şu ya da bu türden canlılara da bulaşmaması konusunda anlaşırlar.

Bu oldukça karanlık bölümle ilgili son sözüm: Yoketme silahlarına harcanan öfkenin, zamanın, paranın, düşünsel yetinin, birbirimizin başına açabileceğimiz işlerden duyulan korku-

* A.B.D. Hava Gücü Kurmay Başkanı Yardımcısı General Donald L. Putt, 25 Şubat 1958'de, Temsilciler Meclisi'nden bir Savunma kuruluna: "Aya egemenliği, yeryüzü ulusları arasında barışı sağlayacak kesin bir yol olarak görmemeliyiz. Bu ancak daha uzak gezegenlerde, ayı denetleyebilecek istasyonların kurulması yolunda bir ilk adım olur" demiştir. (*I.F. Stone's Weekly*, 20 Ekim 1958)

nun, insanın şimdiye değin başarmış olduğu her şeyin her an, her gün sona erebileceği tehlikesinin çılgınlıktan başka bir şey olmadığını anlamalıyız, bunu bilir bunu söylerim ben. İnsanlığın yazgısıyla falan ilgisi yok bunun. Doğal koşulların bir sonucu da değil bu çılgınlık. Kökü eski çağların zorbalığında, kör inançlarında olan, eşine belki ancak çok eskiden yaşamış ilkel göçebe topluluklarda rastlanabilecek, bizim çağımızda ise ilkin mutluluğun sonra da er geç yaşamın kökünü kurutacak, insan kafasından fışkırma bir kötülüktür bu. Oysa bu cehennemi cennete çevirmeye tek şey yeter: Doğu ile Batı birlikte, birbirlerinden nefret etmeyi, korkmayı bir yana bırakarak, elbirliğiyle çalışmanın kendilerine sağlayabileceği ortak mutluluğu görmelidirler. Yüreklerimizdedir kötülük, oradan sökülüp atılmalıdır.

10. Bölgesel Sorunlar

Barışı güven altında sayabilmemiz için, ilkin çözüme bağlamak zorunda olduğumuz birçok bölgesel sorunlar vardır. Bu sorunların en göze batanları Formoza, Kore, Laos'tur şimdilik. Bu durumlarda iki yanın da benimseyebileceği bir çözüm ilkesi bulmak kolay iş değildir. Batı, bağımsızlık ilkesini benimseyemeyeceğini ileri sürer gibidir, ama işe biraz daha yakından bakarsak, Batı'nın bu ilkeyi yalnız Sovyet kesimindeki ülkelere uygulamak isteğinde olduğunu görürüz. İspanya'nın ya da Portekiz'in bağımsızlığı için diretmeye hazır değildir. Batı yarımküresinin Komünist eğilimli bir çoğunluğun varlık kazandığı kesimlerinde de bu ilkenin uygulanmasına yanaşacağı sugötürür. Şimdiki durumda, böyle sorunların çözüme bağlanması için düzenlenen görüşmelerin sonucunu önceden kestirmek çok güçtür. Kesinlikle söyleyebileceğimiz tek şey, bu sorunların, kılı kılına bir yarış politikasının karşılıklı gözdağlarıyla değil, yantutmazların görüşlerine de yer verecek uzlaşmalarla çözüme bağlanabileceğidir.

Rus Devrimi'nden bu yana Batı, bir devekuşu politikası gütmüştür hep. Uzun süre Sovyet Hükümeti'ni tanımaya yanaşmamıştır. Amerika ile UNO Komünist Çin'i tanımamakta şimdi bile direnmektedirler. Batı, Doğu Almanya Hükümeti'ni tanımamış, öte yandan Oder-Neisse sınırının kesinliğini kabul etmemiştir. Bu konuda, Batı Almanya Hükümeti ile bütün Almanların büyük çoğunluğu sonsuz üzüntü duymaktadır, ama bu tutumda herhangi bir düzeltme yapmak çok güçtür artık. Birincisi, Komünist Blok ancak bir savaş yenilgisi sonunda anlaşmaya yanaşacaktır belki. Böyle bir yenilgi ise ancak toptan

bir nükleer savaştan doğabileceği için Batı'nın da yenilgisi olacak, bütün yönetim düzenleri yeryüzünden silinecektir. İkincisi, Almanya'nın eski sınırlarına kavuşması, Ruslarla Polonyalıların Almanya'nın elinden çıkmış yörelerdeki Almanları kaçırmak için uyguladıkları korkunç işkenceler bu kez ters yönde uygulanacak, birçok zorbalıklar yeniden baş gösterecektir.

Varolan bir rejimin tanınması, o rejimi benimseme anlamına alınmamalıdır. Yalnız, varolan birtakım gerçeklerin tanınması olarak görülmelidir bu. Batı en sonunda, bunun böyle olduğunu S.S.C.B. konusunda görmüştür, ama rejimleri tanımakta gecikmenin ancak bir dünya savaşıyla düzelebilecek bir budalalık olduğunu gene de öğrenmemiştir.

Şimdiki durumda dünyanın karşısındaki en güç, en sakıncalı bölgesel sorun, Almanya ile Berlin sorunudur. Bu sorun şimdi öyle önemli bir çatışma durumundadır ki, üzerine yazılacak herhangi bir şey daha basılmadan geçerliliğini yitirebilir. Gene de, bu sorunun nasıl ele alınması gerektiğini, nasıl ele alınamayacağını birkaç sözle belirtmek istiyorum. İlkin iki yan da atıp tutmayı bırakmalıdır, ne yazık ki şimdi tutulan yol budur. Sözgelişi, Birleşik Devletler Donanma İşleri Başkanı Amiral Burke, 1961 Şubatı'nda: "Ben, Sovyetler Birliği'ni her koşul altında yokedebilme gücümüzü koruduğumuz sürece toptan bir savaşın çıkabileceğine hiç inanmıyorum. Bu güç şimdi bizde vardır," demişti (*The Times*, 17 Şubat 1961). Kruşçev de 9 Temmuz 1961'de buna çok benzer bir konuşma yaparak şöyle dedi: "Sovyet Rusya'ya ya da dostlarına el kaldıracak herhangi bir saldırgan, gereken dersi alacaktır. Sovyet ordusunun elinde yeterince ısılı-nükleer silah vardır; en eksiksiz atış araçları – hem uzağı hem de yakını dövebilecek roketler, kıtalararası roketler. Savaşı düşünenler, uzakta olmakla kurtulabileceklerini sanmasınlar. Hayır, emperyalistlerin başlatacağı bir savaş, emperyalizmin kesin yenilgisiyle sonuçlanacaktır. İnsanlık, yağmacılık savaşlarının doğmasına yol açan bir sistemi yeryüzünden temelli silecektir." (*The Times*, 10 Temmuz 1961). Kendi yanlarının düşmanı yeryüzünden silebilecek güçte olduğu konusunda hem Amiral Burke'e hem de Bay Kruşçev'e katılıyorum, ama bu iki büyük insansever, düşmanın da kendi yanını yeryüzün-

den silebileceği gerçeğini görmemiştir. Bu karşılıklı atıp tutmaların ortalığın yatışmasına hiçbir yararı olmaz, bunlar ancak bir savaş olasılığını arttırmakla kalırlar. El altındaki en önemli sorun Batı Berlin'dir, iki yan da iyice bilmelidir ki, çıkacak bir savaşta Batı Berlin'de yaşayanların topu birden yok olacaktır. Dolayısıyla savaş, onları korumak için hiç de çıkar bir yol değildir.

Berlin sorunu son derece karmaşıktır, bu sorunun doğrularıyla yanlışlarını kısaca bir gözden geçirmek iyi olur.

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı güdülen toptan boyun eğdirme politikası dolayısıyla savaş bir barış anlaşmasıyla değil, savaşı kazanan devletler arasında Almanya'nın nasıl yönetileceği konusunda bir uzlaşma ile sona erdi. Almanya dört bölgeye bölünmüştü: Amerikan, İngiliz, Fransız, Rus bölgeleri. Bunlardan her biri bağlı bulunduğu devletçe yönetilecekti. Bütünüyle Rus bölgesiyle çevrili olan Berlin gene dört gücün yöneteceği dört bölgeye ayrılmıştı. Ama nerdeyse inanılmaz bir budalalıkla Batı, kendi elindeki bölgeler ile Rus bölgesi arasında karşılıklı gidip gelme özgürlüğü konusunu, uzlaşmanın koşulları arasına koymayı unuttu. Ruslar bu açıktan yararlanarak 1948'de kendi bölgelerini kesinlikle ayırdılar. Havadan geliş-gidiş bu ayırmayı etkisiz bırakınca Ruslar bir anlaşmayla Batı Berlin ile kendi bölgeleri arasındaki gidiş-geliş özgürlüğünü kabul ettiler. Bu arada Almanya'nın Batılılar elindeki üç kesimi birleştirilerek kendi yönetiminde özgür bırakıldı. Aynı şey Berlin'in üç Batılı kesimine de uygulandı. Gerek Almanya'nın bütünlüğüyle gerekse Berlin'le ilgili bütün görüşmelerin yasa yönünden dayanağı Yalta ile Potsdam'da varılan uzlaşmalardır. Bu uzlaşmaların, Almanya ile bir barış anlaşması yapılıncaya değin geçici olarak yürürlükte kalması düşünülmüştü. Almanya'nın Doğu ile Batı arasında ikiye bölünmesi şimdiye değin böyle bir anlaşmayı kösteklemiştir. Şimdi Sovyet Hükümeti Doğu Almanya ile savaş sırasında Batılılarla varmış olduğu uzlaşmayı geçersiz kılacak bir anlaşmaya varacağını, Batı'nın Doğu Berlin'le yeni bir anlaşmaya yanaşmadığı sürece de Batı Berlin'in yasaya uygunluğunu tanımayacağını bildirmiştir. Ama Batı, Doğu Almanya'nın böyle bir anlaşma isteğini bütünüyle yersiz görmektedir. Rusya ile böyle bir anlaşma durumunda

Doğu Almanya'nın görüşüne hiçbir baskı yapmayacağını açıklamıştır.

Bütün bu sorunun candamarmın, Batı Berlin ile Batı Almanya arasında özgür gidiş-geliş hakları olduğu açıkça anlaşılmalıdır; yoksa Batı Berlin bütünüyle Doğu Almanya'nın eline bakacaktır. Doğu Almanya da bütünüyle Sovyet Hükümeti'nin uyruğunda olduğu için, böyle bir durumda Batı Berlin, varlığını korumak için, Sovyet Hükümeti'nin ileri sürdüğü her koşula evet demek zorunda kalacaktır.

Yasalar bakımından, Berlin'e zorla el konamaz. Batı'nın Batı Berlin üzerindeki hakları, A.B.D., Britanya, Fransa, S.S.C.B. arasında varılmış olan, tekyanlı olarak bozulamayacak, Almanya'nın bütünüyle ya da hem Batı hem de Doğu Almanya ile varılacak genel bir barış anlaşmasına değin yürürlükte kalacak bir uzlaşmaya dayanmaktadır. Kruşçev böyle bir barış anlaşmasının yapılıp bitirilmesini istemekte, Batı böyle bir şeye yanaşmamakta direnirse S.S.C.B.'nin anlaşmayı Doğu Almanya ile yapacağını, böylece Batı'nın Batı Berlin üzerindeki haklarını sona ermiş sayacağını açıklamıştır. Yasa yönünden bu görüşün tutar yanı yoktur.

Ahlak bakımından, Kruşçev savaş gözdağlarıyla, *status quo*da bütünüyle Doğu'nun çıkarına Batı'nın ise zararına bir değişiklik isteyerek, nükleer savaştan kaçınılması için iki yanın da kesinlikle benimsemesi gereken bir kuralı bozmaktadır. Nükleer savaşın iki yan için de en büyük yıkım olacağı gözönünde tutularsa, *status quo*da herhangi bir değişikliğin zorbaca atıp tutmalarla değil karşılıklı görüşmelerle yapılması, benimsenebilmesi için de güçler dengesini pek bozmaması gerekir. Bir nükleer savaş, karşılaşılabilecek en büyük yıkım olduğu için, yanlardan birinin atıp tutmaya başladığı durumlarda ötekinin aşağıdan alması gerektiği söylenebilir. Ama haklı da olsalar, haksız da olsalar, uluslar böyle davranışlara yeltenmemelidirler. Ulusal gurur, amacın haklılığı inancıyla da birleşerek eninde sonunda gözdağlarının karşı-gözdağlarıyla yanıtlanmasına yol açacaktır. Başabaş yarış politikasının tehlikesi de buradadır işte. Şimdiki durumda iki yanın da politikası budur, Berlin sorunundaki korkunç tehlikeli çıkmazın sorumlusu da S.S.C.B.'dir.

Rusları, Batı Berlinlilere yaşamalarını zehir etme isteğine yönelten nedenler açıkça belirtilmemiştir, ama gerçekte gün gibi ortadadır. Gerek Doğu Almanya gerekse Doğu Berlin yoksuldurlar, kamu çoğunluğu da yöneticilerden nefret etmektedir. Batı Almanya ile Batı Berlin ise zengindirler, yöneticileri de sevilmektedir. Doğu Almanyalı birçok kimse, Batı Berlin'in Doğululara açık bulunduğu, Batı Almanya ile Batı Berlin arasındaki gidiş gelişlerin de daha yasaklanmadığı günlerde Batı'ya kaçmışlardır. Durum Komünist dünya için yüzkarasıdır. Komünist açıdan buna tek çözüm yolu, Batı Berlin'den Batı Almanya'ya kaçış yolunu kapamaktır. Bu da, biraz insanlık duygusu taşıyan hiç kimsenin katılmayacağı bir davranıştır.

Bununla birlikte, Batı'nın Berlin çatışmasında gereken sorumlulukla davranmış olduğu da ileri sürülemez. Doğu Almanya'nın tanınması Batı Berlin'in durumunu güvensizliğe kavuşturacaksa, tanımamakta direnmenin hiçbir anlamı yoktur. Batı, Doğu Almanya Hükümetinin Batılı Güçlere tanınmasının Batı Berlin'in durumunun korunmasına, dış dünya ile geliş-gidiş özgürlüğünü kazanmasına yararlı olup olamayacağını araştırmalıdır. Şimdiye değin Batı, bu konuda Doğu Almanya Hükümetinin ne gibi amaçlar güttüğünü daha anlayamamıştır. Çatışmayı daha da uzatmak, Batı Berlin'in durumu korunmazsa ortaya çıkabilecek bir toptan savaşı göze almak düpedüz yersiz bir iştir. Batı hemen, Doğu Almanya'nın tanınmasına karşılık, Batı Berlin'in şimdiki durumunun korunmasını ileri sürecek bir anlaşmanın gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini araştırmaya başlamalıdır. Bir ara Berlin'in bütünüyle "özgür kent" ilân edilmesinden söz edildiyse de, bunun Berlin'e Batı ile özgür ilişkiler sağlayıp sağlamayacağı iyice belirtilmedi. Sağlayacaksa, bu öneri desteklenmeye değer. Özgür gidiş-geliş bakımından, Batı Berlin'in şimdiki havaalanı Templehof'u elinde tutması önemlidir, Doğu Almanya'nın bu havaalanının boşaltılmasını istemesi de uğursuzluklarla doludur. Batı Berlin'in özgürlüğünü sürdürmesi bu havaalanını elinde bulundurmasıyla olmuştur.

Batılı açıdan, durumun güçlüğü Batı Berlin'in herhangi bir yöresel savunmadan yoksun oluşundan doğmaktadır. Batı Ber-

lin'i çevreleyen bölgenin bütünü Rus birliklerine açıktır, Batı'nın elindeki tek savunma olanağı da toptan bir nükleer savaştır. Böyle bir savaşta Doğulu Batılı bütün Berlinliler yok olacaktır – "savunma"nın garip bir cilvesi. Gerçekte Rusya var olduğu sürece savuma, ancak hiçbir zaman yapılmayacak bir nükleer savaşın gözdağlarıyla olacaktır. Bu gözdağı ancak bir yüksekten atma ise hiçbir savunmayı gerektirmeyecektir, ama değilse insan soyu yok olacaktır.

Belki de Batı, Berlin sorununu bir hakemler kuruluna getirerek, bütün Komünist-karşıtı ülkelerin, kendilerini şakacıktan "barışsever uluslar" diye adlandıran güçlerin savaş gözdağlarına karşı toplanmalarına önayak olabilir. Mr. Dean Rusk yakınlarda bundan pek ayrı olmayan bir öneride bulundu. Ama böyle bir şeyi iki yanın da benimseyeceği kesin değildir.

Yalnız Berlin'in değil bütün Almanya'nın durumu sürekli barışı oldukça güçleştirmektedir. Hemen hemen her Alman, tabii olarak, birleşik bir Almanya'nın yeniden kurulmasını özlemektedir. Almanya'nın bir kesimi Komünist, bir kesimi de Komünist-karşıtı olduğu için böyle bir şeyi gerçekleştirecek yolu bulmak pek kolay değildir. Kruşçev'in yakınlarda, bütün Almanya'nın doğusundaki birtakım ülkelerle birlikte silahsızlandırılarak yantutmaz bir duruma getirilmesini, bu ülkelerin hem Rusya'nın hem de Batı'nın imzalayacağı bir güvenlik anlaşmasıyla korunmalarını öneren Rapacki Tasarısı'nı yeniden anması dikkate değer bir olaydır. Dünya Barışı bakımından bu, bütünüyle hayran kalınacak bir öneridir, Batılı Güçlerin böyle bir şeye yanaşmaları pek iyi olur, ama korkarım pek az umut vardır bunu yapacaklarına. Güçlü bir silahlı Almanya isteyen Adenauer bu öneriye öfkeyle karşı durmuştur. Rusya'ya karşı silahlı bir Almanya'nın yardımını gerekli gören Amerika, Britanya, Fransa gibi ülkeler de karşı durmuşlardır. Batı'da hiç kimse, Rapacki Tasarısı'nın birçok Komünist Güçlerin de silahsızlanmasına denk bir karşılık olacağını görememiştir.

Batılı Güçlerin Almanya'ya dayanmalarının titizlikle yadsınan sakıncalı yönleri vardır. Alman birlikleri şimdi çoğu eski Naziler olan generallerin kumandasındadır. Hitler yönetimindeki Almanya örneği hep gözönünde tutulmalıdır. Britanya'da

İngiliz Hükümeti'nin çağrısıyla gelip yerleşmiş Alman birlikleri vardır. 1940'taki bütün duygularımızın böyle çabucak unutulması şaşılacak bir iştir.

Dünya Kruşçev'in şimdiki çatışma boyunca sık sık ileri sürdüğü toptan genel silahsızlanma önerisini kabul etseydi, bütün bu sorunların çözümü de son derece kolaylaşmış olacaktı. Rapacki Tasarısı'nın Almanların hoşuna gitmeyen yanı, bütün Büyük Güçler arasında yalnız Almanya'nın silahsızlanmasını önermesidir. Silahsızlanma genel olsaydı bu karşı tepki önemini yitirecekti.

Almanya ile Berlin sorunlarında, Doğu'dan olsun Batı'dan olsun hiçbir Büyük Güç, güvenilir bir çıkış yapmamış, sağduyulu bir tutumun kıyısından bile geçmemiştir. Belki, nükleer savaş gözdağları gitgide daha korkunç olursa, iki yan da başabaş yarış politikasından vazgeçerler de insanların var kalabilmesi için bir yol arar bulurlar. Ama gözdağlarına boyun eğmeyecek nitelikteki ulusal gururla kararlılığın, yanları karşılıklı bir çılgınlıkla yok olmaya değin sürüklemesi de, daha küçük bir olasılık değildir.

11. *Dirlikli Bir Dünya*

Karanlık bir anda yazıyorum bu satırları (Temmuz 1961), insan soyunun yazdıklarımın yayımlandığını görüp göremeyeceğini, yayımlansa bile okuyup okuyamayacağını kestirmek çok güç. Gene de umut kesilmez, umudun olduğu yerde de korku ödleklere yaraşır.

Şimdi dünyanın önündeki en önemli sorun şudur: Varılmak istenen bir şey savaş yoluyla elde edilebilir mi? Kennedy ile Kruşçev'e göre *evet*; sağduyu taşıyan kimselere göre *hayır*. Bu en önemli sorunda Kennedy ile Kruşçev'in düşüncesi aynıdır. İkisinin de olasılıkları ölçülü biçili bir yoldan kestirmeye yeterli olduğunu bilsek, İnsanın yeryüzünden silinmesi zamanının geldiği konusunda görüş birliğinde olduklarına hepimizin inanması gerekir. Oysa bu ikisinin düşüncesidir. Gurur, dikkafalılık, gözden düşme korkusu, körükörüne ülkücülük, onlardaki yargı gücünü karartmıştır. Körlükleri, güçlü baskı kümelerinin körlüğü ile; gerek kendi propagandalarının gerekse arkadaşlarının, çevrelerindekilerin propagandaları ile yaratılmış kamu çılgınlıkları ile de desteklenmektedir.

Bu koşullar altında, güçlü adamların ipe sapa gelmez çılgınlıklarına karşı koymak için ne yapılabilir?

Kötümser bir kimse: İnsan soyunu koruyacağız da ne olacak sanki? Şimdiye değin insan yaşamını hep karartagelen bu çekilmez işkence, kin, korku curcunasının sona ermesine sevinmemiz gerekmez mi? Gezegenimizin uzun süreli bir acı, bir korku karabasanından sonra sessizce uykuya dalacağını, en sonunda erince kavuşacağını kıvançla düşünmemiz gerekmez mi? diyebilir.

Şimdiye değin insan yaşamının büyük kesimini dolduran çılgınlıkların, zorbalıkların, acının öyküsüne göz atan her tarih öğrencisi, üzüntülü anlarında böyle soruları düşünden geçirebilir. Belki de şimdiye değin geçen yaşamımızın özeti, kendi kendine sevinç yaratmaya bunca yetersiz bir canlı türünün, ne denli acıklı ne denli ölümcül olursa olsun, bir sonu hakettiğini düşündürebilir bize.

Ama kötümserler gerçeğin ancak bir yüzünü, bence daha az önemli olan yüzünü görürler. İnsanda zorbalık, acı çekme yetilerinden başka şimdiye değin kendisini pek seyrek göstermiş olmakla birlikte, daha özgür, daha mutlu bir dünyada nasıl bir yaşamın sağlanabileceğini gösteren, yücelik, parlaklık yetileri de vardır. İnsan, varabileceği boyutları bir görürse, kurabileceği yaşam şimdi düşümüze bile sığmayacak niteliktedir. Yoksulluk, hastalık, yalnızlık, çok seyrek görülen mutsuzluklar durumuna gelebilir. Mutluluğun güvenle beklenmesi şimdi birçoklarının yollarını yitirmiş olarak dolaştıkları korkulu geceyi sona erdirebilir. Evrim gelişmesiyle de, şimdi ancak birkaç kişide ışımakta olan deha, birçoklarının ortak niteliği durumuna yükselebilir. Ortak amacımız olması gereken olgunluğa erişmeye kalmadan kendi kendimizi delicesine, körükörüne yoketmezsek, önümüzde uzanan binlerce yüzyıl içinde bütün saydıklarımız tek tek gerçekleşebilir. Hayır, kötümserlere kulak vermeyelim, verirsek İnsan'ın geleceği konusunda alçaklık işlemiş oluruz.

Bu çok uzak umutları bir yana bırakarak, kendi çağımızda neler yapılması gerektiğini düşünelim şimdi.

İlkin savaşı ortadan kaldırmalıyız. Şimdiki durumda soğuk savaş içindeki uluslar, öldürüm hazırlıklarına yılda üç yüz milyar sterlin, dakikada beş yüz yetmiş bin sterlin harcamaktadırlar. İnsanın esenliğine harcansa, bu paranın neler sağlayabileceğini düşünün bir yol. Dünya nüfusunun yarısından çoğu beslenme sıkıntısı çekmektedir, böyle olması gerektiği için değil, daha zengin ulusların birbirlerini öldürmeyi yoksul ulusların daha yüksek bir yaşam düzeyine ulaşmalarına yardım etmekten daha önemli tutmaları yüzünden. Bizde şimdiki kafa oldukça zengin uluslar yoksullara ancak soğuk savaşta kendi yanlarını tutmaları umuduyla yardım edeceklerdir. Zenginliği-

mizi güvenli bir barışın desteklenmesinde kullansak daha iyi olmaz mı?

Silah endüstrisinde gerek işveren gerekse işçi olarak çalışanların büyüttükleri, silahsızlanmanın korkunç bir ekonomik sarsıntı getireceği yolunda bir korku vardır. Bu korku, bu konuda en yeterli kimselerce paylaşılmamaktadır. Okurlara, biri 1959 Ekim sayılı *The Nation's Business*'deki (A.B.D. Ticaret Odası Organı), öteki de Senatör Hubert H. Humphrey'in (A.B.D. Senatosu Silahsızlanma Yardımcı Kurulu Başkanı) 1960 sayılı *Think*'deki iki yetkili, dikkatli incelemeye göz atmalarını salık veririm. Bu sağlam yetkililerin ikisi de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki türlü denemelere dayanarak savaş ekonomisinden barış ekonomisine apaçık kesinlikteki, uygulanmaya bütünüyle elverişli belli yollarla rahatça geçilebileceği görüşünde birleşmektedirler. Bundan dolayı, ancak birbirimizi öldürmeye hazırlanmakla sağ kalabileceğimizi söyleyen çelişik kuramı bir yana atabileceğimizi sanıyorum.

Bir Dünya Hükümeti'nin aksamadan çalışabilmesi için birtakım ekonomik koşulların yerine getirilmesi gerekir. Bu koşullardan geniş önem kazanmaya başlayan biri, şimdiki geri kalmış ülkelerdeki yaşam düzeyinin Batı'nın en zengin toplumlarının yaşam düzeyine yükseltilmesidir. Dünyanın değişik bölgeleri arasında belli bir ekonomik eşitlik sağlanmadıkça, yoksul uluslar zenginleri kıskanacak, zenginler de yoksullardan gelecek zorlu bir tepkinin korkusu içinde yaşayacaklardır.

Ama gereken koşulların en çetini bu değildir. Endüstri için türlü türlü ham gereçler gereklidir. Şimdilik bunlardan en önemlisi petroldür. Belki o zaman artık savaş hazırlıkları için gerekmeyecek uranyum da, nükleer enerjiden endüstride yararlanmakta kullanılacaktır. Bunlara benzer temel ham gereçlerin özel ellerde bulunması yersizdir – bence, yalnız bireylerle özel ortaklıkların değil ayrı ayrı devletlerin de elinde bulunmamalıdır. Endüstri için kaçınılmaz olan ham gereçler Uluslararası Yetki Örgütü'nün elinde olması, ayrı ayrı uluslar haklarına düşen ölçüde, kullanma yeteneklerine göre paylaştırılmalıdır. Kullanma yeterliğinden yoksun ulusların, bu yeterliği kazanmalarına yardım edilmelidir.

Düşünü kurduğumuz türden dirlikli bir dünyada, birçok bakımlardan şimdikinden daha geniş bir özgürlük olacaktır. Bununla birlikte, Dünya Hükümeti'ne gerekli bağlılığın sağlanması, tek tek ulusların ya da ulus topluluklarının savaş kışkırtmalarının önlenmesi için bu özgürlükte birtakım kısıtlamalar yapılacaktır. Bu kısıtlamanın yanısıra basın özgürlüğü, söz özgürlüğü, yolculuk özgürlüğü olacaktır. Eğitimde de köklü bir değişiklik gerekmektedir. Gençlere kendi ülkelerinin değerlerini abartmaları, yabancıları öldürmekte başarı sağlamış yurttaşlarından övünç duymaları artık öğretilmemeli, ya da Mr. Podsnap'ın: "Siz budalaca atıp tutarken, üzülerek söyleyeyim ki, yabancı uluslar iş başarıyorlar" sözü benimsetilmelidir. Tarih, uluslararası bir açıdan, savaş başarılarına daha az, bilgi sanat, araştırma, serüven alanlarındaki barışçı başarılara ise daha çok önem verilerek öğretilmelidir. Belli bir ülkedeki eğitim yetkililerinin çığırtkan ulusçu duyguları kışkırtmalarına ya da Uluslararası Hükümete karşı silahlı bir ayaklanmayı körüklemelerine göz yumulmamalıdır. Bu kısıtlamaların yanısıra, eğitimde şimdikinden çok daha geniş bir özgürlük tanınmalıdır. Hoşa gitmeyecek düşünceler, bir savaş sakıncası doğuracak türden olmadıkları sürece, öğretmence hoşgörülmelidir. Bütün tarih öğretiminde, toplumsal bilimler öğretiminde, ayrı ayrı uluslar ya da ulus kümeleri üzerinde değil, İnsan üzerinde durulmalıdır.

Bireylerde olsun topluluklarda olsun birbirine karşıt iki türlü itilim vardır: Biri elbirliği, öteki ise yarışma. Bilimsel tekniğin her gelişmesi elbirliğine duyulan isteği arttırmakta, yarışma isteğini de azaltmaktadır. Yarışmanın bütünüyle ortadan kalkmasını istiyor değilim, ama başkalarının haklarını çiğneyecek kılıklara, özellikle savaş kılığına girmemelidir. Gençlere dünya çapında elbirliğinin sağlayacağı olanakları göstermek insanlığın yararını bir bütün olarak görme alışkanlığını yaratmak, eğitimin amaçlarından biri olmalıdır. Böyle bir öğretimin sonunda, arkadaşça duygularda bir gelişme, şimdiye değin birçok ülkelerde devlet eğitiminin bir yönü olagelmiş kinci propagandada da bir azalma sağlanmalıdır.

Bir de savaşsız bir dünyanın çekilmez olacağını düşünenler vardır. Şimdiki dünyada birçok kimsenin her türlü ilgiden

uzak, sınırlı bir yaşam sürdüğünü, aralarından kimilerinin hiç olmazsa çıkacak bir savaşta önemli bir iş yapmayı, uzak ülkelere giderek kendi sürdüklerinden daha başka türlü yaşam yolları görmekle can sıkıntısından, tekdüzelikten kurtulabilmeyi umdukları, görmeden geçemeyeceğimiz bir gerçektir. Serüvene susamış böyle gençler için serüven olanakları, gerekirse sakıncalı olanaklar sağlanmalıdır. Tabii elbirlikçi olacak böyle serüvenlerde, bugünkü savaş hayranlığının temelinde yatan, sıkı bir düzen, işbirliği, kurallara saygı ilkelerinden yararlanılarak sağlam bir dayanışma kurulacaktır. Bu gençlere, Güney Kutbu'na, Kuzey Kutbu'na, Himalayalar'a, And Dağları'na yapılacak bilimsel araştırma gezilerine katılma olanakları verilmelidir. Daha da çok serüven isteyenler, gerçekleşmek üzere olan uzay yolculuğuna gönderilmelidir. Silahlar için yapılan harcamaların yükü bir kalktı mı, bütün öfkeli gençlerin özlediklerini, şimdiki gibi üzüntülerle sonuçlanmayacak, İnsan varlığını sakıncaya atmayacak bir yoldan karşılamak için gerekli para rahatça bulunabilecektir.

Savaş sakıncası ortadan kalkarsa, kavgalarla dolu geçmiş yılların insan düşüncesinde, duygusunda gene ağır bastığı bir geçiş dönemi olacaktır. Bu geçiş dönemi sırasında, savaşın ortadan kalkışının yararları bütünüyle gerçekleşmeyecektir. Yarışma duygusu gene kendini gösterecek, hiç olmazsa eski kuşak, daha yaratılma süresi içindeki yeni dünyaya hemen ayak uyduramayacaktır. Bu uyumu sağlayacak çalışmalar ilerlerken, bir yandan da yeni düzeni yerleştirmek için belki birtakım özgürlük kısıtlamalarına da başvuracak bir çaba gerekecektir.

Bu düzeni benimsetmenin gerçekten uzak bir iş olduğunu da sanmıyorum. İnsan yaradılışının en az onda dokuzu yetişmeye, onda biri de soyaçekime bağlıdır. Yetişmeyle ilgili yön, eğitimle işlenebilir. Belki zamanla, soyaçeken yön de bilimi uysallıkla benimseyecektir. Bu geçiş döneminin başarıyla atlatıldığını düşünerek, bütün bu çabalar sonucunda ne gibi bir dünyanın doğabileceğini soralım kendimize.

Sanat, edebiyat, bilim nasıl bir yönde ilerler böyle bir dünyada? Bence, üstünden büyük bir korku yükü kalkan, hem özel ekonomik korkulardan hem de genel savaş korkusundan kur-

tulan insan ruhu, şimdiye değin düşümüzden bile geçirmediğimiz yüceliklere erişebilir. İnsanları şimdiye değin, umutlarında, özlemlerinde, düşgüçlerinde, olanakların darlığı hep engellemiştir. Acıdan, üzüntüden kurtuluşun yolunu yaşam-sonrası bir Cennet umudunda aramışlardır. Zenci türküsünün dediği gibi, "Bütün acılarımı bir bir sayacağım Tanrı'ya, yanına vardığımda." Ama Cennet'e varmayı beklemenin gereği yok. Neden yeryüzündeki yaşam da mutluluklarla dolmasın? Neden insanın düşgücü böyle efsanelerle oyalansın? İnsanların şimdi isterlerse gerçekleştirecekleri bir dünyada, yeryüzündeki varlığımız çerçevesinde düşgücü, özgürlük içinde yaratmadan yaratmaya koşabilir. Son zamanlarda bilgi öylesine hızla gelişmiştir ki, elde edilmesi küçük bir uzmanlar azınlığının tekelinde kalmıştır, bunların arasından ancak birkaçı bu yeni bilgiyi şiirsel duyguyla, evrensel içgörüyle kaynaştıracak enerjiyi ya da yetiyi göstermiştir. Gökbilimin Ptolemaios sistemi en güzel şiirsel anlatımını Dante'de bulmuş, bunun için de bin beş yüz yıl beklemek zorunda kalmıştı. Biz sindirilememiş bilgiden acı çekiyoruz. Ama daha serüvenli eğitimi olan bir dünyada, bu sindirilememiş kitle iyice özümlenecek, şiirimizle sanatımız yeni destanlarda dile gelecek yepyeni dünyaları kucaklayacaktır. İnsan ruhunun özgürleşmesinin, geçmişin azgın, sıkıntılı dünyasında tadılamamış yeni parıltılara, yeni yüceliklere, yeni güzelliklere yol açması da beklenebilir. Şimdiki güçlüklerimizin üstesinden gelinebilirse, İnsan'ı, geçmişinden kat kat daha uzun yeni bir bakış genişliğiyle, hep sürekli başarılarla beslenen sürekli bir umutla esinlenmiş bir gelecek bekleyebilir. İnsan çocukluk süresince şaşırtıcı bir gelişme göstermiştir – çünkü biyolojik bakımdan, canlı türlerinin sonuncusu olan insan daha çocuktur. Gelecekteki başarıları için hiçbir sınır düşünülemez. Düşüncenin alabildiğine dal budak saldığı, umudun hiçbir zaman gölgelenmediği, soylu bir davranışın şu ya da bu paçavra amaç uğruna alçaklık diye cezalandırılmadığı, ışıl ışıl bir sevinç dünyası kafamda canlanıyor. İstersek bütün bunların gerçekleşmesi elimizdedir. Bu gerçekleşebilecek düş ile, çılgınlıktan doğacak toptan yokoluş arasında bir seçme yapmak görevi, bizim kuşağa düşmektedir.

Konuyla İlgili Kitaplar

Assault or Arms, a Policy for Disarmament, General Sir Ronald Adam, Bt, G.C.B., D.S.O. and Charles Judd, C.B.E. (U.N.A. of Great Britain and Northern Ireland, London, 1960).

Brighter Than a Thousand Suns: The Moral and Political History of the Atomic Scientists, Robert Jungk (Gollancz, London, 1958, and Penguin Books, 1960).

Can We End the Cold War? A Study in American Foreign Policy, Leo Perla (Macmillan, New York, 1960).

Community of Fear, Harrison Brown and James Real (Center for the Study of Democratic Intitutions, Santa Barbara, California, 1960).

Disarmament, the Intensified Effort (1955-8) (Department of State, Washington, D.C., July 1958).

Fallout. A Study of Superbombs, Strontium 90 and Survival, ed. Jhn M. Fowler (Basic Books, New York, 1960).

Inspection for Disarmament, ed. Seymour Melman (Columbia University Press, New York, 1958).

1970 Without Arms Control, National Planning Association (Washington, D.C. 1958).

No Carte Blanche to Capricorn: The Folly of Nuclear War Strategy, Edouard le Ghait (Brookfield House, New York, 1960).

No More War, Linus Pauling (Dodd Mead Co., New York, 1958).

Nuclear Explosions and Their Effects, second edition (Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Delhi, 1958).

On Thermonuclear War, Herman Kahn (Princeton University Press, Princeton 1960).

Peacemaker or Powder-Monkey: Canada's Role in a Revolutionary World, James M. Minifie (McClelland and Stewart, Canada, 1960).

Survival, Voll, II, No. 2, and Vol. III, No. I (Institute for Strategic Studies, London, 1960 and 1961).

The Arms Race, A Programme for World Disarmament, Philip Noel-Baker (Stevens and Sons, London, 1958).

The Causes of World War Three, C. Wright Mills (Simon and Schuster, New York 1958).

The Logic of Defence, a Short Study of the 'Nuclear' Dilemma, Lt.-Col. Patrick Lort-Philips, D.S.O. (Radical Publications, England 1959).

Towards Sanity: A Study of the Pefence of Britain, Lt.-Col. Patrick Lort-Philips, S.S.O. (Radical Publications, Wales, 1960).

Why We Are Here, H.L. Keenleyside (National Committee for Control of Radiation Hazards, Montreal, 1960).

COGITO

"Osiris'e insan soyunu ortadan kaldırmaması için yalvarmaya ben gitmiş olsaydım, şöyle derdim: Ey adaletli acımak bilmez yargıç, soydaşlarımın yeryüzünden silinmesi pek yerindedir, özellikle günümüz için yerindeliği su götürmez bu yargının. Ama biz hepimiz suçlu değiliz, aramızdan ancak birkaçı olayların akışıyla içine sürüklendiğimiz bu durumdan gayrı bir durumun özlemini duymayacak körlüktedir. İlkçağ bilgisizliğinin bataklığından, çağlar boyu süregelen bir varoluş savaşından daha yeni çıktığımızı unutmayın."

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27
ISBN 975-363-789-6

9 "789753" 637893"